

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YAPILANDIRMACI YAKLAŞIMIN DERS KİTAPLARINA YANSIMASI:
2018-2024 YILLARI ARASINDA UYGULANAN 5.SINIF SOSYAL
BİLGİLER DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

ATAKAN ATA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof.Dr. Dursun DİLEK

SİNOP- 2025

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

YAPILANDIRMACI YAKLAŞIMIN DERS KİTAPLARINA YANSIMASI:
2018-2024 YILLARI ARASINDA UYGULANAN 5.SINIF SOSYAL
BİLGİLER DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

ATAKAN ATA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof.Dr. Dursun DİLEK

SİNOP- 2025

TEZ KABUL

Atakan ATA tarafından hazırlanan “**Yapılandırmacı Yaklaşımın Ders Kitaplarına Yansıması: 2018-2024 Yılları Arasında Uygulanan 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının İncelenmesi**” başlıklı bu çalışma 09.02.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Üye (Danışman)	Prof. Dr. Dursun DİLEK Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi	İmza
Üye	Doç. Dr. Ahmet VURGUN Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi	İmza
Üye	Doç. Dr. Sibel TEMİZBAŞ ÖNER Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi	İmza

Enstitü Müdürü	Doç. Dr. Hüseyin Turan ARAT	İmza
----------------	-----------------------------	------

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına bağılı kalarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde yer verdiğim verileri, bilgileri, dokumanları, tabloları ve görselleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm belge, bilgi, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmamda yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan bilgilerde, verilerde herhangi bir uygunsuz değışiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmamın tamamının özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabul ettiğimi beyan ederim.

Atakan ATA

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAPILANDIRMACI YAKLAŞIMIN DERS KİTAPLARINA YANSIMASI: 2018-2024 YILLARI ARASINDA UYGULANAN 5.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ ATAKAN ATA

**SİNOP ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DANIŞMAN:PROF.DR. DURSUN DİLEK**

Bu çalışmada, yapılandırımcı yaklaşımın ders kitaplarındaki uygulamalarını incelemek amacıyla 2018-2024 yılları arasında yayımlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programları ele alınmıştır. Yapılandırımcı yaklaşım, bilginin keşfedilmesi, dönüştürülmesi, sorgulanması ve yeniden yapılandırılması süreçlerini temel alarak 2005 yılında ders kitaplarına entegre edilmeye başlanmıştır. Bu yaklaşım, öğrenci merkezli bir eğitim anlayışını benimsemiş ve öğretim programlarına dahil olan beceri alanları ile öğrenci etkinliklerinin bu anlayışa uygun olarak hazırlanmasına öncülük etmiştir. Eğitimin amacı, öğrencilere topluma faydalı, uyum sağlayan bireyler yetiştirmektir. Bu bağlamda, 2018-2024 yılları arasında yayımlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki yapılandırımcı etkinliklerin uygunluk düzeyleri araştırılmıştır. Çalışmada, iki dönem arasındaki içerikler karşılaştırılarak, evren grubu 2018-2024 dönemi kitapları ve örneklem grubu ise 5. sınıf ders kitapları belirlenmiştir. Nitel analiz yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada, doküman incelemesi yapılarak veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda, 2024 yılında uygulanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının yapılandırımcı anlayışa uygun etkinliklere ve içeriklere sahip olduğu belirlenmiştir. Özel yayınevlerinin kitaplarıyla yapılan karşılaştırmalarda, özel yayınevlerine ait ders kitaplarının öğrenci merkezli etkinliklere önemli ölçüde yer verdiği gözlemlenmiştir. Örneğin, E-Kare Yayıncılık'ın 5. sınıf ders kitabında öğrenci merkezli değerlendirme formları ve çeşitli soru tiplerinin bulunduğu belirlenmiştir. Öte yandan, 2018 yılında uygulanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yapılandırımcı yaklaşıma uygun etkinliklerin azlığı dikkat çekerken, Anadol Yayıncılık'ın kitabında ise yeterli sayıda etkinliğe rastlanmamıştır. Bu bulgular, eğitimin yapılandırımcı yaklaşım çerçevesinde yeniden değerlendirilmeye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

ANAHTAR KELİMELE:Ders Kitabı; İçerik; Keşfetme; Sosyal Bilgiler; Yapılandırımcı Anlayış.

Şubat 2025, 110 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

REFLECTION OF CONSTRUCTIVIST APPROACH ON TEXTBOOKS: EXAMINATION OF 5TH GRADE SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS APPLIED BETWEEN 2018-2024

ATAKAN ATA

**SINOP UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS
DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION
IF THERE IS NO BRANCH DELETE THIS SECTION
SUPERVISOR:PROF.DR. DURSUN DİLEK**

In this study, 5th grade Social Studies textbooks and curricula published between 2018-2024 were examined in order to examine the applications of the constructivist approach in textbooks. The constructivist approach began to be integrated into textbooks in 2005, based on the processes of discovery, transformation, questioning and reconstruction of knowledge. This approach adopted a student-centered educational approach and pioneered the preparation of skill areas and student activities included in the curricula in accordance with this approach. The aim of education is to raise students as individuals who are beneficial to society and adaptable. In this context, the appropriateness levels of constructivist activities in 5th grade Social Studies textbooks published between 2018-2024 were investigated. In the study, the contents between the two periods were compared, and the universe group was determined as the 2018-2024 period books and the sample group as the 5th grade textbooks. In the study, which was conducted with the qualitative analysis method, data were collected by document review. As a result of the research, it was determined that the 5th grade Social Studies textbook implemented in 2024 had activities and content that were in line with the constructivist approach. In comparisons made with the books of private publishing houses, it was observed that the textbooks of private publishing houses included student-centered activities to a significant extent. For example, it was determined that there were student-centered evaluation forms and various question types in the 5th grade textbook of E-Kare Publishing. On the other hand, while the few activities in line with the constructivist approach were striking in the 5th grade Social Studies textbook implemented in 2018, there were not enough activities in the book of Anadol Publishing. These findings show that education needs to be re-evaluated within the framework of the constructivist approach.

KEYWORDS:Textbook; Content, Exploration; Social Studies; Constructivist Understanding.

February 2025, 110 Page

TEŞEKKÜR

Yıllar boyunca akademik serüvenimin her anında bilgi, deneyim ve emekleriyle her zaman benden desteklerini bir an olsun eksik etmeyen bölüm hocalarıma, yüksek lisans tezimin hazırlık sürecinde danışmanlığımı üstlenen, konu seçiminden araştırmanın yürütülmesine dek beni sınırlamayıp özgür bırakan, lisansüstü çalışmamda gerekli çalışma alanını bana tanıyan, gerekli yönlendirme, bilgi tecrübesi ve akademik yönü ile yoluma ışık tutan değerli danışman hocam Prof. Dr. Dursun DİLEK'e ve tez izleme sürecimde değerli görüşleri ile çalışmamın şekillendirilmesinde destek olan hocalarım; Doç. Dr. Ahmet VURGUN, Doç. Dr. İlyas KARA ve Doç. Dr. Sibel TEMİZBAŞ ÖNER'e teşekkür ediyorum. Bunun yanında akademik hayatım boyunca desteklerini ve emeklerini bir an olsun esirgemeyen aileme, arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Atakan ATA

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL	iii
ETİK BEYANI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TEŞEKKÜR METNİ.....	vii
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ.....	ix
GÖRSELLER DİZİNİ	xi
1.GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Önemi	2
1.3 Araştırmanın Amacı	2
1.4 Araştırmanın Kapsamı	3
1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6 Tanımlar	4
2.KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1 Yapılandırmacı Yaklaşım.....	6
2.2 Yapılandırmacı Yaklaşımın Tarihi Süreci	7
2.3 Yapılandırmacı Yaklaşım Türleri	7
2.3.1 Bilişsel Yapılandırmacılık	8
2.3.2 Sosyal Yapılandırmacılık.....	9
2.3.3 Radikal Yapılandırmacılık.....	10
2.4 Yapılandırmacı Yaklaşım Öğretim Ortamının Özellikleri.....	10
2.5 Yapılandırmacı Yaklaşım ve Öğretim Programı.....	11
2.6 Yapılandırmacı Yaklaşım Modelleri.....	14
2.7 Yapılandırmacı Yaklaşım Avantajları ve Dezavantajları	15
3.SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI VE ÖZELLİKLERİ.....	17
3.1 Ders Kitaplarının Özellikleri.....	17
3.2 İçerik Özellikleri	18
3.3 Görsel Anlatımı Özellikleri.....	19
3.4 Dil ve Anlatım Özellikleri.....	21
3.5 Soru Ölçütü Özellikleri	21
3.6 Ders Kitabının Fiziksel Özellikleri	22

3.7 Ders Kitaplarının Programa Uygunluk Özellikleri	23
4.YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM VE DERS KİTAPLARI	25
4.1 Yapılandırmacı Yaklaşımının Ders Kitaplarına Yansıması	25
4.2 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	26
4.3 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.....	29
5.YÖNTEM	32
5.1 Araştırmanın Modeli	32
5.1.1 Doküman İncelemesi	32
5.2 Evren ve Örneklem	32
5.3 Araştırmanın Verilerinin Toplanması	33
5.4 Araştırmanın Verilerinin Analizi	33
5.5 Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği.....	35
6. BULGULAR.....	36
6.1 2018 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İçerik Bulguları.....	36
6.2 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı İçerik Bulguları	46
6.3 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçerik Bulguları	48
6.4 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yapılandırmacı Yaklaşımı Yansıtan Alanlar ve Etkinlik Sayısı	48
6.5 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı İçerik Bulguları	58
6.6 5.Sınıf E-Kare Yayıncılık Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Yapılandırmacı Yaklaşımına Uygunluk Düzeylerinin Bulgular.....	59
6.7 Anadol Yayıncılık 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Yapılandırmacı Yaklaşımına Uygunluk Düzeylerinin Belirlenme Bulguları	70
6.8 2018-2024 Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre 2018-2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Karşılaştırılma Bulguları.....	81
6.9 2018 ve 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Karşılaştırılma Bulguları.....	83
7.TARTIŞMA.....	85
8.SONUÇ	90
9. ÖNERİLER.....	93
10. KAYNAKÇA.....	95
11.EKLER	98
11.1 Özgeçmiş.....	98

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1	2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Dağılımı.....	36
Tablo 2.1	2018 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Alanlarının Dağılımı.....	45
Tablo 3.1	2018 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanlarının Dağılımı.....	46
Tablo 4.1	2019 Yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Değerler Eğitiminin Dağılımı.....	46
Tablo 5.1	2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Dağılımı.....	47
Tablo 6.1	Sosyal Bilgiler 2018 Öğretim Programında Temel Becerilerin Dağılımı.....	47
Tablo 7.1	2024 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Üniteleri ve Etkinlik Sayılarının Dağılımı.....	48
Tablo 8.1	2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yapılandırmacı Yaklaşımı Yansıtan Alanların Dağılımı.....	57
Tablo 9.1	2024 Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Öğretim Programı Öğrenim Alanlarının Dağılımı.....	58
Tablo 10.1	2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Değerler Eğitiminin Dağılımı.....	58
Tablo 11.1	E- Kare Yayınları 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Ünite Dağılımı.....	59
Tablo 12.1	Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Ünite Dağılımı.....	70
Tablo 13.1	2018-2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Karşılaştırması.....	81
Tablo 14.1	2018-2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Yer Kazanımlarının Karşılaştırması.....	81
Tablo 15.1	2018-2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Beceri Alanlarının Karşılaştırması.....	82

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 6.1 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	41
Görsel 6.2 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	42
Görsel 6.3 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	43
Görsel 6.4 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	44
Görsel 6.5 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	45
Görsel 6.6 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	46
Görsel 6.7 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	47
Görsel 6.8 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	52
Görsel 6.9 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	53
Görsel 6.10 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	54
Görsel 6.11 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	55
Görsel 6.12 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	56
Görsel 6.13 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	57
Görsel 6.14 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	58
Görsel 6.15 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	59
Görsel 6.16 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	64
Görsel 6.17 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	65
Görsel 6.18 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	66
Görsel 6.19 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	67
Görsel 6.20 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	68
Görsel 6.21 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	69
Görsel 6.22 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	70
Görsel 6.23 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	71
Görsel 6.24 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	72
Görsel 6.25 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	76
Görsel 6.26 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	77
Görsel 6.27 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	78
Görsel 6.28 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	78
Görsel 6.29 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	80
Görsel 6.30 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	81
Görsel 6.31 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	81

Görsel 6.32 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	83
Görsel 6.33 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	84

1.GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Sosyal Bilgiler kavramı insanın toplum içindeki normları anlayabilme, yorumlayabilme geliştirebilme ve sosyal hayata uygun biçimde şekillendirebilmesine imkân sunar. Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler eğitimi başlığında yer alan kavramlar ise bu olguları sunabilme açısından önemli bir araçtır. Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlara denir (Kızılçelik ve Erjem, 1999).

Bu bağlamda, değerleri eğitimi ve toplumsal normlar üzerine odaklanan Sosyal Bilgiler derslerinin, öğrenci merkezli ve yapılandırmacı yaklaşımla daha etkin bir şekilde işlenmesi gerekmektedir.

Yapılandırmacı yaklaşım 2005 yılı itibariyle ders kitaplarında davranışçı yaklaşımın yerini almıştır. Öğrencilerin kendi bilgi, öğrenme sorumluluklarını alabilme, bilgiyi dönüştürebilme ve keşfedebilme noktasında öğrencilere kendi alanlarını sunan bu yaklaşım ile ders kitaplarında öğrencilerin çeşitli bilişsel becerilerinin de gelişmesini, yaratıcı ve analitik düşünme becerileri gibi bilginin salt ezbere dayalı olmadığı bir anlayışa geçiş yapılmıştır. Yapılandırmacı yaklaşımın ders kitaplarına uygulanması ile birlikte öğrenci merkezli anlayış esas alınmıştır.

Öğretmenin öğrenme sürecinde rehber ve gözlemci, öğrencinin aktif olduğu, kendi öğrenme sürecine hâkim ve somut yaşantılar yoluyla süreci ilerlettiği bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Yapılandırmacı yaklaşım ders kitaplarına eklenmiş olsa da hala öğrenci çalışmalarında davranışçı yaklaşımı yansıtan çalışmaların var olduğu bilinmektedir. Öğrencilerin çeşitli yönlerden gelişimini destekleyen, yaşama dönük deneyimler kazandıran beceri öğretimi konusunda yetersiz olması da hala ders kitaplarının en büyük eksiklerinden biridir. Sosyal Bilgiler gibi yaşama ilişkin çeşitli becerileri sunan, öğrencilere kazandırılması hedeflenen derslerin daha fazla somut yaşantı ve öğrenci gelişimini destekleyici nitelikte olması gerekir. Bu anlamda ise özellikle

ilkokul dönemini bitirip ortaokul seviyesine geçen ve soyut beceri alanlarına hitap edilen 5.sınıf öğrencilerinin somut yaşantıları edinebilmesi ve ders kitaplarında sunulan teorik bilgileri sosyal yaşantıya dönüştürebilmesi oldukça önemlidir.

Bu çalışmada 2018-2024 yılları arasında sosyal bilgiler ders kitaplarında yapılandırmacı anlayışa uygun yer verilen çalışmaların karşılaştırmalı analizlerine yer verilmiştir. Aynı zamanda Öğrencilerin seviyelerine ve kendi öğrenme sorumluluklarını ele alabilecek hangi düzeyde etkinliklere yer verildiği tespit edilmiştir.

1.2 Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler dersinin temel öğretim amaçları arasında dünya ülkelerinin etkin ve sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirmek maksadıyla yürüttükleri eğitim çalışmaları yer alır. Okul programlarında tüm dersler belirli bir oranda iyi bir vatandaş yetiştirmeye hizmet eder. Bundan dolayı okul ders kitaplarının ve öğretim programlarının yaşama uygun biçimde olması ve toplumsal vazifelerin bireylere kazandırılmasına imkân sağlayacak unsurları taşıması gerekir. Bu noktada önemli bir yer tutan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğrencilerin bilinçli vatandaşlık ve toplumsal normlara uyan bireyler olmasında önemli bir yeri vardır.

Bu itibar ile ülkelerin söz konusu programlarının incelenmesi, ülkelerinin olduğu kadar dünyanın da geleceğini inşa edecek yeni nesil vatandaşların niçin ve nasıl yetiştirildiğinin saptanması anlamına gelmektedir. Farklı alanlardaki bir dizi gelişmenin sonucu olarak devlet ve vatandaşın geleneksel vatandaşlık rollerinde meydana gelen gelişmeler ve bu bağlamda ulus devletlerin siyasî sınırlarını ve/veya egemenlik çerçevelerini aşan yeni hak ve sorumlulukların ortaya çıkması nedeniyle, XXI. yüzyılda bu amaçla yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar geçmiş yüzyıllarda olduğundan çok daha fazla önemli hale gelmiştir (Öztürk ve Deveci, 2020).

Sosyal bilgiler dersinin işlevi öğrencilerin yetiştirilmesinde etkin ve iyi vatandaşlar ve sorumluluk sahibi bireyler olmaları için sistemde var olan programdaki hedefler doğrultusunda gerçekleşir. Yaşanan sosyal değişimler, dönemin var olan ihtiyaçları, bilim ve teknoloji alanındaki yenilikler, sosyal bilgiler dersinin öğretim programında genel amaçlarını sürekli güncel tutar. Program amaçları dönemin şartlarına göre yenilenmiş ve güncellenmiş olsa da özünde bireyi etkin ve iyi bir vatandaş profiline göre yetiştirilmesi esasına dayanır.

Sosyal Bilgiler Dersi özellikle diğer derslerden farklı olarak teorik bilgiye dayalı bir ders değildir. Yaşama yakınlığı ve öğrencileri hayata hazırlayan çeşitli bilgiler sunması bakımından da uygulamalı bir yaklaşıma sahiptir. Bundan dolayı Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında sunulan etkinliklerin ‘yaşama yakınlık’ ilkesi ile doğrudan ilişkili olması gerekir. Ders kitabında yer alacak öğrenci çalışmalarının onların yaparak yaşayarak, gözlem yaparak, somut yaşantılar kazanmalarına olanak tanıyacak şekilde olmasına önem verilmelidir. Bu yüzden ortaokul seviyesinin başlangıcı olan ve öğrencilerin soyut beceri alana geçiş yaptıkları dönemlerde somut becerilerinin de aktif şekilde kullanabilmeleri gerekir.

1.3 Araştırmanın Amacı

Sosyal bilgiler dersi beceri öğretimi ve öğrencilerin kendi kültürlerini, yaşamlarını şekillendirmede önemli bir noktaya sahiptir (Aydemir, 2017). MEB yenilemiş olduğu öğretim programı çerçevesinde öğrencilerin zihinsel, bedensel ve ruhsal gelişimlerini destekleyici etkinliklere ağırlık vermektedir.

2018-2024 yılı itibarıyla öğrenci ders kitaplarında kullanılan etkinlikler öğretmen merkezli anlayıştan ziyade öğrenci merkezli anlayışa hitap edecek biçimde düzenlenmiş olup yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde bireysel sorumlulukları geliştirme odaklıdır. Bu bağlamda yapılandırmacı yaklaşımın ders kitaplarında yansımalarını belirlemek için 2018- 2024 yılları arasında 5.sınıflarda uygulanan Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programları incelenmiştir.

Çalışmanı alt amaçları ise şu şekildedir:

1. 2018 yılında uygulanan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı içeriklerinin yapılandırmacı yaklaşıma uyumunu analiz etmek,
2. 2018 yılında uygulanan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programının yapılandırmacı yaklaşıma uyumunu analiz etmek,
3. 2024 yılında uygulanan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı içeriklerinin yapılandırmacı yaklaşıma uyumunu analiz etmek,
4. 2018 yılında uygulanan 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının yapılandırmacı yaklaşım uyumunu analiz etmek,
5. 2018-2024 yılında uygulanan 5.sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının yapılandırmacı yaklaşıma uyumunu analiz etmek,

6. 2018-2024 yıllarında uygulanan 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının yapılandırmacı yaklaşıma uyumunu karşılaştırmalı olarak analiz etmektir.

1.4 Araştırmanın Kapsamı

Çalışma bir nitel araştırma ürünü olup verileri dokuman incelemesi ve içerik analizi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri toplama süreci dokuman analizi ile toplanmış olup 5. Sınıf MEB'e bağlı sosyal bilgiler dersinin 2018-2024 yıllarında yayımlanan ders kitaplarının içerikleri analiz edilerek yapılandırmacı anlayışa uygunluk düzeyleri tespit edilmiştir.

Çalışmanın verileri üç bölüm şekilde toplanmıştır. Birinci bölümde kitapların analizleri yapılmış olup ikinci bölümde kitapların temaları, etkinlikleri ve değerler bakımından ele alınış biçimleri belirlenmiştir. Üçüncü bölümde ise iki ders kitabından elde edilen veriler çerçevesinde karşılaştırmalı analizleri yapılmıştır.

1.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde belirlenmiştir:

- 1.Araştırma 2018 ve 2024 yılları arasında MEB tarafından yayımlanan 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile sınırlandırılmıştır.
2. Araştırma 2018 ve 2024 yılları arasında özel yayınevleri tarafından yayımlanan 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile sınırlandırılmıştır.
- 3.Araştırma 2018 ve 2024 yılları arasında uygulanan 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının yapılandırmacı yaklaşıma uygunluk düzeyi ile sınırlandırılmıştır.

1.6 Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler vatandaşlık eğitimi kapsamında insan ilişkilerine dayalı deneyim ve bilginin birleştirmesini sağlayan bir kavramdır.

Sosyal Bilgiler dersi bireylerin vatandaşlık sorumluluklarının edinmelerini sağlayan, iyi bir birey olmalarını ve geleceğe de milli bilinci aktarmalarını, toplumsal yaşantıda gerekli düzeni sürdürmeyi sağlayan önemli bir derstir (Dündar, 2008).

Yapılandırmacı Yaklaşım: Bilginin tekrara dayalı değil öğrenciler tarafından keşfedilmesini, yapılandırılmasını ve transferini amaçlayan bir öğretim yaklaşımıdır.

Yapılandırmacı anlayışta bireyin bildiklerini yapılandırması, analiz etmesi, yorumlaması esas amaçtır.

Ders Kitabı: Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı ile kullanılan eserdir (MEB, 2005).

Öğretim Programı: Resmi düzeyde okul yönetimi ve hükümet tarafından içeriği oluşturulan, hedefler, amaçlar, yöntem ve değerlendirme öğelerinin açık ve yalın bir şekilde yazıldığı, öğretimin bu plan çerçevesinde oluşturulduğu, okullarda ders planlarının ve kitaplarının da içeriklerinin bu programa göre düzenlendiği programdır. Belli bir öğretim basamağında okutulacak derslerin amaçlarına bağlı olarak haftalık ders saatlerinin, içeriklerinin, metotlarının, eğitim yaşantısının ve değerlendirme sürecine kılavuzluk eden programdır (Gelen, 2005).

2.KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışmanın konusu kapsamında literatürde yer alan bilgilere yer verilmiştir.

2.1 Yapılandırmacı Yaklaşım

2005 yılı itibariyle ders kitaplarında yer bulan öğrencilerin beden, zihin ve ruhsal gelişimlerini temel alacak bir perspektife sahip bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Yapılandırmacı yaklaşım, bilginin doğası ile ilgili bir yapıyı ifade eder. Öğretimle alakalı bir kavram olmamakla birlikte bilgi ve öğrenmenin temelini oluşturur. Bilginin bireyler tarafından yeniden kurgulanmasını, keşfedilmesini, sorgulanmasını ve analiz edilmesini amaçlayan bir anlayışa sahiptir. (Zengin, 2019).

Öğrenim üzerine son yıllarda yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlara göre bilgilerin etkin ve işlevsel olabilmesi için bilginin öğretmen tarafından öğrencilere doğrudan sunulmasından farklı olarak, öğrenciler tarafından şekillendirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Çağdaş toplum felsefesine dayalı sosyal yaşamların karmaşık bir hale döndüğü son yıllarda eğitim- öğretim programlarında bireylerin herhangi bir sorun veya konuyu tek başlarına çözeabilen, değişen dünya sistemine ayak uydurabilen, değişim ve gelişim farkındalıkları yüksek bireyler yetiştirilmesi amaçlanır.

Bu amaç bağlamında 21.yy. başlarından itibaren eğitimin öğrenme aşamasında yapılandırmacı öğrenme, bireylerin eğitimlerinde ön plana çıkmaya başlamıştır. Yapılandırmacı eğitim en geniş anlamıyla bilginin öğrenciler tarafından yorumlanıp geliştirilmesine önem verir ve bu eksende bilgiyi tekrara dayalı değil kavramlar arasında ilişkiler kurarak transfer edilmesinin üzerinde durur.

Yapılandırmacılık, davranışçı yaklaşımın tam tersi bir anlayışa sahip olup geleneksel öğrenmenin temelinde yer alan öğretmen anlayışına karşı çıkan bir felsefedir. Öğrencilere sunulan bilginin salt bir şekilde kabul edilmesini, öğrencileri ezbere iten öğretim anlayışını değil öğrencilerin yaparak, yaşayarak öğrenme işlevinin temelinde yer almaları üzerinde duran bir anlayışı savunur. Yapılandırmacı anlayışı savunan çeşitli öğrenme psikolojisi temsilcileri de konunun önemi üzerinde durmaktadır (Zengin, 2019).

Öğrenme psikolojisinin önemli isimlerinden olan Piaget konuyla ilgili; Bilgi, bütün bir şekilde bir insandan diğer bir insana iletilemez, insanların kendi bilgilerini ve kendi anlayışlarını yapılandırmaları gerekir (Danabaş, 2020) demektedir.

Bu anlayış sadece bilgiyi ve öğretilmesi planlanan becerilerin öğrenciler tarafından kazanmalarını değil aynı zamanda bilginin dönüştürülebilir ve kavramlar arasında çeşitli anlam ilişkilerinin de kurulmasını amaçlayan bir anlayışa sahiptir (Zengin, 2019).

2.2 Yapılandırmacı Yaklaşımın Tarihi Süreci

2005 yılı itibariyle gelişen teknoloji ve sistemdeki köklü değişikliklerle yapılandırmacı anlayışa geçiş yapılmıştır. 2005 tarihinde ülkemizde geleneksel eğitim anlayışının sunduğu öğretmen anlayışının aksine öğrencinin merkeze yerleştirildiği çağdaş(modern) eğitim anlayışına geçiş yapılmıştır.

Bu yaklaşım, Piaget'in zihinsel gelişim kuramı çerçevesinde kurulmuştur. Ezber bilgilerin yerini öğrencinin keşif yaptığı, öğretmenin öğrenmenin merkezinde değil öğrencilere rehber olan, pasif öğrenciler yerine aktif ve öğreneceği bilgiyi yapılandıran, araştıran, sorgulayan bir öğrenci profilinin oluşmasını sağlayan bir yaklaşım ortaya koymuştur (Gelen, 2018).

2005 yılı öncesinde esasici ve davranışçı yaklaşımın benimsediği öğretmenin öğrencilere ezbere dayalı eğitim sunmasına karşın yapılandırmacı yaklaşım varoluşçu ve ilerlemeci eğitim felsefelerini temel alır (Gelen, 2018).

Öğrenme sürecinde öğretmenin yönlendirmeleri ve öğrencilerin kendi öğrenim süreçlerine ilişkin herhangi bir bilgi, fikir ve deneyim kazanmadan salt bir ezber mantığıyla öğrenimin gerçekleştiği dönemden, öğrencilerin kendi ihtiyaçlarını belirlediği, kendi öğrenme sorumluluklarını alarak çeşitli becerilerinin gelişmesine imkân sağlayan bir döneme geçilmiştir (Gelen, 2018).

Öğretmenlere yapılandırmacı yaklaşımla sunulan öğrenme ortamlarında bir rehber görevi üstlenerek dersleri nasıl etkin hale getirebilecekleri, hangi öğretim yöntem ve teknikleri kullanmaları gerektiği ve en önemlisi de öğrenimde çeşitlilik ve çeşitli duyuların işe koşulması için farklı tekniklere yer vermeleri gerektiği anlayışı ortaya konulmuştur.

Yapılandırmacı yaklaşım öğretmenin pasif olmasını savunan bir yaklaşım değildir. Öğretmene öğrenmeyi destekleyici, araç gereçleri öğrencilere sunan ve gösteren, bilgiye ulaşma noktasında kaynakları sunan kişi olarak aktif bir rol biçmiştir. 2005 yılı itibariyle Talim Terbiye Kurulu'nun sunmuş olduğu, MEB tarafından yayımlanan tüm kademelerdeki öğretim programları ve ders kitaplarına yerleşen bu anlayış ile derslerin içerikleri öğrencilere tümdengelim anlayışı ile işlenmeye başlanmıştır. Öğrenme

sürecinde hem süreç hem de sonuç değerlendirmesini esas alan bu yaklaşım 2005 öncesinde öğretmen ekolünün temel alındığı davranışçı yaklaşımda yer alan sonuç temelli bir yaklaşım sergilemez. Bu anlayış çerçevesinde kullanılan öğretim materyalleri ve öğrenme süreçlerinde de 3E-5E-7E gibi farklı modeller kullanılmaya başlanmıştır (Gelen, 2018).

2.3 Yapılandırmacı Yaklaşım Türleri

Yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde son yıllarda ortaya konulan iki temel eğilim vardır. Bunlardan ilki bilişsel görüş olarak nitelendirilen eğilimdir. Bu anlayış, öğretmenlerin aktif bir şekilde bilme yollarını yapılandırmasını savunur.

Öğrenme sürecindeki kişiler yapılandırma sürecinde kendi bireysel deneyimlerden yararlanırlar. İkinci görüşte ise öğrenme öğretme sürecinde kültürel ve sosyal etkilerin önemi üzerinde durulmaktadır. Kültürel-sosyal anlayışı savunan kişiler kültürel olarak biçimlendirilmiş uygulamalarda kullanılan etkinlik ve etkinlik içindeki kavramlar arasında ilişki kurar (Gelen, 2018).

Bu anlayışın tersine bilişsel yapılandırmacılığı savunanlar ise öğrenenlerin kavramsal ve duyuşsal beceri etkinliklerine önem verir. Bilişsel yapılandırmacı anlayışa alternatif diğer bir yaklaşım ise radikal yapılandırmacılıktır. Radikal yapılandırmacılık Von Glasersfeld'in görüşlerini temel alır (Gelen, 2018).

2.3.1 Bilişsel Yapılandırmacılık:

Bilişsel yapılandırmacılık öğrenme psikolojisinin önemli isimlerinden olan Piaget'nin bireysel öğrenme üzerinde ortaya çıkardığı çalışmaları temel alan yapılandırmacı yaklaşım çeşididir. Bireysel öğrenmede kişinin objeler hakkında kendi doğrusunu ya da yanlısını oluşturduğunu ve varsayımlarda bulunduğunu gözlemlemiştir (Henson, 2005).

Piaget bilişsel yapılandırmacı anlayışında bilginin kullanma sürecinde anlamlandırmanın bireysel olduğunu vurgular. O, insan zihninin algıladığı her şeyin anlamlandırmaya yardımcı olan, bilişsel dinamik bir çerçevesinin olduğunu savunan bir anlayış ortaya koyar (Gelen, 2018).

Yapıların bireylerin düşünceleri üzerinde gerçekleştiğini, kişilerin algıları ve bilgi karşıtlığı arasındaki fark ile manipüle etmeleri ile meydana geldiğini savunur. Öğrenenlerin, yüksek düzeyde anlayış ve analitik düşünme yeteneklerine ulaşmaları için,

var olan bilişsel şemalarını yeniden yapılandırmaları gerekmektedir (Gelen, 2018).

Bu noktada öğretmenler, öğrenenlerin bilişsel dengesizliklerini düzenleyebilmeleri ve var olan bilişsel şemalarını yeniden organize edebilmeleri için, kolaylaştırıcı öğrenme ortamları yaratmalıdırlar. Bunun için de etkileşimlerin meydana geldiği etkinlikler düzenlenmelidir (Brooks ve Brooks, 1993; Green ve Gredler, 2002).

Piaget, bilişsel öğrenme sürecini ve yapılandırmayı etkileyen etmenlerin olduğundan söz eder. Bu etmenler ise bilginin yapılandırma aşamasında öğrenme sürecini etkilemektedir. Piaget bilişsel yapılandırmacı anlayışını dört temel kavramla açıklar. Bunlar ise;

1.Olgunlaşma ve Yaşantı: Kişilerin biyolojik yapılarında gelişimlerinin ilerlediği süreç boyunca ve çevresiyle olan etkileşiminde refleksleri, kişisel yaşantıları değişime uğrar. Organizmanın bilişsel gelişimde rol oynayabilmesi için olgunluğa erişmiş ve çevresiyle etkileşimi sonucunda yaşantı kazanmış olması gereklidir. Bilişsel gelişim olgunlaşma ve çevresel yaşantının etkileşiminden meydana gelir (Gelen, 2018).

2.Uyum: Uyum kavramı biyolojinin temel yapısından ortaya çıkmıştır. Yaşam organizması ve türlerinin onların çevresi ile kurmuş olduğu ilişkiden meydana gelir. Bilişsel gelişim sürecinde dünyanın öğrenme kavramında bir denge arayışı içinde olmasını ifade eder. Bilişsel açıdan uyum iki yöne bağlı gelişir. Bunlardan ilki özümleme yani (bireyin çevresiyle kurduğu uyum sürecidir (Yazıcı, 2019).

3.Örgütlenme: Kişilerin yaşamlarında meydana getirdikleri her bir çeşit uyum hareketlerinin sistemde düzenin geliştirilmesini ve korunmasını ifade eder.

4.Dengeleme: Kişilerin düzenleme ve örgütlenme yoluyla çevrelerinde olaylara uyum sağlamalarını gerçekleştiren süreçtir (Gelen, 2018).

2.3.2 Sosyal Yapılandırmacılık

Sosyal yapılandırmacılık Lev Semenovich Vygotsky'nin sosyal gelişim kuramı üzerine temellendirilmiş bir anlayıştır. Bu anlayış kişisel öğrenmede dilin ve kültürün önemli bir unsur olduğunu savunur. Vygotsky'e göre çocukların öğrenme düzeyleri çevrelerindeki diğer kişilerle olan etkileşimleriyle meydana gelir. Birey sosyal çevresiyle kurduğu etkileşim sayesinde diğer bireylerle etkileşim kurar. Vygotsky bireylerin öğrenme süreçlerinde çevrelerinde yetişkin bireylerle ilişkilerinden faydalanarak öğrenim sürecini gerçekleştirdiğini savunur. Öğrenme süreci ise iki şekilde gerçekleşir (Gelen, 2018).

İlkinde bireyin yetişkinlerle öğrenme sürecine girmekte ve ikinci durumda da öğrendiği kavramları zihninde yapılandırmaktadır. Sosyal Yapılandırmacılık sosyal kültürel çevre ortamında öğretmen, anne-baba, arkadaş ve ev içinde diğer bireylerin de süreçte aktif olduğunu savunur. Öğrenim gerçekleştiren ve öğrenme sürecinde önemli bir rol taşıyan çevre faktörünün sosyal yapılandırmacı anlayışı savunanlar tarafından önemli bir rol taşıdıklarını ifade eder (Gelen, 2018).

2.3.3 Radikal Yapılandırmacılık

Radikal yapılandırmacılık bireyin zihninde bilgiyi bizzat kendisinin oluşturmasını savunan bir yaklaşımdır. Yaklaşımına göre öğrenmeye çalışan kişinin kendi deneyim ve düşünceleri doğrultusunda yapılandırmasına olanak tanır. Radikal yapılandırmacı anlayışta birey ve bilişsel öğeler önemli bir yer tutar. Ernst Von Glasersfeld bu yaklaşımın öncüsüdür. Glasersfeld radikal yapılandırmacılığı ‘Bilginin teorisini gelenekselliği bırakıp geliştirdiği için radikal bir yapıya sahiptir, kendi deneyimlerinden yalnızca tercih edilen ve organize edilmiş bir dünya sunar. Radikal yapılandırma metafiziksel dünyadan vazgeçip gerçeklik paylaşımının olmadığı, bilginin ediniminin çevre ve deneyimlere bağlı geliştiği, herkesin benzer deneyim ve yaşantıya sahip olmamasından dolayı bilgiyi aynı kavramaz’ olarak ifade eder (Gelen, 2018).

Radikal yapılandırmacılık bireysel öğrenmelerin herkesin kendi yaşantısı ve özelinde farklı olduğunu savunmakla beraber okullarda öğrencilerin öğrenim sürecinde her öğrencinin kendi kültürü ve sosyal deneyimleri göre yaşantı meydana getirdiğini savunan bir yaklaşımdır. Her öğrenci olayları kendi zihinsel anlamlandırma süreçlerine bağlı olarak yorumlar ve bu bağlamda bilgiyi yapılandırır. Öğrenci kişisel bilgisinin yaratıcısı olarak da öğrenmenin etkili ve işlevsel sahibi olur (Gelen, 2018).

2.4 Yapılandırmacı Yaklaşım Öğretim Ortamının Özellikleri

Yapılandırmacı anlayışa bağlı geliştirilen okullar ve tüm öğrenme ortamlarında geliştirilmesi gereken nokta öğrenmeyi gerçekleştirecek bireyler için düşünme becerilerini ve kendi öğrenme ortamlarında denetimi oluşturmalarını sağlayacak faktörlere yer vermekle mümkündür. Yapılandırmacı anlayışı yansıtan öğrenme ortamlarında bulunması gereken birtakım özellikler vardır.

Bu özellikler; kişilerin karşılaştıkları problemleri üst düzey düşünme becerilerinden yararlanarak kullanıp işleyebilme, sınıfta sorgulayıcı, çoklu görüş açılarının kabul gördüğü, öğrenci görüşleri ve bunların tartışılmasının ortaya çıkarıldığı etkinliklerin oluşturulması, teknolojinin etkin ve verimli şekilde kullanılması, işbirliğine dayalı öğrenme araçları ve gereçlerinin varlığı, kendi düşüncelerini ortaya çıkarabilmeleri için öğrencilere öğrenme sorumlulukları verme, öğrencilerin kendi yaşamlarıyla ilişkin gerçek problemler sunma, süreç değerlendirmesine yer verme gibi unsurlar yapılandırmacı anlayışla geliştirilen öğrenme ortamlarının yaratılmasına olanak sağlar (Danabaş, 2020).

Öğrenme sürecinin en aktif yaşandığı nokta ise şüphesiz okullardır. Okullarda düşünmeyi destekleyici sınıfların oluşturulması öğrencilerin öğrenme ortamlarında bizzat yaşayarak, yaparak ve öğrenme sorumluluklarını edinmelerini kazandırır.

Düşünme destekleyici sınıflar destekleyici öğrenme ortamı, yansıtıcı düşünme ve problem çözebilme gibi öğrencilerin üst bilişsel becerilerini geliştirici etkiler sunarken yapılandırmacı anlayışın felsefesini de yansıtan bir model ortaya çıkarır. Düşünmeyi destekleyici sınıfların yapılandırmacı anlayışı yansıtan özelliklerinde düşünmeyi destekleyici öğretmen davranışları, düşünmeyi destekleyen öğrenci davranışları ve sınıf ortamıdır. Sınıf ortamının fiziksel faktörlerinin öğrencilerin üstbilişsel becerilerini etkin, konuların daha kalıcı ve diğer kavramlarla ilişki kurmalarını kolaylaştırıcı bir görev sunar. Yapılandırmacı felsefeyi yansıtan düşünme sınıfları özellikle son yıllarda MEB destekleyici çalışmaları ile okullarda yaygınlaşmaya başlamıştır. Ezber mantığının önemini yitirdiği süreçte öğrencilerin öğrenme edinimlerini bizzat kendilerinin gerçekleştirmelerine olanak sağlar (Danabaş, 2020).

2.5 Yapılandırmacı Yaklaşım ve Öğretim Programı

Yapılandırmacı anlayışın eğitim ortamları ve araç gereçlerinde kullanılmaya başlanması ile öğrencilerin merkeze yerleştirildiği, öğrenci ekolü çerçevesinde gelişimlerini destekleyen tema, etkinlik ve kazanımlara yer verilmeye başlandı.

Öğretim programları ise MEB tarafından özellikle 2005 yılıyla beraber güncellenerek öğretim sürecinde sonuç değerlendirmesinin aksine sürece dayalı değerlendirme ve kazanımlara ağırlık verilmeye başlanmıştır. 2024 yılı yenilenen Türkiye Maarif Modeli

ile birlikte öğretim programlarında öğrenciye kazandırılacak değerler ve kazanımlar çeşitlilik kazanmıştır.

Türk Eğitim Sistemi, bireylerin gelişimlerini amaçlayan bir yapıya sahiptir. Bu hedefle ile geliştirilen “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ ile kavramsal beceriler, alan becerileri, sosyal-duygusal öğrenme becerileri ile eğilimler, değerler ve okuryazarlık becerileri bir bütün olarak ele alınıp öğrencilerin çok yönlü gelişiminin desteklenmesi amaçlanır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, sürekli gelişen dünya koşullarından hareketle bireye toplumsal konularda ihtiyaç duyduğu becerilerin kazandırılması amacıyla geliştirilmiş bir materyaldir (MEB, 2024).

Öğretim programının içeriğinde bireyin hem kendi hayatı hem de yaşadığı çevre ve toplum ile ilişkisini geçmişten günümüze değişim ve süreklilik bağlamında ele alan bir yapı oluşturulmaktadır (MEB, 2024).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı öğrencilere kazandırılacak beceri alanlarını detaylı şekilde sunan bir programdır. Programın yapısı incelendiğinde değerler başlığı altında verilen kavramlar ile öğrencilere çeşitli alanlarda beceri kazandırılması amaçlanır.

Yenilenen öğretim program diğer programdan farklı olarak da öğrencilerin sadece zihinsel ve duyuşsal becerilerine ilişkin öğretimi temel almamaktadır. Öğrencilerin zihinsel, duyuşsal, bedensel ve ruhsal yani psikolojik gelişimlerini de destekleyen Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli yapılandırmacı anlayışı destekleyen bir öğretim programı olmuştur. Farklı özelliklere sahip öğrencilere de dikkat çeken öğretim programı zenginleştirilmiş içeriği ile bireysel farklılığı bulunan öğrencilerin de yakın düzeyde gelişim göstermelerine imkân tanımaktadır (Çelen, 2019).

Zenginleştirme üst düzey düşünme becerileri gelişmiş, farklı yetenek ve özelliklere sahip olan öğrencilere daha zengin ve derin öğrenme bakış açılarının kazandırılması kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerden oluşmaktadır. Zenginleştirme kısmında öğrenme yaşantılarının hazırlanmasında proje tabanlı öğretim ve okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımı gibi farklı öğretimsel yöntem ve teknikler kullanılabilir (Danabaş, 2020).

Zenginleştirme etkinlikleri kapsamında öğrencilerin kendi özgün fikir ve ürünlerini ortaya çıkarmalarını destekleyecek etkinlikler yapılabilir. Öğrenciler kendi ürünlerini geliştirmeleri bağlamında kısa film çekimi, üç boyutlu harita yapımı, dijital sergi, dijital öykü yazımı, dijital içerik üretimi ve karikatür çizme gibi etkinliklerle desteklenebilir

(Danabaş, 2020).

Zenginleştirme sürecinde içerik çerçevesinde daha derinlemesine öğrenmeyi sağlayacak ilgili konulara da yer verilmektedir (MEB, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Öğretim Programı).

2005 yılında MEB'in okullarda uygulamaya koyduğu öğretim programının aksine, 2024 öğretim programının öğrencilerin kavramsal beceri alanlarını, sosyal-duygusal öğrenme becerilerini, eğilimlerini, okuryazarlık becerilerini, alan becerilerini, değerler ve öğrenme katkılarını yani sürece dönük ölçme değerlendirme kısımlarını belirlemeye ilişkin içeriği zenginleştirildi (Tezci ve Köksalan, 2018).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile öğrencilerin bütüncül bir yaklaşımla ilerlemeci ve varoluşçu bir felsefeye dayalı öğrenme ortamının oluşturulması tek tip öğrenmeden ziyade öğrencilerin çoklu zekalarına hitap edecek öğrenme biçimlerini ortaya koymaya ilişkin bir yaklaşım benimsendi (Tezci ve Köksalan, 2018).

Öğrenim beceri alanlarının geliştirilmesi ve öğretim programında yer verilen kazanımlar doğrultusunda ders kitaplarında kullanılan etkinlikler bağlamında da öğrencilerin bilgiyi salt bir şekilde edilgen almaya dönük bir yapıdan ziyade etkin ve aktif katılım sağlayan, bilgiyi sorgulayan, şekillendiren, analiz eden bir yaklaşım ekseninde oluşturulması amaçlanmıştır (Tezci ve Köksalan, 2020).

Yapılandırmacı yaklaşımın temel aldığı noktalardan birisi ise öğretim programlarında öğrencilerin ders kapsamında öğrendikleri bilgiyi ve etkinlikleri farklı açılardan çalıştıkları bütünleştirilmiş programı ön plana çıkarmayı amaçlar. Bu yaklaşımın en önemli temsilcilerinden olan John Dewey öğretimi öğrenimden önce oluşturulan bir materyal olarak görmemekle beraber, öğretim programını araştırma ve öğretim sürecinde yapılandırılmış, kullanılmış ve toplanmış bir materyal olarak ele alır (Tezci ve Köksalan, 2018).

Dewey, okullarda derslerin gerçek temalar ekseninde oluşturularak öğretilmesi gerektiğini savunur. Öğretim sürecinin öğrenmenin önünde bir yol gösterici faktör olması gerektiğini savunan John Dewey öğretim sürecinde öğrencilerin öğretmen tarafından önceden belirlenen bilgiyi doğrudan edinmesine karşı çıkan bir yaklaşım sergiler ve öğretim programlarında öğrenci becerilerini her yönden geliştirecek, benimsetilecek değerler ve kazanımların öğrenci merkezli ele alınması gerektiğini savunur (Tezci, ve Köksalan, 2018).

2.6 Yapılandırmacı Yaklaşım Modelleri

Geleneksel öğretim ve öğrenmenin aksine çağdaş ve yenilikçi öğrenmeyi merkeze alan yapılandırmacı yaklaşım önceden edinilen bilgi ve yaşantıların öğrenenin kendi öğrenme sorumluluğunu ve tecrübesini kazanması için öğretenin öğrenene rehber olması gerektiğini savunan bir anlayıştır. 2005 yılı itibariyle bu yaklaşımın öğretim programı ve ders kitaplarına yansımalarıyla birlikte de öğretim sürecinde yenilikçi, fırsat eşitliği ve bireysel farklılıkların da dikkat ve önem kazandığı bir noktaya ulaşılmıştır (Kaya, 2011).

İlerlemeci ve pragmatizm felsefesini temel alan yapılandırmacı yaklaşım Piaget'in bilişsel gelişim teorisi çerçevesinde de şekillenmiştir. Öğretim ortamında olması gereken çeşitli modelleri olan yapılandırmacı yaklaşımın 3E,5E ve 7E olmak üzere 3 temel modelli öğretim adımları ile öğretim ortamı ve modeli şekillenmiştir (Kaya, 2011).

1) 3E Modeli: Denge oluşturma, yeniden oluşturmak, dengesizlik oluşturmak gibi kavramlardan oluşmuştur.

a) Keşfetme: Öğrencilerin dikkatlerini çekebilme ve bilgiyi merak ettirme ve sorgulatmaktır.

b) Kavram Tanıtımı: Keşfetme sonrasında öğretmenin gerekli çabalarıyla önemli kavramların öğrenme süreçlerinde uygulanmasıdır.

c) Kavram Uygulaması: Öğrenilen kavram ve bilgilerin yeni durumlarda kullanılabilme durumudur.

2. 5E Modeli: 3E modelinde yer verilen keşfetme aşamasının dikkat çekme ve giriş olarak ayrılmasıyla oluşan modeldir.

a) Dikkat Çekme: Öğrenen kişinin öğrenme sürecine ilişkin motivasyon ve ilgisini kazandırabilme durumudur.

b) Keşfetme: Öğrenenin kendi öğrenme sürecine yönelik çaba gösterdiği ve öğrenme sorumluluğunu aldığı durumdur.

c) Açıklama: Problem durumunun çözüme ulaştığı genel ilkelerin açıklandığı durumdur.

d) Derinleştirme: Öğrenen kişinin baştaki problem durumuna ilişkin öğrendikleri bilgileri yeni bir duruma uygulamasıdır.

e) Değerlendirme: Problem durumuna dahil beklenen davranış değişikliklerinin gerçekleşip gerçekleşmediğinin değerlendirilmesidir.

3. 7E Modeli: 5E modelindeki derinleştirme aşamasının genişletme, değiştirme ve kapsamına alma basamaklarıyla genişletilmesidir.

a) Meydana Çıkarma: Ön bilgilerin hatırlanmasıdır.

b) Giriş: Öğretilmek istenen konu ve bilginin neden ilginç olduğuna ilişkin dikkat çekme durumudur.

c) Keşfetme: Öğrenenlerin öğrendikleri konu ve kavramları bir soru veya konuda uygulamaya çalıştıkları aşamadır.

d) Açıklama: Öğrenmelerin yapılandırıldığı kavram aşamasıdır.

e) Kapsamına Alma: Öğrenilen durumların nasıl uygulanacağını benzer şartlarda nasıl işe yaradığının belirlendiği aşamadır.

f) Genişletme: Öğrenilen durumların yeni durumlarda nasıl işe yaradığının belirlendiği aşamadır.

g) Değerlendirme: Öğrenme süreçlerinin işe yarayıp yaramadığının tespit edilme durumudur (Kaya, 2011).

2.7 Yapılandırmacı Yaklaşım Avantajları ve Dezavantajları

Yapılandırmacı yaklaşım anlayışına bağlı geliştirilen eğitim öğretim sürecinin birtakım avantajlı ve dezavantajlı tarafları vardır. Yapılandırmacı anlayışın öğrenme sürecinde yararları arasında bilginin dinamik ve bireyler arasında değişkenlik gösteriyor olması gösterilir. Bilgiyi alan tarafın bilgiyi sürekli işleme ve kullanma sürecinde transfer ve çeşitli kavramlar arasında örüntü ağları kurmasına olanak sağlar (Danabaş, 2020).

Eğitim programlarında yapılandırmacı anlayışın benimsenmesiyle tüm dengeli model benimsenir ve bütünden parçaya analiz etme ve çözümleme becerilerinin de gelişmesine imkân sağlar. Yapılandırmacı anlayışın benimsendiği öğretim modeli ve programında öğrenci ilgi ve ihtiyaçları temel alınır ve öğrencinin öğrenme sürecinde daha aktif bir rol üstlenmesi ve kendi öğrenme sürecini yönlendirebilmesine imkân tanınır (Danabaş, 2020).

Öğretmenler bu anlayışta otorite sahibi değil öğrencilerin kılavuzu konumundadır. Öğrencilerin öğrenim noktasında yaşadıkları zihin karmaşasında onlara yol gösterici bir özellik gösterirler. Öğrenim süreci sonuçtan daha önemli olduğu için bu anlayışta süreç temelli değerlendirme esastır ve değerlendirme materyalleri de portfolyo, öğrenci gelişim dosyaları, rubrik gibi süreç boyunca öğrencilerin gelişimlerini takip etmeyi sağlayan çeşitli araç gereçler ile gerçekleştirilir (Danabaş, 2020).

Öğrencilerin gelişimlerinde işbirlikli çalışma prensibini de temel alan anlayışla öğrencilerin okullarda çeşitli gruplar kurarak hem sosyal anlamda hem de zihinsel bağlamda gelişim göstermelerine imkân tanır (Danabaş, 2020).

Yapılandırmacı anlayış temel aldığı kuram ve anlayış çerçevesinde hem okullarda öğretmenlerin, öğrencilerin hem de velilerin ortak paydada buluşmasını, işbirlikli öğrenme ve öğretme sürecinin desteklenmesinde de önemli bir unsurdur. Yapılandırmacı anlayışın uygulandığı okul ve öğrenme ortamlarında özgürlükçü, yenilikçi, fırsat eşitliği ve öğretim çeşitliliği vardır. Yapılandırmacı yaklaşımın avantajlarının yanı sıra da öğrenme sürecinde sınırlılıklar oluşturan tarafları da vardır (Danabaş, 2020).

Yapılandırmacı yaklaşım da diğer öğretim kuramları gibi eksikleri olan bir kuramdır. Öğrenim sürecine öğrencilerin aktif katılım göstermeleri için yaparak yaşayarak felsefesine uygun öğrenim ortamı her zaman oluşturulması mümkün olmadığı için sınırlılıklar oluşturur. Öğrencilerin giriş davranışlarında ne yapmaları gerektiğine dair kesin ve net bilgilerin var olmaması da yapılandırmacı anlayışın tam olarak öğrenme ortamında yeterli sınırı bulmasına imkân bulamaz (Danabaş, 2020).

Yapılandırmacı anlayışta sürecin sonuçtan daha önemli bir nokta olmasından ötürü sürece ilişkin değerlendirme temel alınır. Sürecin kim ve hangi şartlar doğrultusunda güvenilirlik ve geçerlik bakımından doğruluğunun saptanmaması da yapılandırmacı anlayışın sınırlılıkları arasında yer alır. Bu anlayışın geliştirme sürecinin uzun ve zor olması, teknolojiye gerektiğinden fazla gereksinim duyulması ve maliyetinin yüksek olması, değerlendirme sürecinin belirsizlik barındırması gibi faktörler yapılandırmacı anlayışın gelişmesinin ve öğretim sürecinde etkin bir şekilde yer almasının önündeki engellerdir (Danabaş, 2020).

3.SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABI VE ÖZELLİKLERİ

3.1 Ders Kitaplarının Özellikleri

Dünyanın varlık gösterdiği andan itibaren toplumsal olarak insanlar sürekli yeni bilgileri keşfetme odaklı olmuştur. Bilginin sürekli üretilmesi ve keşfedilmesi süreci insanların en değerli olgularının başında gelir. Ders kitabı ilk defa Mısır'da ortaya çıkmış ve Milattan önce 4000 yıllarına kadar uzanan bir geçmişi vardır.

Geçmiş bu denli eskilere uzanan ders kitabının (Ceyhan ve Yiğit 2005), okullarda bir ders kapsamında kullanılan ve o dersin geliştirilmesini sağlayan en önemli yapılardan biri olduğunu savunur.

Belirli bir dersin öğretimi amacıyla ortaya çıkan ve içeriği öğretim programına uygun olacak şekilde onaylanan en önemli ders materyalidir. Ders kitabı, ders konularına yönelik öğrencilerin kendi kendilerine okuma yapmalarını, aşamalı ve sıralı olacak şekilde öğrenmelerini gerçekleştiren önemli bir materyaldir. Vartanian'a (1962) göre ders kitapları sanat eserleri olarak da kabul edilir, kullanım araçları bakımından da kurgusal bir yapısı vardır.

Bir ders kitabı hangi sınıf düzeyine ait olursa olsun öğretmenin yorumunda ve zamansal açıdan fayda sağlayan ve öğrencilere derste öğretmeyi esas aldığı konuları sade ve yalın bir biçimde sunmayı sağlayan en önemli materyaldir. Bir ders kitabının nitelik ve amacına uygun olabilmesi için öncelikli olarak öğretim programı hedeflerini karşılıyor olması ve bu hedefler doğrultusunda da öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun olması gerekir. Önemi oldukça büyük olan ders kitaplarında öğrencilere kazandırılan bilişsel becerilerin yanı sıra bir de toplumsal değerlerin kazandırılmasındaki önemi vardır. Bu konuda özellikle Sosyal Bilgiler dersi öğrencileri toplumsal ve çevresel konularda bilinçlendirmeye, bilgilendirmeye ve amaca yönelik yaşantısal boyut sunmayı amaçlar.

Sosyal Bilgiler ders kitabı ilk defa 1968 yılında öğretim programına dahil edilerek okutulmaya başlandı ve ders kitabı olarak da materyaller kapsamında alındı (Ceyhan ve Yiğit, 2005).

Sosyal Bilgiler dersi özellikle öğrencilerin toplumsal kimliklerini öğrenmelerini, bir vatandaş olarak kazanmaları gereken sorumlulukları, amaçlar ve toplumsal norm içindeki yerlerinin önemini kavramalarında büyük önem taşır. Bu bağlamda da özellikle son

yıllarda sosyal bilgiler ders kitaplarında öğrencilerin sadece bilişsel becerini geliştirme odaklı çalışmalara değil aynı zamanda duyuşsal, psikomotor ve en önemlisi yaşantıya dönük çalışmalara ağırlık verildiği görülür.

3.2 İçerik Özellikleri

Bir ders kitabında en önemli olgulardan birisi içeriktir. Ders kitabının içeriği ve amacının birbirine uyumlu olması gerekir. Ders kitapları öğretim programlarının sunduğu kazanım ve hedefler çerçevesinde şekillendirilirken kitaplara yerleştirilecek öğrenci etkinlikleri ve görsellerin de amaca yönelik olması lazımdır.

Ders kitapları basım sürecinde öğrencileri seviyelerine bağlı olarak belirli komisyonlar tarafından toplanarak gerekli etkinliklerin eklenmesine karar verirler. Bu bağlamda da özellikle ders kitaplarına sunulacak her etkinliğin, görsel unsurun, yazılı metnin, kitapların dış kapaklarının ve diğer unsurlarının o ders kitabının amacına yönelik olması zorunludur. Her ders kitabının belirli bir içerik özelliği olduğu gibi Sosyal Bilgiler ders kitaplarının da birtakım içerik özellikleri vardır (Kaşot ve Özsezer, 2015).

Bir ders kitabında aşağıdaki özellikler yer almalıdır:

1. İçerikte sunulan ve tam olarak tanımlanmayan terimler, sözlük bölümünde sınıf düzeyine uygun şekilde açıklamasına yer verilmelidir.
2. Ders kitabının ünite sonunda değerlendirme sorularına yer verilmelidir.
3. İçeriği tam karşılanmayan ve tanıımı yapılmayan terimlerin, sözlük bölümünde sınıf düzeyine uygun olacak şekilde açıklaması yapılmalıdır.
4. Araştırma ve proje gibi öğrencilerin yaşamsal tecrübe kazanmalarını yaparak-yaşayarak öğrenme ilkesine uyum çalışmalara ağırlık verilmelidir.
5. Güncel olayların ve etkinliklerin ders kitabında yer almasına dikkat edilmelidir.
6. Ders kitabında yer verilen alıntıların kaynaklarına yer verilmesi önemlidir.
7. Hazırlık çalışmaları, fotoğraf gibi görsel unsurların ders kitabının içeriğine uygun bölümlere yerleştirilmesi önemlidir.
8. Disiplinler arası ilişkiler kurularak bu bağlamda da ders kitabının sunduğu içerikle diğer disiplinler arasında ilişki kurulmalıdır.
9. Ünitinin başında genel amaca yönelik tanıtım ifadelerine yer verilmelidir.

10. Anahtar kavramlar seçilirken sunulan bilgileri ilgi çekici hale getirmesine önem verilmelidir.
11. Ders kitabında yer verilen metinler ve görsel unsurlar arasında tam bir uyum olmalıdır.
12. Konuların başında öğrencilerin dikkat ve ilgilerini toparlayarak derse karşı güdülenmelerini sağlayacak hazırlık sorularına yer verilmelidir.
13. İçerikte sunulan metinlerin ana fikrinin anlaşılabilir nitelikte olmasına dikkat edilmelidir.
14. Verilerin bilgi ve kavramların öğrencinin sosyal yaşamında kullanabileceği yani hayata uygunluk ilkesine uyumlu olmasına önem verilmelidir.
15. İçerideki bölümlerde sunulan başlık ve alt başlık içerikte kullanılan başlıkları karşılamalıdır.
16. Aile katılımının da öğretim sürecinde önemi büyük olmasından ötürü aileleri de sürece dahil edecek etkinliklere yer verilmelidir.
17. Ders kitabının ünite sonlarında özet bilgilere yer verilmelidir.
18. Günümüz yazarlarına ve güncel çalışmalarına kitaplarda yer verilmelidir.
19. Ders kitabının içeriğinde sunulan bilgide yazarın kendi görüş ve düşüncelerine yer verilmemelidir.
20. Öğrencilerin ders kitabında sunulan etkinliklerde tüm bilişsel becerilerini ölçecek ve geliştirecek etkinliklere orantılı bir biçimde yer verilmelidir (Danabaş, 2020).

3.3 Görsel Anlatım Özellikleri

Sosyal bilgiler ders kitaplarında en önemli öğelerden biri de görsel unsurdur. Ders kitabında yer verilecek tüm görsellerin hem öğrenci düzeyine hitap ediyor olması hem de içeriğe uygun şekilde yer alması gereklidir. Ders kitabında etkinliklerde yer verilen görsel unsur sadece görme duyusuna hitap eden bir öge değil aynı zamanda çalışmaların da destekleyici bir unsurdur.

Görsel öğeler, öğrenme ve öğretme sürecinde özellikle ders kitaplarında doğru aktarıldıkları takdirde ve öğrenme etkililiğinin artırılmasında büyük öneme sahiptir (Danabaş, 2020).

Ders kitaplarında görsel unsurların da taşınması gereken birtakım özellikler vardır:

1. Ders kitabında yer verilen görsellerin özelliklerine göre çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak görsellere üç boyutlu özellik kazandırılmalıdır.
2. Görsel öğeler kitapta ait olduğu metinle uyumlu olacak şekilde yerleştirilmelidir.
3. Öğrencilerin gelişim düzeylerini olumsuz etkileyen, birtakım öğrenci düzeyine uygun olmayan görsellere ders kitabında yer verilmemelidir.
4. Gerekli görülen metinlerin bağlamında karikatür gibi unsurlara yer verilmelidir.
5. Metinler arasında paragraf boşluğu olmayan yerlerde en fazla 20 satır olmasına dikkat edilmelidir.
6. Renkli kutucuklarla yazılan bölümlerde metinlerin açık zemin üzerinde koyu renkli olması tercih edilmelidir.
7. Tek bir unsur üzerine birden fazla vurgu yapılmamalıdır.
8. Görsel öğelerde ders kitaplarında kullanıldıkları yerlerde numaralandırılmalı ve altların da gerekli açıklamalar yazılmalıdır.
9. Seçilen yazı tipi ile içerik bütününe uygun şekilde kullanılmalıdır.
10. Görsel öğelerde sürekli aynı boyutların kullanımından kaçılarak monotonluktan uzak durulmalıdır.
11. Görsel öğelerde anatomik bozukluklar olmamalıdır.
12. Görsel öğeler metin bağlamında öğrencilerin okuma yapmaları gereken alanları engelleyici nitelikte yerleştirilmemelidir.
13. Sayfa içinde önemli olmayan görsel öğelere yer verilmemelidir.
14. Görsel öğeler net bir biçimde temiz baskılı olmalıdır.
15. Gerekli bölümlerde metinlerin içeriğini birebir yansıtan resimlere yer verilmelidir. (Danabaş, 2020).

3.4 Dil ve Anlatım Özellikleri

Öğrencilere ders kitaplarında yer verilen metinler ve etkinlikler bağlamında kullanılan dil anlaşılır, net ve pürüzsüz olmalıdır. Ders kitaplarında anlatımın yoğun olması ve öğrencilerin de gerekli kısımları algılayabilmeleri adına gereksiz detaylardan kaçınılarak önemli bölümlere vurgu yapılması gerekir. Ders kitaplarında yabancı dillerden alınan ve öğrencilerin anlamını bilmedikleri kelimelere yer verilmemelidir. Sınıf seviyelerine uygun olacak düzeyde kısa ve etkili anlatım benimsenmeli ve yaş grupları da dikkat alınarak metinlerde kullanılacak yazı boyutu, stili ve renklerin de buna bağlı şekilde kullanılması gereklidir (Danabaş, 2020).

Öğrencilerde yazım yanlışlığı ve anlatım bozukluğuna yol açacak ifadelerin verilmesinden kaçınılmalıdır. Metin bağlamında konuya özgü sözcükler kullanılması gereklidir. Cümlelerdeki kelime sayıları özellikle 5. Sınıf seviyesinde 24 kelime olacak şekilde düzenlenmesi gerekir. Her paragrafta öğrencilere sunulan bir ana fikir olmalı ve satır sonlarında sığmayan kelimelerin bölümünde gerekli kurallara dikkat edilmesi önemlidir (Danabaş, 2020).

3.5 Soru Ölçütü Özellikleri

Ders kitaplarında öğrencilerin içeriği anlama seviyelerini tespit edebilmek amacıyla değerlendirme bölümlerine yer verilmelidir.

1. Öğrencilerin ders kitaplarında farklı bakış açılarında anlama seviyelerini ölçecek nitelikte sorulara yer verilmelidir.
2. Öğrencilerin bilişsel becerilerini ölçecek nitelikli sorulara yer verilmelidir.
3. Öğrencilerin sorgulayıcı, yansıtıcı, düşündürücü, analitik üst düzey ve metabilişsel beceri alanlarını geliştiren sorulara yer verilmelidir.
4. Tek tip soru türüne yer verilmesinden kaçınılmalıdır.
5. Ders kitaplarında anlam karmaşasına neden olacak sorulara yer verilmesinden kaçınılmalıdır.
6. Sınıf ve yaş grubu düzeylerine uygun olacak soruların kitaplarda yer verilmesine önem verilmelidir.
7. Çoktan seçmeli sorularda zıt seçenekli sorulara yer verilmemelidir.

8. Eşleştirme sorularının aynı tarzda ifadelerle bitirilmesine önem verilmelidir.
9. Öğrencilerin tercihlerine uygun soru tiplerine ağırlık verilmelidir.
10. Ders kitabında hazırlık sorularının konunun içeriğine uygun şekilde kullanılmasına önem verilmelidir.
11. Doğru yanlış sorularında olumsuz ifadelerle yer verilmemelidir.
12. Soruların her öğrencinin aynı şekilde anlayacağı biçimde açık ve net bir biçimde verilmesine önem verilmelidir.
13. Hazırlanan sorularda olumsuz ifadelerin dikkat çekici şekilde vurgulanmasına önem verilmelidir.
14. Soruların öğrencilerin yaşamsal boyutlarında hayata uygun olacak şekilde seçilmesine önem verilmelidir.
15. Hazırlanan sorular öğrencilerde öğrenme isteğini artırıcı nitelikte olmalıdır.
16. Sorulara yönelik cevap anahtarı hazırlanmalıdır.
17. Öğrencilerin sorular üzerinde çeşitli bağlamlarda düşüncelerini sağlayacak bir niteliğe sahip olması önemlidir.
18. Sorularda benzerlik ve farklılık alanlarına ilişkin farklı sorgulama alanlarına yer verilmelidir.
19. Öğrencilerin çeşitli disiplinlerle de ilişki kurmasını sağlayacak sorulara yer verilmelidir.
20. Nedenleri sorgulatan sorulara yer verilmelidir (Danabaş, 2020).

3.6 Ders Kitabının Fiziksel Özellikleri

Öğrencilerin ders kitaplarının fiziksel görünümü o derse karşı bakış açılarını olumlu veya olumsuz etkilemede önemli bir unsurdur. Ders kitabını ilk ellerine aldıklarında kitabın kapağı, baskısı ve uzunluğu dikkat çeken en önemli öğelerdir. Bu unsurlar gerekli şekilde hazırlandığında öğrencinin o derse karşı istek ve dikkati fazla olacaktır. Bundan dolayı da ders kitaplarının fiziksel özelliklerinde bulunması gereken birtakım özellikler vardır. Bunlar;

1. Ders kitabının ön kapağı sınıf düzeyine uygun olacak biçimde dikkat çekiyor olması gerekir.

2. Ders kitabının ön kapağında sınıf düzeyi ve dersin adına yer verilmesi gerekir.
3. Kitapta kapak kartonu dayanıklı şekilde kullanılmış olması gerekir.
4. Kitabın ciltlerinin korunması, kaplama ve selefondama işlemleri yapılmasına dikkat edilmelidir.
5. Kitabın sırtında; basım yılı, kitabın ismi, okutulacak sınıf düzeyi, yayınevinin adı, basım yılı gibi unsurlar bulunmalıdır.
6. Kitabın iç kapağının arka bölümünde genel yayın seri dizisi ve onayı, baskı sayısı ve baskı adedine de yer verilmelidir.
7. Kitabın arka bölümünde Türk Dünyası Haritası olmasına önem verilmelidir.
8. Kitabın içindekiler bölümünde istenilen bölümlere yer verilmelidir.
9. Kitapta sayfa numaralandırmalarının düzenine dikkat edilmelidir.
10. Kitapta genel biçimde tasarım bütünlüğü ve uyumu olmalıdır.
11. Kitabın herhangi bir desteğe ihtiyaç duyulmadan taşınması kolay olmalıdır.
12. Kitap için kullanılan kâğıdın kaliteli ve hemen yırtılmayan cinsten olmasına önem verilmelidir.
13. Kitabın kullanımına yönelik kılavuzluk edecek bölümlerde kitapta öğrencilerin merak duygusuna hitap edilmesine önem verilmelidir.
14. Kitapta sıralama ve yazım kurallarına dikkat edilmelidir.
15. Kitabın sayfalarında baskı arka sayfalara da taşmamalıdır (Danabaş, 2020).

3.7 Ders Kitaplarının Programa Uygunluk Özellikleri

Ders kitaplarında yer verilen tüm çalışmalar sınıf seviyesine hitap eden öğretim programını yansıtıcı nitelikte olmalıdır. Sosyal Bilgiler ders kitabının programa uygun olabilmesi için birtakım özelliklere dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlar ise;

1. Ders kitabındaki ünitelerin program kazanımlarını karşılar nitelikte olması gereklidir.
2. Üniteler öğrencilerin somuttan soyuta, basite, durumdan karmaşık duruma, bilinenenden bilinmeyen uygun nitelikte hazırlanmış olması gereklidir.
3. Üniteler öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun nitelikte olmalıdır.
4. Ünite içerikleri bilimsel bilgilere dayandırılmalıdır.

5. Ünitelerin öğrencileri toplumsal yaşam konusunda olumlu düşünceler oluşturan genel bir yapıya sahip olması gereklidir.
6. Üniteler konulara uygun biçimde kısa ve her öğrencinin okuduğunda kolay anlayabileceği düzeyde olması gereklidir.
7. Ünitelerde kültürel değerlere ve toplumsal yaşamı yansıtan unsurlara ağırlık verilmelidir.
8. Öğrencilerin kendi öğrenme becerilerini ölçecek nitelikte öz değerlendirme çalışmalarına yer verilmesi gereklidir.
9. Öğrencilerin birden fazla duyusuna hitap edecek, öngörülen davranışların yansımaları sağlayacak ve edinilen davranışların diğer alanlara transfer edilmesine olanak sunan etkinliklere yer verilmesi gereklidir.
10. Ünitelerde kavram ve olgu düzeylerine dair bir yaklaşım yer almalıdır.
11. Ünitelerin öğretici bir özelliğe sahip olması gereklidir.
12. Programda yer verilen her bir kazanımı ölçecek nitelikte etkinliğe yer verilmesi gereklidir.
13. Programda yer alan öğrenme alanlarına yönelik etkinliklere yer verilmelidir.
14. Programda öğrencilere kazandırılması amaçlanan toplumsal değerler ve yaşantılara ilişkin etkinlik ve metinlere yer verilmelidir.
15. Ünite ve program çerçevesinde sunulan çalışmalar öğrenci düzeylerine uygun olmalıdır (Danabaş, 2020).

4.YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM VE DERS KİTAPLARI

4.1 Yapılandırmacı Yaklaşımının Ders Kitaplarına Yansıması

Yapılandırmacı yaklaşım, uygulanmaya başlandığı andan itibaren ders kitaplarında çeşitli etkinlikler ve kavramlar aracılığıyla öğrencilere sunulmaktadır. Öğrencilerin gelişimsel becerilerini yansıtacak onların bilişsel düşünme becerilerine katkı sunan, analiz edebilen, sorgulayan, keşfeden bireyler olmalarına olanak tanıyan çeşitli çalışmalar aracılığıyla bu mümkün kılınmaya çalışılır.

Çeşitli araştırmalarda farklı sınıf düzeylerinde yer alan ders kitaplarının yapılandırmacı anlayışa uygunluk düzeyleri belirlenmiş ve ortaya çıkan sonuçlarda ise ders kitaplarının yaklaşık %50'sinin yapılandırmacı anlayışa uygun etkinlik, öğrenci gelişim çalışmasına yer vermediği tespit edilmiştir. Örneğin, 2007 yılında lise tarih ders kitaplarının incelenmesinde öğretim programlarında yer verilen kazanım ve değerleri yansıtacak herhangi bir etkinliğe yer verilmediği tespit edilmiştir. Öğrencilerin öğrenme süreçlerinde aktif bir katılım sağlayacağı etkinliklerden ziyade salt ezber mantığı ve öğrencilerin metinlerde geçen kavramlara ilişkin hatırlama düzeyinde yer verilen çalışmaların olduğu, davranışçı ekolün yansımaları olan çalışmaların mevcut olduğu gözlemlenmiştir (Danabaş, 2020).

2018 yılına gelindiğinde yapılan Türkçe dersindeki yapılandırmacı yaklaşım çalışmalarında, yeni Türkçe öğretim programı öğretmenlere kitap okuma ve okudukları kitapları öğrencilere tanıtmaya rolünü yüklemiştir (İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, 2006.s.55). Çünkü; okuma becerisinin geliştirilmesinde en önemli “model” öğretmendir (Özbay, 2006).

Yeni Türkçe öğretim programının dersin hedeflerine ulaşmak için öğretmene yüklediği bir diğer rol, ailenin yönlendirilmesi ve eğitilmesidir. Öğretmen; aile büyüklerinin kitap okuyarak çocuklarına örnek olması, evde anne ve babanın da katıldığı kitap okuma saatlerinin düzenlenmesi gibi okuma alışkanlığı kazandırılacak hususlar hakkında aileyi bilgilendirmelidir (İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, 2006. s.55).

Ebeveynler eğitilerek çocukların okumaya karşı ilgileri arttırılmalıdır (Arıcı, 2005.s. 176). Ayrıca öğretmenlerin yeni programdan kaynaklanan rollerini yapabilmeleri onların araştırmacı olmalarına bağlıdır (Güven, 2008). Yapılandırmacı kurama göre eğitici, bireye bilgiye ulaşması için bilgi sağlayan, onlara rehberlik eden, öğrenciyle birlikte

öğrenci olan ve araştırandır (Celep, 2008.).

4.2 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Sosyal bilgiler öğrencilerin ulusal, yerel ve küresel vatandaşlık yaşamlarına hazırlayan, mekân ve zaman içindeki kişileri, sistemleri, toplumları ve bunların etkileşimlerini inceleyen bilimdir. Sosyal Bilgiler dersi bireylerin çevrelerini sosyal, siyasal, tarihi vb. açılardan daha iyi tanımlarını sağlayan, onların milli bilinç ve sorumluluklarının farkına vararak duyarlı birer vatandaş olmaları yönünde bilinçlendiren, bunu yaparken de yalnızca iyi bir Türk vatandaşı olmanın yanında onlara insanlığın bir parçası oldukları bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara karşı duyarlı olmalarını amaç edinen çok yönlü bir derstir (MEB, 2007).

Sosyal Bilgiler dersi ile birey; -kendi ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır, -milli bilince sahip, sorumlu, laik, demokratik bir vatandaş olarak yetişir, -hukuk kurallarının önemini, tüm insanların eşit olduğu ilkelerini kavrar, -kendi milli ve kültürel değerlerinin korunmasının ve geliştirilmesinin gerekliliğini kavrar vb. (MEB, 2007; MEB, 2000).

Sosyal bilgiler öğretimi, ülkelerin etkin vatandaş yetiştirmek amacıyla sürdürdükleri eğitim faaliyetlerinin omurgasını oluşturmaktadır. Çünkü okul programlarındaki tüm dersler vatandaş yetiştirmeye belli oranlarda katkıda bulunuyor ise de aslî amacı bu olan ders Sosyal Bilgilerdir. Bundan dolayıdır ki sosyal bilgiler öğretim programları, ülkelerin yetiştirmek istedikleri ideal vatandaşın özelliklerini en iyi yansıtan veri kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Bu itibarla ülkelerin söz konusu programlarının incelenmesi, ülkelerinin olduğu kadar dünyanın da geleceğini inşa edecek yeni nesil vatandaşların niçin ve nasıl yetiştirildiğinin saptanması anlamına gelmektedir (Danabaş, 2020).

Farklı alanlardaki bir dizi gelişmenin sonucu olarak devlet ve vatandaşın geleneksel vatandaşlık rollerinde meydana gelen gelişmeler ve bu bağlamda ulus devletlerin siyasî sınırlarını ve/veya egemenlik çerçevelerini aşan yeni hak ve sorumlulukların ortaya çıkması nedeniyle, XXI. yüzyılda bu amaçla yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar geçmiş yüzyıllarda olduğundan çok daha fazla önemli hale gelmiştir. (Öztürk ve Deveci, 2020).

Sosyal bilgiler dersi yetiştirmeyi hedeflediği “iyi ve etkin” vatandaş çizgisine öncelikle mevcut programdaki hedefler doğrultusunda şekil verir. Dönemin ihtiyaçları, yaşanan sosyal değişiklikler, bilim ve teknolojiye yenilikler sosyal bilgiler programının genel amaçlarını sürekli günceller. Programların amaçları her ne kadar zaman ve sürekliliğe

bağlı olarak güncellense de özünde hep “iyi-etkin” vatandaşı yetiştirme gayesi yatan bir anlayış esastır. Ülkemizde Sosyal Bilgiler 1953 yılında öğretmen okulları ve köy okullarında görülmeye başlanmıştır. Tarih, yurttaşlık bilgisi derslerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur (Danabaş, 2020).

Sosyal bilgilerin ders olarak okutulmasından bu yana Türkiye’de sırasıyla 1968, 1969, 1990, 1998, 2005, 2015, 2018 (Çiydem ve Kaymakçı, 2021) ve 2024 yıllarında öğretim programı yenileme veya güncelleme çalışmaları yapılmıştır. (Yıldırım, Çalışkan 2024).

Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı ise insanın toplum içindeki normları anlayabilmesini, yorumlayabilmesini geliştirmek ve bunları sosyal hayata uygun biçimde uygulayabilmesini sağlamaktır. Sosyal bilgiler dersinin içinde değerler eğitimi bu anlamda önem kazanmaktadır. Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş, sistemleri ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlara denir (Kızılçelik ve Erjem, 1994).

Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin diğer derslerde olduğu gibi sadece akademik hayatlarında salt bilgi edinimine dayalı bir ders değildir. Bireysel hak ve sorumlulukların, kültürel, sosyal yaşamda karşılaşılan birçok olay ve konunun çerçevesini çizen ve öğrencilere bir anlamda da kültür ve sosyal olguları sunan bir derstir. 1-3. Sınıf arasında okula uyum sürecindeki çocuklara hayat bilgisi dersi olarak verilen sosyal bilgiler dersi 4-8. Sınıf kademesinde sosyal bilgiler dersi olarak işlenmeye başlanır. İçerik olarak da öğrencilerin sosyal anlamda değerleri, farklı kültürleri, saygı, sevgi, adalet, hak ve sorumluluk gibi toplumsal anlamda önemli kavramların öğretimine ağırlık veren bir içeriğe sahip niteliktedir (Danabaş, 2020).

Sosyal bilgiler dersinin üniteleri ise genel olarak 5.sınıf düzeyinde, Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık, Küresel Bağlantılardır.

6.sınıf seviyesinde biraz farklılık gösterir. Üniteler, Sosyal Bilgileri Öğreniyorum, Yeryüzünde Yaşam, İpek Yolunda Türkler, Ülkemizin Kaynakları, Ülkemiz ve Dünya, Demokrasinin Serüvenleri, Elektronik Yüzyıl olarak ele alınmıştır.

7.sınıf seviyesinde de ders içeriğinde farklılıklar vardır. 7.sınıfların sosyal bilgiler dersi üniteleri İletişim ve İnsan İlişkileri, Ülkemizde Nüfus, Türk Tarihinde Yolculuk, Zaman

İçinde Bilim, Ekonomi ve Sosyal Hayat, Yaşayan Demokrasi, Ülkeler Arası Köprülerdir.

8. sınıf sosyal bilgiler ders içeriği ise inkılap tarihi ismiyle tarihi bir ders formatına sahip bir içerikle güncellenmiştir. Toplam yedi ünite vardır. Bunlar ise, Bir Kahraman Doğuyor, Milli Uyanış: Yurdumuzun İşgaline Tepkiler Ya İstiklal Ya Ölüm, Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar, Atatürkçülük, Atatürk Dönemi'nde Dış Politika, Atatürk'ten Sonrası Türkiye olarak ders kitaplarındaki içerikler değişmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitapları seviyeler açısından içerik ve görsel uyumları bakımından da 4-8 kademesinde yansıtıcı öğeler taşımaktadır. Bu yaş grubu öğrencilerinin merak, ilgi ve dikkatlerini çekecek metin öncesi hazırlık soruları gibi hem öğrencilerin ön bilgilerinin hatırlatılması hem de konuya hazırlık yaptırılması adına önemlidir.

Kitaplarda kullanılan dil açısından ise seviyelerine uygun nitelikte ve her seviyenin anlayabileceği düzeyde sade ve yalın bir anlatım söz konusudur. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile geliştirilen yeni öğretim programı kapsamında hazırlanan ders kitapları da öğrencilerin bilişsel, duyuşsal, bedensel ve ruhsal gelişimlerine katkı sağlayacak etkinlik çalışmalarına yer vermesi bakımından özellikle güncellenen yeni sosyal bilgiler ders kitapları- bu alandaki yenilikleri de içeriklerinde taşır. 4 ve 5.sınıflarda kullanılan sosyal bilgiler ders kitapları yeni düzenlemeler bağlamında öğrencilerin gelişimlerini ve onları yönlendirebilecek nitelik taşır.

Sosyal bilgiler ders kitapları 2024 yılı öncesinde davranışçı izler taşıyan etkinliklere dayalı bir anlayışla hazırlanmaktayken; mevcut durumda öğrencilerin bilişsel alanlarına hitap eden, kavrama, analiz, değerlendirme, sorgulama gibi öğrencileri üstbilişsel becerilerinin geliştirilmesi odaklı bir eğitim anlayışına hitap edecek biçimde hazırlanmaktadır.

Öğrencilerin ders kitaplarında yer alan bilgi bağlamından yola çıkarak kendi ön bilgi ve yaşantıları ile çeşitli alanlarda ilişkiler kurarak gelişimleri desteklenir.

Bu noktada da sosyal bilgiler dersinde toplumsal dinamikleri çocuklara aşlamayı hedefleyen, bireysel hak, sorumluluk ve vatandaşlık görevlerini bilen, değerlerini bilen ve değerlerini nasıl yaşatılması gerektiğini öğrenen bir anlayış esastır. 2024 yılının getirdiği yenilikçi ve çeşitlilik esaslı öğretim modeli diğer derslerde olduğu sosyal ders kitaplarının da başta kitapların kapakları olmak üzere öğrencilerin konuya ilgi, merak ve kendi öğrenme güdülerini meydana getirmelerine olanak sunar (Danabaş, 2020).

Ders kitabında öğrencileri sadece metin özelindeki soruların cevaplandırılmasına ilişkin bir anlayış yoktur, içerikte sadeleşmenin olmasıyla beraber öğrencilerin sadece bilişsel değil, psikomotor becerilerinin de aktif şekilde çalışmasına imkân sağlayan öğrenci çalışmalarına yer verilmeye başlanmıştır.

4.3 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Öğretim programı okullarda öğrencilerin her bir sınıf kademesinde kazanmaları gereken bilgi ve beceri düzeylerinin belirtilmesini ve öğrenme hedeflerinin de belirlenmesine olanak tanır. İçeriğinde yer alan her dersin sistematik bir şekilde öğrenme faaliyetlerinin düzenlenmesini sağlayan programdır.

Öğretim programı ders kitaplarının temelidir. Ders kitaplarında yer verilecek öğrenci çalışma etkinlikleri öğretim programında yer verilen sınıf kademesinin amaçları, kazanımları ve değerleri doğrultusunda belirlenir. Sosyal bilgiler dersinin de diğer dersler gibi öğretim programı çerçevesinde ders planlaması yapılır. Sosyal bilgiler 2018 öğretim programında sosyal bilgiler dersi bağlamında öğrencilere kazandırılacak davranış ve değerler ise şu şekildedir:

Sosyal Bilgiler dersi özellikle topluma kazandırılacak bireylerin ulusunu ve milletini seven, demokratik ve çağdaş değerleri yaşatan, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimseyen ve bu değerleri sürdüren, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel unsurlarına önem veren bireyler yetiştirilmesinde en önemli misyonu taşır (Çalışkan, 2024).

Sosyal bilgiler dersinin genel kapsamı çerçevesinde hedeflenen öğrenci profili ve etkin ve iyi vatandaş kimliği öncelikle var olan programdaki amaçlar doğrultusunda ulaştırılmayı gaye edinmiştir. Dönemin ihtiyaçları, bireysel farklılık, öğrenim ihtiyaçları gibi unsurların da dikkate alınarak öğretim programı yıllar içinde önemli yenilik ve değişikliklerin kaynağı olmuştur.

Sosyal bilgilerin okullarda ders kapsamında okutulmasıyla da beraber Türkiye’de 1968, 1969, 1990, 1998, 2005, 2015, 2018 ve günümüzde Maarif Modeli 2024 öğretim programları uygulanmıştır (Çiydem ve Kaymakçı, 2021).

Temel becerilerden öğrencilere kazandırılması gereken kısımlar ise 27 madde ile sınıflandırılmıştır. Bu 27 maddeden özetle de öğrencilere ders kitaplarında sunulacak metin, etkinlik, kavram çalışmaları vb. kısımların, öğrencilerin araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, çevre okuryazarlığı, eleştirel düşünme, analitik

düşünme, girişimcilik, gözlem, hukuk okuryazarlığı işbirliği, empati, finansal okuryazarlık, karar verme gibi becerilerinin geliştirilmesine dönük olması öğretim programının temel amaçları arasındadır (Çalışkan, 2024).

2024 yılında ise değişen ve gelişen küresel dünyanın şartlarına uygun hale getirilen ve içeriğinde de değişiklikler yapılan yeni öğretim programı Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde ise öğrencilerin sadece zihinsel, bedensel ve psikomotor becerilerinin gelişmesinin değil bütüncül bir yaklaşım ve öğrenci ekseninde her kademedeki gelişim gösterebilecekleri alanlar sunan bir yaklaşım ortaya konulur. Bu anlamda özellikle 2024 güncel programı öğrenme çıktıları ve ders yükümlülüklerinin sadeleştirildiği ve öğrencilerin birçok alanda gelişim göstermesine imkân açan bir program özelliği taşır. Öğretim programının içeriğinde özellikle erdem-değer-eylem modeli geliştirilerek alana özgü değerlerin öğrencilere sunulması amaçlanmıştır. Öğretim değerlendirme sürecinin de okul ortamının dışında da ele alındığı ilk program olması açısından da önemli bir yere sahiptir. 2024 yeni öğretim programında 4-8 arası sosyal bilgiler dersinin içerik ve beceri alanlarında değişiklikler yapılmıştır (Çalışkan, 2024).

Öğrencilerin kendi beceri alanlarına hitap edecek etkinlik ve öğrenme alanlarının ders kitaplarında güncellenmesiyle sosyal bilgiler ders kitaplarında sonuç temelli değil süreç temelli öğrenmenin esas alındığı ve bu yaklaşıma dayalı öğrenme etkinliklerinin oluşturulduğu dikkat çekicidir. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programı diğer programlardan farklı olarak öğrenim çerçevesini çok net çizmesinden ötürü, programın genel kapsamı sade ve net anlaşılmasını kolaylaştırıcıdır (Çalışkan, 2024).

Öğrenme alanlarının ayrı ayrı ele alınıp kafa karmaşasına neden olacak herhangi bir ayrıntıya yer verilmeyen programda, öğrencilere sunulacak kazanımla ve ilişkili etkinliklerin bir ders planı formatında hazırlanarak o konuya ilişkin öğrenci ve velilerin zihninde oluşabilecek zihin karmaşasının da önünü kapatılmaktadır.

Yıllardır uygulanan öğretim materyallerinin aralarındaki içerik farklarının eleştirilip üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmasının aksine her yıl güncellenen program ve ders kitaplarının içeriklerinde herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir.

2024 yılında ise ilk kez bunun aksine Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile öğrencilerin beceri temelli öğrenme süreçlerine, sonuç temelli öğrenme yerine süreç temelli öğrenmeyi ve bireysel farklılıklara dikkat çekecek biçimde içerik değişikliğine gidilmiştir.

2024 sosyal bilgiler dersi ğretim programında konu ve ilişkili olduğu temaların detaylı verilmesinin yanında disiplinler arası ilişkilerin kurularak diğer derslerle olan konu benzerliğinin olduğu alanlara da dikkat çekici hale getirmiştir.

2024 yılında uygulanan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı bağlamında ğretim programının sunduğu içeriğin 2018 ve daha önceki yıllarda uygulanan ğretim programlarının içeriklerinden oldukça farklı olduğu tespit edilmiştir.2024 yılında uygulamaya alınan Maarif Modelini temel alan ders kitabı ve ğretim programının sade ve anlaşılır olduğu belirlenmiştir.

Kazanımların çerçevesinin konuyla ilişkili biçimde anahtar kelimeler, ölçme ve değerlendirme soruları gibi noktalarda öğretmene yol gösterici ve en önemlisi öğrencilerin birçok alanda gelişim göstermelerine imkân tanıyacak nitelikte olduğu tespit edilmiştir (Çalışkan, 2024).

Öğrencilerin konularda eksik kaldıkları ve öğrenim sürecinde ders kitaplarından da gerekli verimi alabilmelerini, sürekli ek kaynak ve materyal gibi ders kitabının amacını taşımadığına yönelik oluşturulan algının silinmesine, öğrencilerin öğrenim hayatlarında daha kısa sürede etkili ve verimli bir süreç geçirmelerine de imkân sağlamaktadır (Çalışkan, 2024).

2024 sosyal bilgiler ğretim programının temel değerleri ise yine aynı olup bu alanların geliştirilme ekseni çerçevesinde genişletilmiştir. 2018 yılında uygulanan sosyal bilgiler 5. Sınıf ğretim programında 7 temel üniteye yer verilmekle beraber öğrencilerin temel düzeyde gelişim gösterecekleri alanlar sınırlı tutulmuştur. 2024 ğretim programı daha sade bir program olmakla beraber birçok öğrenme alanı ve benimsediği anlayış doğrultusunda kazanım ilişkisine yer vermiştir (Çalışkan, 2024).

5.YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, doküman incelemesi, araştırmanın evren ve örnekleme, verileri toplama teknikleri ve verilerin analizlerine yer verilmiştir.

5.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma deseni kullanılmış olup doküman incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırmada; görüşme, gözlem ve doküman incelemesi gibi nitel verileri toplama yöntemlerinden yararlanıldığı gerçekçi ve bütüncül bir yaklaşımın esas alındığı süreçlerin ortaya konulmasına yöneliktir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Nitel araştırma insanların kendi benliklerinde var olan beceri alanlarının genişletilmesi çabasıyla geliştirdiği sosyal yapı ve sistemlerin derinlerini ortaya çıkarmak için geliştirmiş olduğu bilgi üretim şekillerindendir (Morgan, 1996).

Nitel araştırma yöntemiyle yapılan araştırmalarda olay hakkında derin bir algıya ulaşma gayreti söz konusudur.

Farklı disiplinlerle de yakın bir ilişki içinde olan nitel araştırmalar alan yazında çeşitli karma çalışmaların incelenmesi ve verilerin sağlanması noktasında büyük bir yarar sağlar (Baltacı, 2019).

Nitel araştırmanın kullanıldığı çalışmalarda olgular ve olaylar arasında nedensellik bağı yoktur. Nitel araştırmaların uygulanmasında esnek bir çalışma alanı vardır (Baltacı, 2019).

Nitel araştırma deseni ve yöntemlerinin nicel araştırma deseni ve yönteminden en önemli farkı ise; çalışma kapsamında elde edilen veriler sayısal bir değer taşımadığı için istatistik bir bulgu gerektirmez. Çalışma kapsamında alan yazında elde edilen verilerin yorumlanmasına dayalı bir yöntemdir (Baltacı, 2019).

5.1.1 Doküman İncelemesi

Doküman incelemesi görüşme ve gözlem imkanının yeterli düzeyde olmadığı ve verilere ulaşım noktasında gerekli imkanların sağlanamadığı durumlarda araştırma konusu hakkında bilgi içermekte olan yazılı materyallerin çözümlenmesini sağlayan bir veri toplama yöntemidir. Doküman incelemesi diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında araştırma için gerekli verilerin çeşitli hale getirilmesini, araştırmanın

geçerlik ve güvenilirliğini arttırmayı sağlayan önemli bir veri tekniğidir (Şavran, 2012).

Patton'a göre (2002) 'doküman incelemesinde örgütsel yapılar ve bu yapılarda meydana gelen durumların nasıl gerçekleştirildiği gösterilir. Doküman incelemesinde özellikle araştırma sorusu kimi zaman araştırmada elde edilen veri kısımlarını meydana getirirken kimi zamanda destekleyici bir unsur olur. Bir araştırmanın temel yapısı olarak da sistematik bir değerlendirmede yararlanılacak dokümanların farklı biçimde olması beklenir. Aynı araştırmada farklı araştırmacıların verileri farklı şekillerde sınıflamaları istenir (Merriam, 2009).

Doküman analizi nitel araştırma deseninin verilerinin en doğru ve net şekilde ortaya çıkarılmasında yararlanılan önemli bir veri toplama tekniğidir. Bir araştırma ve çalışmada kullanılacak tekniğin seçiminde en önemli aşama araştırma konusu ve amacıdır. Araştırmanın genel kapsamını belirleyen konu ve amaç doğrultusunda literatür taramasında hangi kaynakların nasıl ele alındığını ve hangi çalışmalardan yararlanıldığını belirlemek çalışmanın çerçevesini oluşturur (Ekiz, 2015).

Doküman analizi ise bir araştırmanın kapsamında kullanılabilmesi için belli bir mantık çerçevesine dayalı olmalıdır. Bu tekniğin kullanılması için araştırmacının araştırma sürecini başlatmadan önce cevap verilmesi gereken sorulardan bahsedilmesi gereklidir. Doküman analizinin en önemli noktası bir araştırma için kullanılmasında 'Neden dokümanlara ihtiyaç duymalıyım?' sorusuna bağlıdır (Ekiz, 2015).

Bu çalışmanın dokümanları 2018 yılında uygulanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Öğretim Programı ile 2024 yılında uygulanmaya başlanan 5.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Öğretim Programı olarak belirlenmiştir. İlgili kaynakların taraması yapılarak yapılandırmacı anlayışa uygun içerikler çalışmaya dahil edilmiştir.

5.2 Evren ve Örneklem

Bir araştırmada ele alınacak konu kapsamında inceleme ve gözlem alanına giren ve ulaşılması gereken nesne ve bireylerin büyük çoğunluğunun oluşturduğu gruba evren denilmektedir (Kaya, 2019). Nitel ve nicel araştırmalarda toplanacak verilerin analizi ile elde edilmiş ve elde edilecek verilerin sonuçlarının yorumlanacağı grubu ifade eder. Araştırmada en önemli nokta, evreni kapsayacak şekilde bilgi ve veriye ulaşabilmektir (Kaya, 2019). Bu çalışmanın evren grubu ülkede uygulanmakta olan 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı olarak belirlenmiştir.

Örneklem ise, evren grubuna göre veri kolaylığı sağlayan, ulaşılması ve maliyeti daha basit ve ucuz olan küçük gruptur (Kaya, 2019).

Örneklem ile evren grubunun ele alınan çalışmada özelliklerini ortaya çıkarmak, veriler hakkında tahmin yürütmek, ona uygun örneklem seçmeye dayalı süreçleri temsil eder. Çalışmada somut beceri kısmından soyut beceri kısmına geçiş yapan 5.Sınıf öğrencilerinin sosyal yaşantılarını zenginleştiren öğretim programlarının sunduğu öğrenci merkezli yapının ders kitaplarına yansıyor yansımadığını tespit etmek açısından önemlidir.

Bu çalışmanın örneklem grubunu, 2018 ve 2024 yılında uygulanan 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programları oluşturmaktadır.

5.3 Araştırmanın Verilerinin Toplanması

Araştırmada verilerin toplanması belli bir amaç kapsamında elde edilen bilgileri toplamak ve bir araya getirmek demektir (Kadıoğlu, 2019).

Veri toplama teknikleri ise çeşitlilik gösterir. Bir araştırmada kullanılacak veri toplama yöntemi araştırma modeli ve araştırmanın amacı ile doğrudan ilişkilidir. (Kadıoğlu, 2019). Gözlem, görüşme, anket veri toplama tekniklerindendir.

Araştırmada veri toplama teknikleri sayesinde çalışmalar için gerekli olan veri tabanına ulaşım mümkün hale gelir. Her araştırma modeli için farklı bir veri toplama tekniği kullanılabilir. Bu çalışmanın verileri doküman incelemesi ile alan yazında yer alan verilerden elde edilmiştir.

5.4 Araştırmanın Verilerinin Analizi

Verilerin analizi çeşitli araştırmalar kapsamında ele alınan konu için alan yazında yapılan ve elde edilen verilerin geçerlik ve güvenilirliğinin, içeriğinin detaylı şekilde incelenmesi, çözümlenmesi sürecine denir. Veri analizi ile elde edilen bulguların araştırmanın çeşitli safhasında ne tür içerikler barındırdığını, bu içeriklerin nasıl ele alındığını ve bu bulguların araştırmada nasıl kullanıldığını detaylı bir biçimde ortaya koyar. Araştırmanın konusu ve amacı bağlamında kullanılacak veri analizi de değişiklik gösterir. Nitekim Walcott (1994) nitel ve nicel araştırma yöntemleri arasındaki en belirgin farkın veri analiz süreci olduğunu öne sürmektedir (Özdemir, 2009).

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümünde; nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi ölçülebilir, nesnel bilgileri elde etmek amacıyla metin, evrak ve doküman gibi materyaller aracılığıyla analiz etmeyi sağlayan bir nitel araştırma yöntemidir.

Verilerin analizinde 2018 ve 2024 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ve 2018-2024 5.sınıf sosyal bilgiler öğretim programları ayrı ayrı ele alınıp incelenerek 2018-2024 ders kitapları ve öğretim programları yapılandırmacı yaklaşıma uygunluk düzeyi karşılaştırıldı.

5.5 Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği

Bir araştırmanın en önemli noktalardan biri de çalışma kapsamında elde edilen verilerin geçerlik ve güvenirligidir. Geçerliği ve güvenirligi düşük ve yetersiz olan veriler araştırmanın da amacını tam yansıtamamaktadır. Bu nedenle bir araştırmada, gerekli olan kısımlardan biri, veri toplama teknikleri ile toplanan araştırma verilerinin geçerlik ve güvenirlilik düzeylerinin belirlenmiş olmasıdır (Özdemir, 2009).

Araştırmanın geçerlilik ve güvenirliliğinin sağlanabilmesi için çalışma kapsamında ele alınan ders kitapları yansız bir biçimde incelenmiş ve gerekli görülen kısımlar analiz edilerek araştırmaya dahil edilmiştir.

6. BULGULAR

Bu bölümde ders kitapları ve öğretim programlarının içeriklerinin incelenmesiyle elde edilen verilere yer verilmiştir.

6.1 2018 Yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İçerik Bulguları

Tablo 6.1 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Dağılımı

(Harut, S.B. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ata Yayıncılık).

Ünite İsimleri	Etkinlik Sayıları
<i>Bir Bütünün Parçasıyız</i>	4
<i>Geçmişe Yolculuk</i>	5
<i>İnsan ve Çevre</i>	5
<i>Yaşamımızda Bilim ve Teknoloji</i>	5
<i>Ekonomi ve İnsan Yaşamı</i>	6
<i>Bilinçli Tüketici</i>	4
<i>Bu Dünya Hepimizin</i>	4

2018 yılında 5.sınıf kademesinde kullanılan Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2005 yılında uygulanmaya başlayan yapılandırmacı anlayışı benimseyen bir yaklaşımla oluşturulmuştur.

Kitapta toplam 7 üniteye yer verilmiştir. Ünitelerde kullanılan etkinlikler ise” Bir Bütünün Parçasıyız” ünitesinde toplam 4 etkinliğe yer verilmiş olup bunlar; Etkin Bir Vatandaşım, Olayların Çok Boyutluluğu, Rollerimiz, Haklarımız ve Sorumluluklarımız Var, Haklarımla Varım olarak yer almaktadır. Ders kitabında yer verilen ikinci ünite ise “Geçmişe Yolculuk” olup toplamda üniteye 5 etkinliğe yer verilmiştir. Bu etkinlikler ise; Uygarlıkları Tanıyoruz, Ülkemizin Güzellikleri, Zengin Kültürümüz, Ortak Değerlerimiz, Geçmişten Günümüze Kültürümüz olarak yer almaktadır. Kitapta 3. ünite “İnsan ve Çevre” olarak ele alınmış olup içinde toplam 5 etkinliğe yer verilmiştir.

Bu etkinlikler ise; Haritalar Ne Diyor? İklim Yaşamımıza Etkisi, Nüfus ve Yerleşme, Neden Oldu?, Doğal Afetler ve Etkileri olarak belirtilmiştir. 4. Ünite “Yaşamımızda bilim ve teknoloji” ismiyle yer almakta olup toplam 5 etkinliğe yer verilmiştir.

Bu etkinlikler; Teknolojinin Toplum Üzerindeki Etkisi, Cebimizdeki Kütüphane, Önce

Güvenlik, Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri, Araştırmacı Çocuklar olarak ele alınmıştır. Ders kitabının 5. Ünitesi Ekonomi ve İnsan yaşamı olarak belirlenmiş ve içeriğinde ise toplam 6 etkinliğe yer verilmiştir. Bu etkinlikler; Yaşadığımız Yer ve Çevremizdeki Ekonomik Faaliyetler, Çevremizdeki Meslekler, Ekonomik Faaliyetler ve Sosyal Hayat, Üretimin Serüveni ve Tüketim, Yeni Fikirler Geliştiriyoruz, Bilinçli Tüketici olarak yer almaktadır. 6.ünitede etkin ve sorumluyum başlığı altında toplam 4 etkinliğe yer verilmiştir.

Bu etkinlikler ise; Topluma Hizmet Edenler, Yaşadığımız Yerde Yönetim, Temel Haklarımız, Bizi Biz Yapan Semboller olarak yer almaktadır. 7. Ve son ünitede ise ders kitabında “Bu Dünya Hepimizin” başlığı altında toplam 4 etkinlik vardır. Bu etkinlikler; Ekonomiye Katkımız, İletişim ve Ulaşımın Ticarete Etkisi, Barışa Giden Yolculuk, Geçmişten Geleceğe Armağan; Ortak Miras olarak yer alır.

2019 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı yapılandırmacı ekolün anlayışın yansıtan etkinlik ve metin içi etkinliklerin yer aldığı bir kitaptır. Öğrencilerin sosyal ve vatandaşlık duygularını geliştiren, öğretim programında yer verilen kültürel farkındalık becerilerini yansıtan, değerleri, kültürleri ve sosyal yaşantıları öğrencilerin öğrenmeleri, beceri temelli bilgi düzeylerinin gelişmesini sağlayacak ve yansıtacak etkinlik çalışmalarına yer verilmiştir.

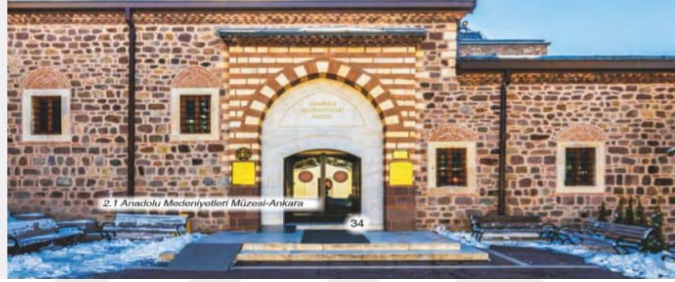
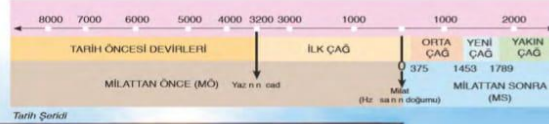
1. UYGARLIKLARI TANIYORUZ

Aşağıdaki gibi bir zaman makineniz olsa hangi yıllara yolculuk yapmak isterdiniz? Neden?

İnsanlar tarihsel süreç içerisinde zaman ölçüsü olarak çeşitli takvimler kullanmışlardır. Binlerce yıl öncesine dayanan ilk takvim sistemleri, geliştirilerek günümüze kadar ulaştırılmıştır.

Bilim insanları geçmişten günümüze kadar uzanan zaman sürecini hem araştırmayı hem de öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla çağlara ayırmışlardır. Önemli bir olayla başlayıp önemli bir olayla biten tarihteki en uzun zaman dilimine "çağ" adı verilir. Bu ayrımın esas alınan unsur yazının icadıdır. Yazının icadından önceki döneme "tarih öncesi çağlar" yazının icadından sonraki döneme ise "tarih çağları" adı verilmiştir. Hz. İsa'nın doğumu "milat" (başlangıç) olarak kabul edilmiş ve bu tarih 0 (sıfır) olarak alınmıştır. Hz. İsa'nın doğumundan önceki yıllara milattan önce (MÖ), sonraki yıllara ise milattan sonra (MS) denilmiştir. Bu bölümde işlenecek olan İlk Çağ Anadolu uygarlıklarına ait bazı eserler Ankara'da bulunan Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde sergilenmektedir (Görsel 2.1). Müzecilik faaliyetleri insanlarda geçmiş uygarlıklara olan farkındalığı artırmaktadır.

Görsel 6.1 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Harut, S.B. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ata Yayıncılık).

Görsel 6.1 5.sınıf 2019 yılında yayımlanan ve bütün okullarda uygulanan Sosyal Bilgiler Ders Kitabında "Geçmişe Yolculuk" ünitesinde yer verilen "Uygarlıkları Tanıyoruz" etkinliğine aittir. Ders kitabında öğrencilerin etkinlik öncesinde önbilgilerini ve hazır bulunuşluk düzeylerini belirlemek için metin öncesi hazırlık sorularına yer verilmiştir.

Bu tür çalışmalar, öğrencilerin ön bilgilerini aktif bir biçimde kullanarak yeni öğrenecekleri bilgiye hazırlık yapmalarını önceden oluşturdukları zihinsel şemalarında gerekli bilgiyi çıkarıp kullanabilmelerini ve bilgiyi yeniden yapılandırıp sorgulama yapabilmelerine olanak tanır.

Hazırlık soruları, öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerinde çeşitli bilişsel becerilerini aktif bir şekilde kullanabilmelerinde önemli bir unsur olup, yapılandırmacı yaklaşımın öğrencilerden beklediği temel amaç ve misyonu yansıtır. Öğrencilerin yansıtırıcı ve yaratıcı düşünme becerilerinin de gelişmesini sağlayan hazırlık soruları, Sosyal Bilgiler Dersi kapsamında hem beceri boyutunun hem de kültürel unsurlar hakkında bilgi kazanmalarına imkân sağlar.

3. EKONOMİK FAALİYETLER VE SOSYAL HAYAT

Yaşadığınız çevrede yoğun olarak yapılan ekonomik faaliyetler insanların yaşamalarını nasıl etkilemektedir?

Yaşadığınız çevrede yaygın olarak yapılan ekonomik faaliyetlerin sosyal yaşam ve kentlerin gelişimi üzerinde doğrudan bir etkisi vardır. Karadeniz Ereğli bu duruma verilebilecek en güzel örneklerden biridir. Ülkemizi geliştirme faaliyetleri çerçevesinde yürütülen kara yolu ve baraj inşaatları, otomotiv ve beyaz eşya fabrikalarının açılması gibi girişimler demir ve çeliğe olan ihtiyacı artırmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda 1960'lı yıllarda küçük bir sahil kasabası olan Ereğli'de (Görsel 5.16), Ereğli Demir-Çelik Fabrikası kurulmuştur. Bu küçük kasaba fabrikanın açılması ile birlikte hızla gelişmiş, modern bir sanayi kenti olma yolunda hızla ilerlemiştir (Görsel 5.17). Bu fabrikanın açılması bölgede yeni fabrikaların açılmasını da sağlamış, artan iş gücüne bağlı olarak ilçe dışından göç almaya başlamıştır. Yapılan bu göçler ilçe nüfusunu artırırken inşaat, eğitim, ulaşım ve hizmet sektörlerindeki gelişmeyi de beraberinde getirmiştir.

5.16 1960'lı yıllarda Karadeniz Ereğli'nden görünüm

5.17 Günümüzde Karadeniz Ereğli'nden görünüm

Karadeniz Ereğli'nde Demir-Çelik Fabrikasının açılması yöre insanının yaşantısını nasıl etkilemiştir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

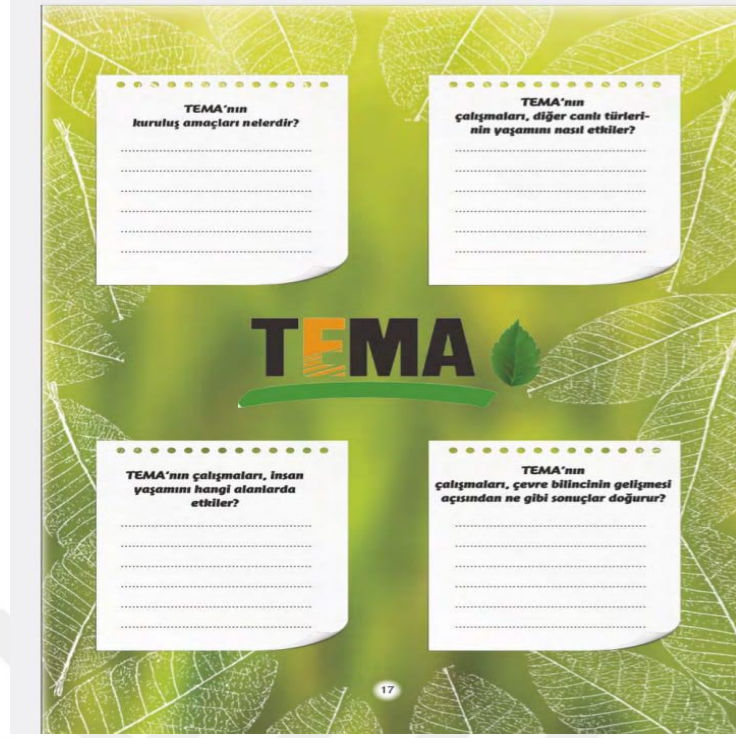
123

Görsel 6.2 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Harut, S.B. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ata Yayıncılık).

Görsel 6.2'de yer verilen etkinlik 5. Ünite de yer alan bir etkinliktir.

Öğrencilere gerek metin öncesi hazırlık sorusu ile gerek de metin sonunda yer verilen sorular ile analiz etmelerini, sorgulamalarını, konu hakkında farklı bakış açılarının ortaya çıkarılmasına imkân sunacak bir ders kitabında etkinlik sunulmuştur.

Yapılandırmacı yaklaşım, öğrencilerin bilgiyi keşfetme, analiz etme boyutları ile düşünsel beceri alanlarının gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu etkinlik, öğrencilerin görsel uyaranlar ile kavramsal ilişki kurmalarını sağlayarak çıkarım yapmalarını teşvik etmektedir.

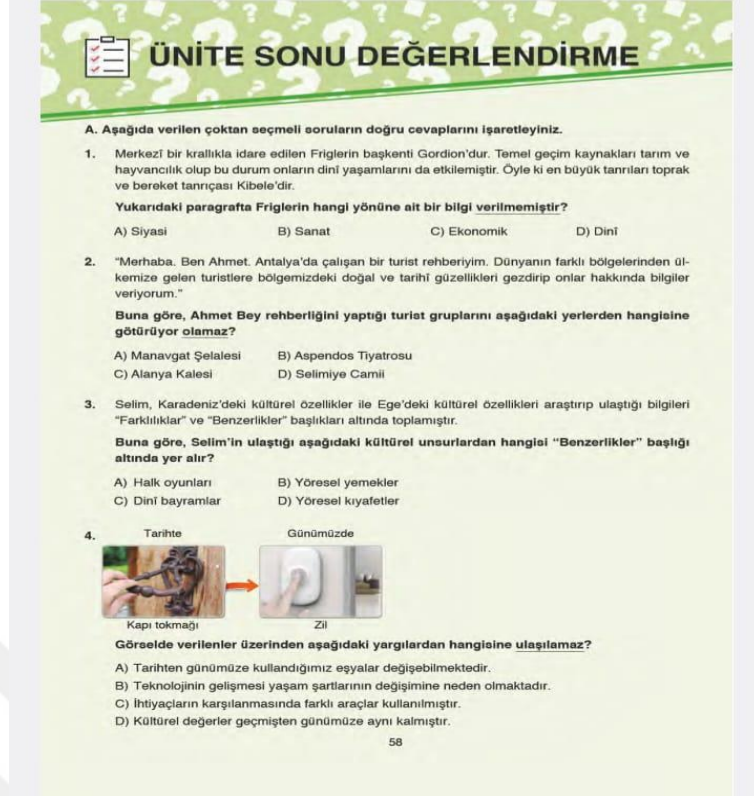

Görsel 6.3 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Harut, S.B. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ata Yayıncılık).

Görsel 6.3 'de yer verilen etkinlik İnsan ve Çevre ünitesinde yer alır. Öğrencilerin amaç-sonuç, neden-sonuç konu kapsamında çıkarımlar yapabilmelerine olanak sunan, yansıtıcı düşünme becerilerinin gelişmesine katkı sağlayan ve öğrencilerin öğrenme sürecinde aktif katılım göstermelerine imkân tanıyan bir çalışma örneğidir.

Yapılandırmacı anlayışın temel amacı, öğrencilerin öğrenme sürecinde aktif, bilgiyi sorgulayan, eleştiren, ezber mantığına dayalı olmayan bir anlayışa uygun etkinlikler geliştirmektir. Bu etkinlik de ders kitabında yer alan bu felsefeye uygun bir şekilde sunulmuştur. Ayrıca bu etkinlik, öğrencilerin okudukları metin veya çalışmaya ilişkin ön bilgilerinden yararlanarak çeşitli çıkarımlar yapabilmelerini ve analiz gerçekleştirebilmelerini geliştirir.

2019 yılında ülkemizde tüm 5. sınıf kademesinde yer alan sosyal bilgiler ders kitaplarında, öğrencilerin çeşitli boyutlarda gelişim gösterebilmelerine olanak tanıyan öğrenci çalışmaları yer almaktadır. Ünite bazlı sosyal bilgiler dersinin ana amacını yansıtan etkinlikler, öğrencilerin kültürel, sosyal ve toplumun değerlerini yansıtan, maddi ve manevi birlik ve beraberlik unsurlarını kazandırmayı hedefleyen etkinliklerdir. Ders kitabında seçilen görseller ve etkinlikler, öğrencilerin kendi öğrenme sorumluluklarını kazanmalarına yardımcı nitelik taşımaktadır.

Görsel 6.4 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Harut, S.B. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ata Yayıncılık).

Görsel 6.4'te, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ünite değerlendirme soruları bulunmaktadır. Ancak bu sorular, öğrencilerin çeşitli alanlardaki bilişsel becerilerini ölçme düzeyi bakımından yetersizdir. Yapılandırmacı yaklaşımın temel aldığı hususlardan biri, öğrencilerin seviyelerine uygun olarak analiz, kavrama, bilgi, sentez, duyuşsal ve psikomotor gibi beceri alanlarını yansıtıcı soruların bulunmamasıdır. Çoğunluğu, yalnızca bilgi ve hatırlama düzeyinde kalmaktadır ve bu durum, öğrencilerin sürece ilişkin beceri ve kazanım alanlarının ölçülmesinde yeterli bir düzeyde değildir.

5. sınıf sosyal bilgiler dersinde, hayata dönüklük ilkesine dayalı olarak, öğrencilerin araştırma, tartışma ve gözlem gibi kendi beceri alanlarında gelişim gösterebileceği ve öğrenme sorumluluklarını ile seviye yeterliliklerini belirleyecek değerlendirme sorularına yer verilmesi gerekmektedir. Okuduğunu anlama ve bunları ifade etme becerisinin ötesinde, öğrencilerin üstbilişsel ve metabilişsel becerilerinin geliştirilmesine yönelik soruların yer alması önemlidir. Mevcut değerlendirme soruları, yapılandırmacı yaklaşımın öğrenci temelli anlayışına değil, daha çok davranışçı yaklaşıma uygun olarak hazırlanmıştır.

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

Akdeniz ikliminin tarım faaliyetleri üzerindeki etkisini araştırarak ulaştığınız bilgileri aşağıdaki boşluğa yazınız. Yazınızı görsellerle destekleyiniz.

Bilgi

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel

Görsel 6.5 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Harut, S.B. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ata Yayıncılık).

Görsel 6.5, ikinci üniteye yer verilen iklimlerle ilgili çalışmanın pekiştirilmesi için hazırlanan bir etkinliktir. Bu etkinlik, öğrencilerin öğrendiklerini uygulama yapmaları bakımından uygun bir çalışma olarak görülmektedir. Ancak, çeşitli duyuşsal beceri alanlarına hitap etmesine rağmen, bilişsel düzeyde yetersizdir.

Etkinlik öğrencilerin sadece edindikleri bilgileri kullanmalarını kendilerini herhangi bir dönüştürme, kavramlar arası ilişki kurma, analiz etme düzeyinde hitap edecek bir şekilde hazırlanmamıştır. Ders kitabının ele aldığı yaklaşım yapılandırmacı anlayış olsa da etkinlik özelinde öğrencilerin birçok alanda gelişim gösterecekleri, kendilerini öğrenme alanında aktif bir çaba gösterecekleri bir etkinlik çalışmasına yer verilmemiştir.

Göz ardı etmeniz gereken sağlıklı beslenme efsaneleri

Beyaz gıdaların kilo almına neden olabileceğini ya da peynirin kalbinize zarar verebileceğini hiç duydunuz mu? Bunun gibi göz ardı etmeniz gereken sağlıklı beslenme efsanelerini paylaşıyoruz.

Doğru bildiğiniz yanlışlar ile beslenmenize dikkat etmeden yaşıyorsunuz. Bu yanlışlar sağlığınıza zarar verebilir. Bunun için besin tüketiminde dikkat etmeniz gereken unsurlardan bazıları şunlardır:

Küçük öğünler metabolizmayı yavaşlatır.

Zayıf ve ince insanlar sık sık ve düzenli yemek yediklerini söylerler. Ancak uzmanlara göre, metabolizmanın sağlıklı bir şekilde çalışmaya devam etmesi için her iki saatte bir yemek yememiz gerektiği anlayışı gerçekte bir efsanedir. Her saat başında ya da günün belirli saatlerinde yemek yemenin kilo kaybı üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Hatta düzenli atıştırma vücudumuzun ihtiyaçları gözlemlenmezse kilo almına neden olabilir.

Gazete haberi, 10.01.2018 (Düzenlenmiştir)

1. Birinci kaynağın güçlü ve zayıf yanlarını yazınız.
.....
2. İkinci kaynağın güçlü ve zayıf yanlarını yazınız.
.....
3. Hangi kaynaktaki bilgi daha güvenilir? Neden?
.....
4. Hangi kaynaktaki bilgiler bilimsel verilere dayanmaktadır? Neden?
.....
5. Hangi kaynaktaki bilgiler popüler unsurlardan oluşmaktadır? Neden?
.....

Görsel 6.6 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Harut, S.B. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ata Yayıncılık).

Görsel 6.6'da yer verilen etkinlikte öğrencilerin metin odaklı çalışma yapmaları beklenmektedir. Kademe açısından oldukça yetersiz bir etkinlik örneği olup iş ve aktivite kavramlarına hitap edebilecek düzeyde bir çalışmaya yer verilmesi daha uygundur.

Metne yönelik verilen sorulardan sadece 3, 4 ve 5. Sorular öğrencilerin analiz etme becerilerine uygundur ancak etkinliğin genel kapsamı yapılandırmacı yaklaşım ve öğrenim alanları bakımından yetersizdir.

Görsel 6.7 2018 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Harut, S.B. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ata Yayıncılık).

Görsel 6.7'de öğrencilere ünite başında öğrenecekleri konularla ilgili bir yönerge sunulmuştur. Öğrencilerin hazır bulunuşlukları, konu hakkında ilgi ve motivasyonları açısından önemli olmakla birlikte beceri alanları açısından yetersizdir.

Yapılandırmacı yaklaşıma uygunluk açısından uyumlu bir yönerge ancak öğrencileri salt bilgi düzeyinde bırakması, ünitenin genel çerçevesinin gözlem yapma, öğrencilere sunulacak alanlar ile kendi öğrenme süreçlerini yönlendirebilmelerine oldukça uyumludur ancak sadece analiz etme ve yaratıcı düşünme becerisinin sözel beceri düzeyinde kalması yetersizdir. Öğrencileri müze etkinliklerine dahil etme, çeşitli meslek kollarının yaygın olduğu alanlara öğrencilerinin kendilerinin bizzat tanık olacağı, yaparak yaşayarak öğrenebileceği alanları sunması açısından önemlidir.

Tablo 6.2 2018 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanlarının Dağılımı (Harut, S.B. (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ata Yayıncılık).

Ders Kitabındaki Yapılandırmacı Yaklaşımı Yansıtan Alanlar	Etkinlik Sayısı
<i>Öğrencilerin ön bilgilerin yansıtıcı etkinlikler</i>	33
<i>Kavram yanlışlarını yansıtan etkinlikler</i>	10
<i>Yaratıcı, yansıtıcı ve analitik düşünme becerilerini geliştirici etkinlikler</i>	25
<i>Araştırma, gezi, drama, tartışma vb. etkinlikler</i>	19
<i>Bilgiyi transfer edici ve kavramlar arası ilişki kurulabilen etkinlikler</i>	10
<i>İşbirlikli öğrenmeyi destekleyici etkinlikler</i>	15
<i>Yapılandırmacı anlayışa uygun proje ve sürece dönük değerlendirmeli etkinlikler</i>	17

Tablo 6.2’de gösterilen kısımda 5.sınıf 2018 sosyal bilgiler ders kitabında öğrencilerin ön bilgilerini yansıtmaya dönük etkinlik sayısı 33, kavram yanlışlarını ortaya çıkarmaya ilişkin yer verilen etkinlik sayısı 10, yaratıcı, yansıtıcı ve analitik üstbilişsel becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlik sayısı 25, araştırma, gezi, drama, tartışma gibi yapılandırmacı anlayışı yansıtan etkinliklerin sayısı 19, bilgiyi transfer edici ve kavramlar arası ilişki kurulmasını sağlayan etkinlik sayısı 10, işbirlikli öğrenmeyi destekleyen etkinlik sayısı 15, yapılandırmacı ekolü yansıtan sürece yönelik değerlendirme çalışmaları ve proje sayısı ise 17 olarak tespit edilmiştir.

6.2 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı İçerik Bulguları

Tablo 6.3 2018 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Öğrenme Alanlarının Dağılımı (Harut, S.B. (2018). 4, 5, 6 ve 7. Sınıf Öğretim Programı. Ankara: MEB Yayınları).

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	1. Birey ve Toplum 2. Kültür ve Miras 3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler 4. Bilim, Teknoloji ve Toplum 5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim 6. Etkin Vatandaşlık 7. Küresel Bağlantılar
--	---

Sosyal bilgiler 2018 öğretim programı yapılandırmacı anlayış çerçevesinde şekillendirilen ve ders kitaplarındaki etkinliklerinde bu şekilde oluşturulmasında önemli rol oynayan bir unsurdur. 2018 sosyal bilgiler öğretim programında 7 temel öğrenme alanı vardır. Bunlar; Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılardır.

Tablo 6.4 2019 Yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Değerler Eğitiminin Dağılımı (4, 5, 6 ve 7. Sınıf Öğretim Programı. (2018). Ankara: MEB Yayınları)

<i>Aile Birliğine Önem Verme</i>	<i>Çalışkanlık</i>	<i>Sevgi</i>
<i>Adalet</i>	<i>Dayanışma</i>	<i>Sorumluluk</i>
<i>Barış</i>	<i>Duyarlılık</i>	<i>Tasarruf</i>
<i>Bağımsızlık</i>	<i>Alçak Gönüllülük</i>	<i>Vatanseverlik</i>
<i>Bilimsellik</i>	<i>Saygı</i>	<i>Yardımseverlik</i>
<i>Eşitlik</i>	<i>Estetik</i>	<i>Özgürlük</i>

Tablo 6.4'de 2018 sosyal bilgiler öğretim programında toplamda 18 değerler eğitime yer verilmiştir. Bu değerler eğitimi ise; aile birliğine önem verme, adalet, barış, bağımsızlık, bilimsellik, eşitlik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, alçak gönüllülük, saygı, estetik, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik ve özgürlük olarak gösterilmiştir.

Tablo 6.5 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Dağılımı (4, 5, 6 ve 7. Sınıf Öğretim Programı. (2018). Ankara: MEB Yayınları).

<i>Sınıf Düzeyi</i>	<i>Kazanım Sayısı</i>
<i>5.Sınıf</i>	33

5. sınıfa ait toplam kazanım sayısı 33'tür.

Tablo 6.6 Sosyal Bilgiler 2018 Öğretim Programında Temel Becerilerin Dağılımı (4, 5, 6 ve 7. Sınıf Öğretim Programı. (2018). Ankara: MEB Yayınları).

<i>Araştırma</i>	<i>Değişim ve sürekliliği algılama</i>	<i>Girişimcilik</i>	<i>Dijital Okuryazarlık</i>
<i>Çevre okuryazarlığı</i>	<i>Gözlem</i>	<i>Zaman ve kronolojiyi algılama</i>	<i>İletişim</i>
<i>Eleştirel düşünme</i>	<i>İş birliği</i>	<i>Yenilikçi düşünme</i>	<i>Problem çözme</i>
<i>Empati</i>	<i>Karar verme</i>	<i>Tablo, grafik ve diyagram yorumlama</i>	<i>Hukuk okuryazarlığı</i>
<i>Kalıp ve ön yargıları fark etme</i>	<i>Öz denetim</i>	<i>Türkçeyi doğru, etkili ve güzel konuşma</i>	<i>Finansal okuryazarlık</i>
<i>Kanıt kullanma</i>	<i>Mekânı algılama</i>	<i>Konum analizi</i>	<i>Medya okuryazarlığı</i>

2018 sosyal bilgiler öğretim programında yer verilen öğrencilere kazandırılması istenen temel becerilere yer verilmiştir.

6.3 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçerik Bulguları

Tablo 6.7 2024 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Üniteleri ve Etkinlik Sayılarının Dağılımı (4, 5, 6 ve 7. Sınıf Öğretim Programı. (2018). Ankara: MEB Yayınları).

Ünite İsimleri	Etkinlik Sayısı
<i>Birlikte Yaşamak</i>	4
<i>Evimiz Dünya</i>	4
<i>Ortak Mirasımız</i>	3
<i>Yaşayan Demokrasimiz</i>	4
<i>Hayatımızdaki Ekonomi</i>	3
<i>Teknoloji ve Sosyal Bilimler</i>	2

Tablo 6.7’de 2024 yılında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ne göre güncellenen ders kitabının ünite isimleri ve etkinlik sayılarına yer verilmiştir. Ders kitabında toplam 6 ünite vardır. Birlikte Yaşamak, Evimiz Dünya, Ortak Mirasımız, Yaşayan Demokrasimiz, Hayatımızdaki Ekonomi, Teknoloji ve Sosyal Bilimler ünitelerinden oluşmaktadır. Birlikte Yaşamak ünitesinde 4, Evimiz Dünya ünitesinde 4, Ortak Mirasımız ünitesinde 3, Yaşayan Demokrasimiz ünitesinde 4, Hayatımızdaki Ekonomi ünitesinde 3, Teknoloji ve Sosyal Bilimler ünitesinde ise 2 etkinliğe yer verilmiştir.

Öğrencilerin sorgulama, keşfetme, analiz edebilme, üst düzey becerilerini geliştirme esasına dayalı etkinliklerin ağırlıklı olduğu ders kitabında sosyal bilgiler bağlamında öğrencilerin sosyal sorumluluk ve vatandaşlık bilincini kazandığı, toplumsal sorumluluk ve edinmesi gereken görevlerin açık ve yalın bir dille anlatıldığı bir ders kitabıdır.

Değişen ve gelişen eğitim sisteminin ortaya koyduğu anlayış ile öğrencilere öğretmenlerin rehberlik ettiği ve öğrenme sorumluluğunun büyük ölçüde öğrenciye bırakılan anlayışın eseri olan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli anlayışını yansıtan sosyal bilgiler ders kitabı etkinliklerin ilk kısımlarında öğrencilere etkinlik isimlerini, etkinliğin amacını, beceri alanını, etkinlik süresini ve etkinliğin nasıl yapılacağını çeşitli yönergeler ile anlatır.

Öğrencileri tek tip öğrenmeye iten anlayıştan ziyade yapılandırmacı yaklaşımın temel aldığı sorgulayan, eleştiren, analiz eden, pragmatik ve ilerlemeci bir felsefeye sahip öğrenme ortamı ve öğrenen oluşturan etkinliklerin yer aldığı bir ders kitabı olmuştur.

Görsel 6.8 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Göl, C., Yılmaz, F.G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, T.S., Yabansu, Y. (2024). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. MEB).

Görsel 6.8'de 5.sınıf 2024 yılı güncellenen sosyal bilgiler ders kitabında yer alan etkinlik çalışmalarından bir örnektir. Çalışmanın başlangıç kısmında öğrencilerin etkinliğe başlamadan önce etkinlikle alakalı bilgi, beceri alanları ve etkinliğin nasıl yapılacağına dair yönergeler açıkça belirtilmiştir. Öğrencilerin yenilenen ders kitabı içeriğiyle birlikte yapacakları çalışmalar hakkında etkinlik planlaması çerçevesinde gerekli adımları ilerleterek kendi öğrenme süreçlerinin sorumluluklarını alan bireyler olmalarını sağlamaktadır.

Etkinliğin alt kısmında yer verilen Senaryo örneğinde de öğrencilere sunulan içeriğinde çeşitli bilgi ve ayrıntının olduğu bir çalışmadan hareketle bu durumu yansıtan bir canlandırma yapmaları istenmektedir. Yapılandırmacı anlayışı yansıtan örnekte öğrencilerin rol alma, beden dillerini etkin kullanma, kendilerini etkili ve doğru ifade etme gibi alanlarda çeşitli beceri kazanımları gerçekleştirmeleri amaçlanmıştır.

Görsel 6.9 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Göl, C., Yılmaz, F.G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, T.S., Yabansu, Y. (2024). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. MEB).

Görsel 6.9'da içeriği yenileme ve değişen 2024 yılı 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğrencileri düşünmeye sevk edecek, bilişsel becerilerini geliştirecek etkinliklere yer verilmiştir.

Bu görsel hem görsel hem de konu kapsamında yer verilen çalışma ile öğrencilerin okuduklarını anlama becerilerini, düşüncelerini ifade edebilme becerileri ve üstbilişsel becerilerini aktif şekilde kullanabilen bireyler yetiştirilmesi amacına uygun ve yapılandırmacı yaklaşımın amaçlarından birisi olan sorgulayan, öğrenme sürecinde aktif rol oynayan bireyler yetiştirilmesinde önemli bir unsur görevi taşır.

Çalışmada dikkat çekici unsurlardan birisi de sadece metin odağında sorulara yer verilmemiş olmaması aynı zamanda öğrencilerin kendi yaşamlarından da örnekler vererek konuyu pekiştirmeleri ve yaşama dönüklük ilkesine uygun etkinlik unsurlarına ders kitabında yer verilmiş olmasıdır.

KEŞFEDELİM

Çevremizde kendi kültürümüzden farklı bir dil, kıyafet, yemek gibi kültürel öğelere sahip olan insanlar veya toplumlarla karşılaşabiliriz. Karşılaştığınız farklı kültürel özelliklere ilişkin durumlarla ilgili aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

Karşılaştığım durum veya yer

Karşılaştığım kültürün dikkatimi çeken özelliği

Bu sırada hissettiklerim

Farklı kültürlerle karşı düşüncelerim

Türk kültürünü ve âdetlerini yarıştan, kuşaktan kuşağa aktarılan çeşitli geleneksel çocuk oyunlarımız vardır. Geleneksel oyunlarımız ile ilgili verilen kaynakları inceleyiniz ve tabloyu doldurunuz.

Kaynak

Türkiye ve dünya genelinde oynanan geleneksel oyunlar:

Üçtaş: Türkmenistan, Hindistan.

Beştaş: Endonezya, Kırgızistan, Kore Cumhuriyeti, Yunanistan.

Dokuztaş/çanak/yedikule: Hindistan, Suriye.

İstap: İtalya, Romanya, Kolombiya.

Körebe: Nijerya, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Almanya, Fransa, İngiltere.

Türk cumhuriyetlerinde aynı isimle oynanan mangala oyunu Afrika'da Gana, Kenya, Nijerya, Fildişi Sahili, Mali, Asya'da Endonezya, Hindistan, Kazakistan, Kırgızistan, Amerika'da ise Karayipler ülkelerinde yaygın olarak oynanmaktadır.

(Özyürek, A. & Dadak, S. & Yurt, N. (2021) s. 72-85)

Mangala oyunu

Bildığınız geleneksel çocuk oyunlarının isimlerini yazınız.

Oynadığınız geleneksel çocuk oyunlarının isimlerini yazınız.

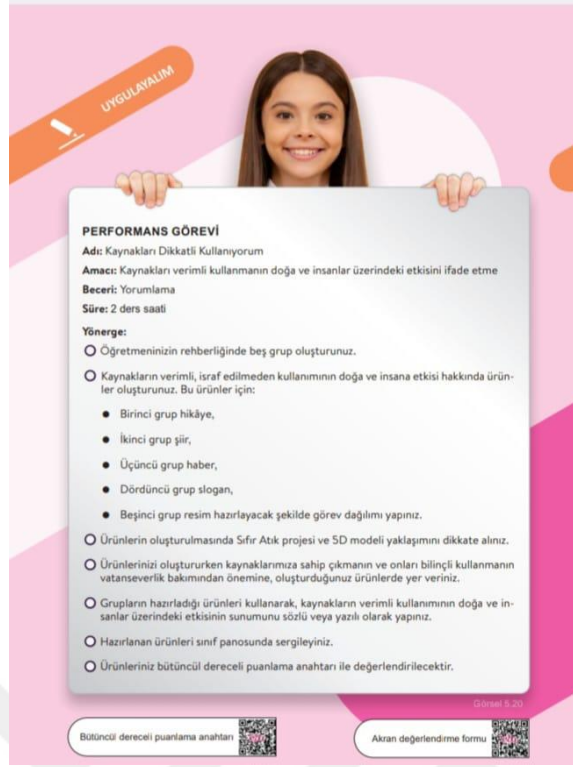
Farklı kültürlerde aynı oyunların yer alması size ne ifade ediyor?

21

Görsel 6.10 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Göl, C., Yılmaz, F.G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, T.S., Yabansu, Y. (2024). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. MEB).

Görsel 6.10'da yer verilen ders kitabı etkinliğinde diğer ders kitaplarının aksine öğrencileri konuya yönelik bilgilendirici metinlere yer almaktadır. Etkinliğin başında keşfedelim notuyla öğrencilere yönelik olarak konuya dikkat çekme, güdüleme ve merak duygularını tetikleyici unsurlar yer almaktadır.

Etkinlik yapılandırmacı anlayışa uygun hazırlanmış olup öğrencilerden okudukları metin doğrultusunda kendi bilgi, beceri ve deneyimlerden yola çıkarak gerekli kısımları doldurmaları istenmiştir. Öğrencilerin hem kademelerine hitap eden hem de tek beceri ölçmeyen öğrencilerin her anlamda gelişim gösterebileceği bir etkinlik örneğidir. Yapılandırmacı yaklaşımın temel aldığı sorgulayıcı, analitik düşünme becerisine sahip, eleştiren, keşfeden bireyler yetiştirilmesine uygun ders kitabına yerleştirilmiş bir etkinlik olmuştur.

Görsel 6.11 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Göl, C., Yılmaz, F.G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, T.S., Yabansu, Y. (2024). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. MEB).

Görsel 6.11'de yer verilen öğrencilere sunulan performans görevi yeni öğretim programı çerçevesinde hazırlanan ders kitabı içeriğine aittir. Bu çalışmada öğrencilere yönerge sunularak yapacakları iş için basamaklar halinde açıklamaları yapılmıştır.

Öğrencilerin birçok beceri alanının gelişmesine olanak tanıyan çalışma hem açıklayıcı ifadeleri ile hem de öğrencilere sunacağı katkıları açısından yenilikçi ve öğrenci merkezli bir anlayışa sahiptir.

Yapılandırmacı anlayışı yansıtan bir etkinliktir. Öğrencileri gruplara ayırarak akran destekli öğrenme ve aynı zamanda yapılandırmacı yaklaşımı yansıtan 5E modeline yer verilmiştir. İçeriği ve etkinliğin genel kapsamı yapılandırmacı anlayışın temel ilkeleri ile uyumludur.

Değerlendirme aşamasında bütüncül değerlendirme anahtarı ve akran değerlendirme formu da öğrenci anlayışını temel alan bir yaklaşıma sahiptir.

UYGULANIM

ETKİNLİK
Adı: Temel Hak ve Sorumlulukların
Amaç: Temel insan hak ve sorumluluklarının öneme yönelik çıkarım yapma
Beceri: Sosyal katılım / Sorgulama
Süre: 2 ders saati
Malzemeler: İnsan hakları ile ilgili bilimsel kaynaklar, A4 kâğıdı, boya kalemleri.

Yönerge:

- Temel insan hak ve sorumluluklarının öneme yönelik çıkarımlar yapınız.
- Bu çıkarımların sunumunu yazılı ve görsel olarak yapınız.
- Sunum için öğretmeninizin rehberliğinde afiş, şir, slogan ve hikâye adlı istasyon grupları oluşturunuz.
- Her grup için istasyon şefi seçiniz.
- Grupların istasyonlarda çalışma süresini belirleyiniz.
- Çalışma süresi bitince, istasyon şefleri diğer grup üyelerinin başka bir istasyona geçiş yer değiştirmesini sağlayınız.
- İstasyonda yarım kalan çalışmaları tamamlayıp ortaya çıkan ürünleri yazılı ve görsel olarak sınıfa sununuz.

Kontrol listesi

Öykü İstasyonu → Şir İstasyonu → Slogan İstasyonu → Afiş İstasyonu

ÇIKIŞ KARTI

Bugün Öğrendiğim Üç Şey

- _____
- _____
- _____

Merak Ettiğim İki Şey

- _____
- _____

Sormak İstedğim Bir Şey

- _____

3 2 1

Görsel 6.12 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Göl, C., Yılmaz, F.G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, T.S., Yabansu, Y. (2024). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. MEB).

Görsel 6.12'de yer verilen etkinlikte öğretmen rehberliğinde olan bir çalışma olması ve yönergede de bu ifadenin yer alması yapılandırmacı anlayışa uygun bir çalışma olduğunu ortaya koymaktadır. Etkinlikte çeşitli öğrenme stillerinde de yararlanılmıştır. Öğrencilerden istasyon tekniğini kullanarak işbirlikli öğrenmeyi esas alan bir çalışma yapmaları istenmektedir. Etkinlik içeriği ve öğrencilerin öğrenme sorumluluğu ve beceri alanlarının gelişimi açısından yapılandırmacı anlayışa uyumludur.

KEŞFEDELİM

Verilen yönergeye göre etkinliği yapınız.

- Aşağıda verilen örnek olayı okuyunuz.

Örnek Olay

Ferhat'ın yaşadığı ilçede geçen yıl bir fabrika yapılmıştır. Fabrika yapıldıktan sonra ilçede çeşitli çevre sorunları ortaya çıkmıştır. Çevre bilincine sahip olan Ferhat, bu sorunun çözümü için harekete geçmek istemektedir.

- Ferhat, aşağıdaki tabloda karışık olarak verilen sorun çözme adımlarını kullanmak istemektedir. Doğru sıralamayı yapınız ve listeyi oluşturunuz.

Görsel 4.49

SORUNU ÇÖZME ADIMLARI (DOĞRU SIRALAMA)

1. Adım:
2. Adım:
3. Adım:
4. Adım:
5. Adım:
6. Adım:

- Ferhat sorunu çözerken hangi kişi, kurum veya kuruluşlardan yardım isteyebilir? Söyleyiniz.

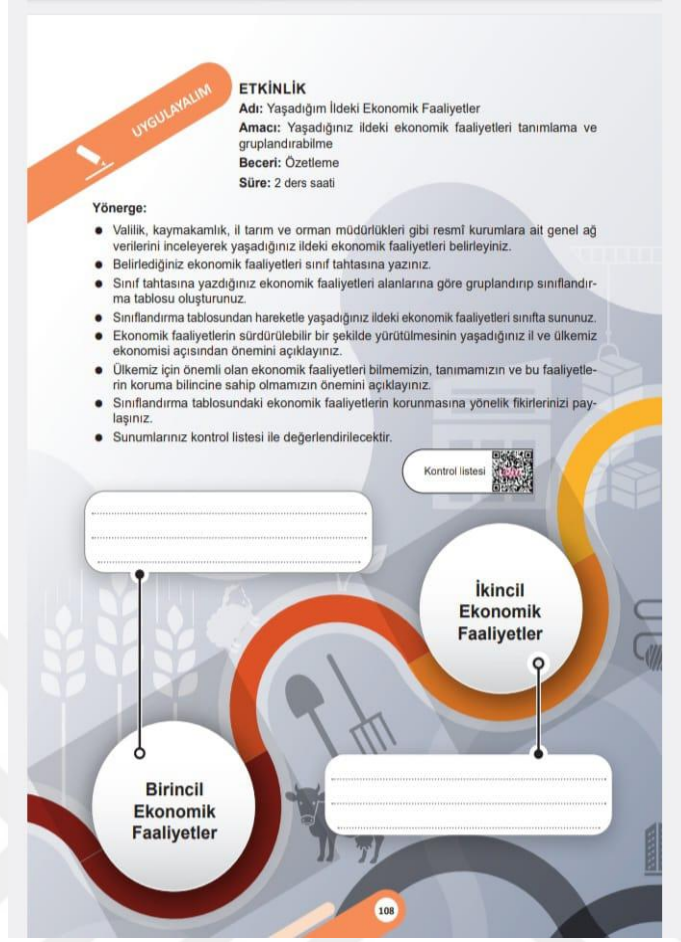
Sınıf, okul, mahalle veya yolda yürürken, seyahat ederken, tatil yaparken bugüne kadar hangi sorunlarla karşılaştınız? Örnekler veriniz.

Bu sorunları çözmek için kimlere veya hangi kurumlara başvuru yapabilirsiniz? Tartışınız.

Görsel 6.13 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Göl, C., Yılmaz, F.G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, T.S., Yabansu, Y. (2024). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. MEB).

Görsel 6.13'de yer verilen etkinlikte öğrencilere örnek olay sunularak sıralama yapmaları istenmektedir. Problem çözme, analitik düşünme becerilerini yansıtan çalışmasından dolayı öğrencinin öğrenme sorumluluğu alma, öğretmenin ise rehberlik yapması açısından uyumlu bir etkinliktir.

Öğrencilerin kavramsal ilişki kurmalarını, tartışma ve örnekler sunmaları açısından da yapılandırmacı yaklaşımı yansıtan bir etkinliktir. Öğrenci becerilerini geliştiren, konu kapsamında tek yönlü düşünmeyen, birçok açıdan bakabilen, sorgulayan, analiz eden, yetkinlik kazanan bireylerin yetiştirilmesi bakımından bu etkinlik öğrencilerin aktif katılımcı olmalarına yarar sağlayıcı bir özellik taşır.

Görsel 6.14 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Göl, C., Yılmaz, F.G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, T.S., Yabansu, Y. (2024). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. MEB).

Görsel 6.14'te yer verilen etkinlikte yönergeler aracılığıyla öğrencilerin çalışma kapsamında yapacakları adımlar açıklayıcı bir şekilde yer verilmiştir. Öğrencilerin kavramsal açıdan ilişkiler kurarak bu ilişkiler bağlamında da örnekler sunmalarını ve üstbilişsel beceri alanlarının gelişmesine yönelik bir etkinliktir.

Çalışma sonunda sunumların kontrol listesi ile değerlendirme yapılması ise öğrencilerin bütüncül süreç temelli değerlendirmeye yönelik bir esas alınması çeşitli alanlarda gerekli becerilerin kazandırılıp kazandırılmadığını ölçmesi açısından yapılandırmacı yaklaşıma uygun bir çalışma örneğidir.

KEŞİF

Öğretmenin rehberliğinde üç grup oluşturunuz.

Birinci grup, çevremizdeki doğal kaynakları ve bunların nasıl kullanıldığını belirler.

İkinci grup, belirlenen doğal kaynakların kullanımının doğaya etkisine örnekler verir.

Üçüncü grup, belirlenen doğal kaynakların kullanımının insanlara etkisine örnekler verir.

Verilen örnekleri sınıf arkadaşlarınızla tartışarak karar verdiğiniz örnekleri tabloya yazınız.

1 Birinci Grup	2 İkinci Grup	3 Üçüncü Grup
Cevremizdeki doğal kaynaklar ve kullanım şekli	Bu doğal kaynağın kullanımının doğaya etkisi	Bu doğal kaynağın kullanımının insanlara etkisi
Toprak	Toprak	Toprak
Su	Su	Su
Orman	Orman	Orman
Maden	Maden	Maden

Kontrol İstasyonu

Görsel 6.15 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Göl, C., Yılmaz, F.G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, T.S., Yabansu, Y. (2024). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. MEB).

Şekil 6.15'te yer verilen etkinlik işbirlikli öğrenme esasına dayalı ve öğretmenin rehber konumunda olmasından dolayı yapılandırmacı anlayışı yansıtmaktadır.

Yönergelerin de etkinlik başında öğrencilere sunulmuş olması da kendi öğrenme alanlarına yönelik yapacakları çalışmada gerekli tüm ayrıntıları edinmelerine beceri bağlamında gelişim gösterecekleri kendi alanlarını bilmelerine yardımcı olur. Etkinlik yapılandırmacı anlayışa uygun, öğrencinin öğrenme sorumluluğunu aldığı, tüm süreçler konusunda rehberlik sunulan, analiz eden, akran öğrenmesine dayalı bir etkinliktir.

6.4 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yapılandırmacı Yaklaşımı Yansıtan Alanlar ve Etkinlik Sayısı

Tablo 6.8 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yapılandırmacı Yaklaşımı Yansıtan Alanların Dağılımı (Göl, C., Yılmaz, F.G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, T.S., Yabansu, Y. (2024). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. MEB).

<i>Ders Kitabındaki Yapılandırmacı Yaklaşımı Yansıtan Alanlar</i>	<i>Etkinlik Sayısı</i>
<i>Öğrencilerin ön bilgilerin yansıtıcı etkinlikler</i>	17
<i>Kavram yanlışlarını yansıtan etkinlikler</i>	18
<i>Yaratıcı, yansıtıcı ve analitik düşünme becerilerini geliştirici etkinlikler</i>	22
<i>Araştırma, gezi, drama, tartışma vb. etkinlikler</i>	22
<i>Bilgiyi transfer edici ve kavramlar arası ilişki kurulabilen etkinlikler</i>	24
<i>İşbirlikli öğrenmeyi destekleyici etkinlikler</i>	33
<i>Yapılandırmacı anlayışa uygun proje ve sürece dönük değerlendirmeli etkinlikler</i>	35

Tablo 6.8'de ders kitabında öğrenme alanlarına ilişkin etkinlik sayıları verilmiştir. Kitapta öğrencilerin ön bilgilerini yansıtıcı etkinlik sayısı 17, kavram yanlışlarını yansıtan etkinlik sayısı 18, yaratıcı, yansıtıcı üst bilişsel becerilerin yansıtıcı etkinlik sayısı 22, araştırma, gezi, drama, tartışma gibi etkinlik sayısı 22, bilgiyi transfer edici nitelikteki etkinlik sayısı 24, işbirlikli öğrenmeyi destekleyen etkinlik sayısı 33, yapılandırmacı anlayışa uygun etkinlik sayısı ise 35 olarak tespit edilmiştir.

6.5 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı İçerik Bulguları

Tablo 6. 9 2024 Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Öğretim Programı Öğrenim Alanlarının Dağılımı
Açıkgöz, S.(2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara. E- Kare Eğitim Yayıncılık).

2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	1. Birlikte Yaşamak 2. Evimiz Dünya 3. Ortak Mirasımız 4. Yaşayan Demokrasimiz 5. Hayatımızdaki Ekonomi 6. Teknoloji ve Sosyal Bilimler
--	--

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile güncellenen ve içeriği sadeleştirilen 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 6 öğrenme alanı vardır. Bunlar ise; Birlikte Yaşamak, Evimiz Dünya, Ortak Mirasımız, Yaşayan Demokrasimiz, Hayatımızdaki Ekonomi, Teknoloji ve Sosyal Bilimler olarak tespit edilmiştir.

Tablo 6.10 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Değerler Eğitiminin Dağılımı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı. (2024). Ankara: MEB Yayınları).

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Değerler Eğitimi
<i>Bilimsellik</i>
<i>Bilim Etiği</i>
<i>Dayanışma</i>
<i>Çalışkanlık</i>
<i>Estetik</i>
<i>Aile Birliğine Önem Verme</i>

2024 5.sınıf programında 6 temel değerler eğitimine yer verilmiştir. Bunlar; Bilimsellik, Bilim Etiği, Dayanışma, Çalışkanlık, Estetik, Aile Birliğine Önem Verme olarak tespit edilmiştir.

2024 5. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında, “evimiz dünya”, “ortak mirasımız”, “yaşayan demokrasimiz”, “hayatımızdaki ekonomi” ve “teknoloji ve sosyal bilimler” olmak üzere toplam 19 öğrenme çıktısı vardır.

2024 Maarif Modeli ile hazırlanan öğretim programında temel beceriler ile ilişkin detaylı bir bilgi yer almamakla beraber öğrencilerin hangi etkinlik ve kazanımla ilişkili öğrenme alanını geliştirilmesine yönelik bilgi yer almaktadır. Her kazanıma yönelik öğrenme yaşantıları, kavramsal beceriler, eğilimler ve alan becerilerine yer verilmiştir.

6.6 5. Sınıf E-Kare Yayıncılık Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Yapılandırmacı Yaklaşımına Uygunluk Düzeylerinin Bulguları

2018 yılında MEB yayınlarına alternatif olarak uygulanan ve okullarda öğrencilere sunulan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı özel bir yayınevine ait bir kitaptır. Kitabın içeriğine bakıldığında toplam 7 ünite olduğu dikkat çekmektedir. Ders kitabı yapılandırmacı anlayışı temel alan bir yaklaşımla uygulanmakta olup içeriğinde yer verilen etkinlik uygunluk düzeyleri tespit edilmiştir.

Tablo 6. 11 E- Kare Yayınları 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Ünite Dağılımı
Açıkgöz, S.(2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara. E- Kare Eğitim Yayıncılık).

Ünite İsimleri	Etkinlik İsimleri	Etkinlik Sayıları
Hep Birlikte Yaşıyoruz	<i>Dersimiz Sosyal Bilgiler, Çok Boyutlu Bir İş, Haklarımız ve Sorumluluklarımız, Çocuk Hakları,</i>	4
Tarihi ve Kültürel Değerlerimiz	<i>Uygarlık Beşiği: Anadolu ve Mezopotamya, Ankara, Ankara Güzel Ankara, Kültürel Çeşitlilik, Kültürel Miras, Dünya Değişirken</i>	5
Çevremizi Tanıyalım	<i>Yaşadığımız Yer ve Yeryüzü Şekilleri, İklim ve İnsan, Nüfus ve Yerleşmeyi Etkileyen</i>	5

	<i>Faktörler, Afetler ve Çevre Sorunları, Doğal Afetlerin Etkisi</i>	
Bilim, Teknoloji ve Sosyal Yaşam	<i>Dünyayı Saran Ağ, Gerçek Bilgi, Güvenli Genel Ağ, Bir Fikrim Var, Araştırma Yapıyorum</i>	5
İnsan ve Ekonomik Faaliyetler	<i>Ekonomik Faaliyetler ve Coğrafya, Benim Mesleğim, Ekonomik Sosyal Hayat, Bir Ürünün Hikayesi, Bir Projem Var, Bilinçli Tüketici</i>	6
Güç, Yönetim ve Toplum	<i>Toplum İçin Çalışanlar, Yönetim Birimleri, Özgür Düşünce, Milli Değerlerimiz</i>	4
Küresel İlişkiler Ağı	<i>Uluslararası Ekonomik İlişkiler ve Yaşadığımız İl, Teknoloji Farkı, Dünya Barışı İçin Turizm, Dünyadaki Ortak Mirasımız</i>	4

Tablo 6.11'de 2018 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan ünite ve etkinliklerin dağılımı yer alır. Özel bir yayınevine ait olan bu ders kitabında etkinlik dağılımı ve sayısı oldukça uyumludur. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinden kazanmaları gereken konulara ilişkin yeterli düzeyde etkinliğe yer verilmiştir.

Görsel 6.16 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Açıkgöz, S.(2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. E- Kare Eğitim Yayıncılık).

Görsel 6.16'da verilen resim Sosyal Bilgiler ders kitabının ilk ünitesinde yer alan bir etkililiktir. Etkinlik öncesi öğrencilere konuya yönelik anahtar kelimeler verilerek ön bilgilerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Anahtar kelimelerin ardında konuya giriş yapılmadan açıklamalara yer verildiği görülür. Öğrencileri konu hakkında bilgilendirmek ve ön bilgileri harekete geçirmek açısından yapılandırmacı anlayışla uyumludur.

2. Milli Mücadele yıllarında Mustafa Kemal ve silah arkadaşları (Görsel: 1.7); kadınıyla erkeğiyle, gençlikle yaşlılarla ülkemizin bağımsızlığı için mücadele ettiler. Özgürlük mücadelemizi, milli birlik ve beraberliğimizin önemini öğrenmemin, gelişime katkısı olduğunu düşünüyorum.

3. Ülkemizde her vatandaşta resmi kimlik belgesi verilir (Görsel: 1.8). Kimlik belgesi, bizim bu ülkeye olan vatandaşlık bağımızı ve hangi ailenin üyesi olduğumuzu gösterir. Kimliğimizle okula ve hastanede kaydımızı yaptırırız. Ev, araba alırken veya diğer resmi işlerimizde bu belgeyi kullanırız. Bunlardan dolayı resmi kimlik belgesinin önemini çok iyi bilmeliyiz.

4. Biz çocuğuz ve bizim çeşitli haklarımız var. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile yaşam, gelişme, korunma ve katılım haklarımız koruma altına alınmıştır (Görsel: 1.9).

SIRA SİZDE

Aşağıdaki soruları cevaplarken verilen değerleri de göz önünde bulundurunuz.
sorumluluk – vatanseverlik – sosyal katılım – bilimsellik

- Seçimlere katılmak vatandaşların hayatına ne gibi etkiler yapar?
- Milli Mücadele kahramanlarını öğrenmeniz sizi onlara karşı niçin sorumlu kılar?
- Çocuk hakları hakkında araştırma yapan bir arkadaşınız var ama o, gerekli bilgilere ulaşamıyor. Ona neler önerirsiniz?

Görsel 6.17 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Açıkgöz, S.(2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. E- Kare Eğitim Yayıncılık).

Görsel 6.17'de verilen resimde öğrencilerin etkinlikten edindikleri bilgileri de kullanarak kendi öğrenme sorumluluklarını alabilecekleri bir çalışmaya yer verilmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin kavramları düzenleyerek cümleler haline getirmeleri ve soruları cevaplamaları beklenir. Öğrencilerin kendi öğrenme becerilerini aktif şekilde kullanmaları ve öğrenme sorumluluklarını almaları adına yapılandırmacı anlayışa uygun bir etkinliktir.

NELER ÖĞRENDİK?

GÖZDEN GEÇİRME

Etkin vatandaş olmak niçin önemlidir? Örneklerle açıklayınız.

ÜRÜN DOSYASI

Sosyal Bilgiler dersinin size sağladığı kazanımları içeren, içinde örneklerin de yer aldığı kısa bir yazı yazınız. Çalışmanızı sınıfa getirerek arkadaşlarınıza okuyunuz. Ürün dosyanızda saklayınız.

Bu konuda neleri, ne kadar öğrendiğinizi anlamak için kendinizi değerlendiriniz. Aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra size uygun olan bölüme "X" işareti koyunuz.

😊 Çok iyi yapabiliyorum. 😊 Kısım yapabiliyorum. 😊 Yapamıyorum.

ÖZ DEĞERLENDİRME		😊	😊	😊
1	Sosyal Bilgiler dersinin etkin vatandaş olmamda bana katkı sağladığını bilirim.			
2	Sosyal Bilgiler dersinin bana sağladığı katkıya örnek verebilirim.			
3	Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerimin beni sorumluluk sahibi yaptığını bilirim.			

😊 bu bölümü en az bir defa işaretlediyse, } ilgili konuya tekrar çalışınız.
 😊 bu bölümü iki defa işaretlediyse

DİĞER KONUYA HAZIRLIK

Gazetelerden insanları etkileyen (doğa olayı, trafik kazası, spor faaliyeti gibi) bir haber içeren kupür getiriniz.

Görsel 6.18 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Açıkgöz, S.(2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara. E- Kare Eğitim Yayıncılık).

Görsel 6.18'de verilen etkinlikte öğrencilerin etkinlik sonunda öğrenme alanları ve etkinlikten neler öğrendikleri ölçülmektedir. Öz değerlendirme formu verilerek kendi öğrenme alanlarının ölçülmesi beklenir. Doğrudan yapılandırmacı anlayışa uygun bir etkinlik olup öz değerlendirme, akran değerlendirme gibi değerlendirme ölçütleri öğrencilerin kendi öğrenme sorumluluklarını almalarına ve aktif öğrenme beceri alanlarını geliştirmelerine imkan sağlar.

2. Konu Çok Boyutlu Bir İş

Anahtar Sözcükler
Çok boyutluluk, olay, bilimsellik

Başlarken
Beyza, üniversite sınavını kazanmasından dolayı eğitimini başka bir şehirde devam ettirecek olan bir öğrencidir. Üniversitesinin bulunduğu şehre daha önce gitmemiştir (Görsel: 1.15).

Sizce bu durumdan Beyza, ailesi ve çevresi nasıl etkilenir? Çevresindekiler Beyza'ya (Görsel: 1.16) neler söyler? (Bu olayın olumlu ve olumsuz yönlerini ayrı ayrı değerlendiriniz.)

1.15: İstanbul Üniversitesi

1.16

Hande Öğretmen: Hayatımız boyunca birçok olayla karşılaşırız. Bunların bazıları bizi sevindirir bazıları üzer. Bizim sevindiğimiz bir olay, başkaları için olumsuz bir durum ortaya çıkarabilir. Bununla birlikte olayların birden fazla nedeni veya sonucu olabilir. Bu, bize yaşadığımız ve çevremizde gerçekleşen olayların çok boyutlu olduğunu gösterir. Bir trafik kazasında, spor karşılaşmasında veya yukarıdaki bölümde bahsedilen Beyza'nın durumunda olduğu gibi (Görsel: 1.17).

1.17

Sizce salgın hastalık olayının çok boyutlu bir şekilde nasıl ele alınabilir?

Olayların çok boyutluluğunu bir de salgın hastalık örneği üzerinden inceleyelim. Kış mevsiminde okulumuzda salgın bir hastalık olduğunu düşünelim.

Okulda, bu hastalığa yakalananlar da var, yakalanmayanlar da.

	Hasta Olanlar	Hasta Olmayanlar
Sebepler	• Salgın olduğu için hasta oldular.	• O gün okula gelmemişlerdi, bu yüzden hasta olmadılar.
	• Mevsime göre giyinmedikleri için hasta oldular.	• Mevsime göre giyindikleri için hasta olmadılar.
	• Yeterli beslenmedikleri için vücut dirençleri kınıldı, bu yüzden hasta oldular.	• Yeterli beslendikleri için hasta olmadılar.

Tablodaki seçeneklerden biri veya birkaçı aynı anda gerçekleşmiş olabilir.

Süreç

- Hastalananların sağlıkları bozuldu, iyileşmek için çaba harcadılar.
- Hastalananların aileleri kaygılandı.
- Hastalığın daha geniş çevreye yayılma ihtimali ortaya çıktı.
- Hastalananlardan bazılarının doktora gitmesi ve ilaç kullanması gerekti.

Salgın hastalıkla birlikte,

Sonuç

- Hastalananlar okula gidemedi, bu yüzden derslerinden geri kaldılar.
- Hastalanmayanlar ise sağlıklı bir şekilde hayatlarına devam edebildikler.

Bu olaydan, hastalıkların insan hayatını olumsuz yönde etkilediği şeklinde bir genelleme yapılabilir. Bu örnek bizlere, olayların çok boyutlu bir şekilde gerçekleştiğini gösteriyor.

16

Görsel 6.19 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Açıkgöz, S.(2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara. E- Kare Eğitim Yayıncılık).

Görsel 6.19'da metnin ardından öğrencilerin sebep sonuç ilişkileri kurmalarını sağlayacak bir etkinliğe yer verilmiştir. Öğrencilerin sorgulayıcı, analitik düşünme becerilerine hitap eden bu etkinlikle kavramlar arasında ilişki kurmalarını ve üst bilişsel düşünme becerilerinin gelişmesi amaçlandığında öğrenci merkezli yapılandırmacı yaklaşıma uygundur.

SIRA SİZDE

Çimento fabrikalarıyla ilgili haberleri inceleyerek aşağıdaki tabloyu doldurunuz. Fabrikaların, çok boyutlu etkilerini fark etmeye çalışınız.

HABERLER	OLUMLU YÖNLERİ	OLUMSUZ YÖNLERİ
1. haber	İlçe kalkınacak, iş imkânı doğacak, ilçenin adı ülkemizde duyulacak.	Belirtilmemiş.
2. haber		
3. haber		
4. haber		

19

Görsel 6.20 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Açıkgöz, S.(2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. E- Kare Eğitim Yayıncılık).

Görsel 6.20'de ise öğrencilere okudukları metin bağlamında geçen olumlu ve olumsuz ifadeleri tespit ederek boşluklara yazmaları istenir. Bu etkinlikte de öğrencilerin üst bilişsel becerilerinin gelişmesi ve kavrama noktasında okudukları metinde önemli yerleri bulmaları açısından önemlidir. Öğrenci süreçte aktif olup kendi öğrenme sorumluluğu ele alınır. Bu etkinlikte yapılandırmacı yaklaşım açısından uygundur.

SIRA SİZDE

İçinde bulunduğunuz bir grup ile ilgili aşağıdaki grup değerlendirme formunu doldurunuz.
İçinde bulunduğum grup :
Grubunuzun yaptığı çalışma :

GRUP DEĞERLENDİRME FORMU

BECERİLER	DERECELER (✓)		
	Hiçbir zaman	Bazen	Her zaman
Grup üyeleri birbirleriyle yardımlaşır.			
Grup üyeleri birbirlerinin düşüncelerini dinler.			
Grup üyeleri birbirlerinin düşüncelerine saygı gösterir.			
Grup üyeleri bireysel sorumluluklarını yerine getirir.			
Grup üyeleri ulaştıkları sonuçları birbirlerine iletir.			
Grup üyelerini birbirlerine güvenir.			
Grup üyeleri birbirlerini cesaretlendirir.			
Grup üyeleri çalıştıkları konuda ortak bir görüş oluşturur.			
Grup üyeleri söz hakkının adil bir biçimde paylaşır.			
Grup üyeleri birbiriyle çalışan görüşleri tartışmaya açar.			

*Grubun diğer üyeleriyle kendi formunuzu karşılaştırınız ve değerlendirmelerde bulununuz.

NELER ÖĞRENDİK?

GÖZDEN GEÇİRME

İçinde bulunduğumuz gruplarda, hak ve sorumluluklarımıza göre hareket etmemiz niçin önemlidir? Planlı bir yaşam sürdürmenin önemini açıklayınız.

ÜRÜN DOSYASI

Okulunuzda faaliyet gösteren kulüpleri listeleiniz. Kulüplerdeki rol, hak ve sorumlulukları kısaca belirtiniz. Çalışmanızı sınıfa getirerek arkadaşlarınıza okuyunuz. Ürün dosyanızda saklayınız.

ÖZ DEĞERLENDİRME

	😊	😐	😞
1 Katıldığım gruplarda çeşitli roller aldığımı bilirim.			
2 Gruptaki her bireyin, aldığı role göre hak ve sorumlulukları olduğunu bilirim.			
3 Rol, hak ve sorumluluk arasındaki ilişkiye örnek verebilirim.			

DİĞER KONUYA HAZIRLIK

Sınıfa sosyal bir etkinliğin yapılmasını veya engellendiği bir durumu gösteren gazete haberi veya fotoğraflar hazırlayınız.

Görsel 6.21 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Açıkgöz, S.(2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara. E- Kare Eğitim Yayıncılık).

Görsel 6.21'de öğrencilere etkinlik sonrası değerlendirme formları verilmiştir. Akran ve öz değerlendirme formları verilen öğrencilerin hem arkadaşlarını hem de kendi öğrenme becerilerini değerlendirmeleri beklenir. Yapılandırmacı yaklaşımda da akran ve öz değerlendirme anlayışı esas alındığı için yaklaşıma uygun bir etkinliktir.

Görsel 6.22 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Açıkgöz, S.(2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara. E- Kare Eğitim Yayıncılık).

Görsel 6.22'de yer verilen resimde öğrencilere metin öncesi konu bağlamında neler öğrenileceğine ilişkin bilgi verilmiştir. Etkinlik öncesi öğrencilere konuya yönelik bilgi verilmesi hem öğrencilerin öğrenecekleri konu hakkında haberdar olmalarını hem dikkat ve ilgilerini çekerek derse karşı güdülenmelerini ve ön bilgilerinin harekete geçirilmesine yardımcı olur.

Bu etkinlik yapılandırmacı anlayışa uygun bir etkinlik olup öğrencilerin süreç hakkında bilgi sahibi olarak öğrenme sürecine aktif katılmaları amaçlanmıştır.

Bir yerin doğal özellikleri, insanların orada yaşayıp yaşamama kararını vermelerinde etkilidir. Eğer insanlar bir yerde yaşamak veya orayı daha yaşanabilir hâle getirmek istiyorlarsa doğal ortamı değiştirebilirler. Ancak dağlık ve bataklık gibi alanlar insanların o yere yerleşmesine, orada nüfuslanmalarına veya üretim yapmalarına izin veremeyebilir.

Şimdi, insanların doğa üzerinde yaptığı değişiklikleri örneklendirelim.

SIRA SİZDE

Aşağıda verilen beşerî unsurlarla ilgili zihnin haritasındaki boş kısımlara "ulaşım, beslenme, barınma, üretim" ifadelerinden uygun olanları örnekteki gibi yazınız. Farklı bir ifade yazmak istiyorsanız nedenini açıklayınız.

 Aşağıdaki görselleri inceleyiniz. Yaşadığınız yer ve çevresinde insanların doğal ortam üzerinde değişiklik yapmasının sebepleri nelerdir? Bu faaliyetler, nüfus ve yerleşmeye nasıl etki edebilir? Tartışınız.

3.26: Baraj

3.27: Yol, tünel, köprü

3.28: Fabrika, yol, konut, park

3.29: Tarım, yol

Görsel 6.23 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Açıkgöz, S.(2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara. E- Kare Eğitim Yayıncılık).

Görsel 6.23'te öğrencilere metin sonrası yer verilen etkinlikler yer alır. Öğrencilerin konu bağlamında kavramsal ilişki kurmalarına yardımcı olacak etkinliğe yer verilirken aynı zamanda çeşitli duyu organlarına hitap edecek etkinlikte kullanılmıştır. Son etkinlikte öğrencilere görsel uyaranlar sunularak konu hakkında fikir yürütmeleri, sorgulama yapmaları beklenmektedir.

Bu etkinlik doğrudan yapılandırmacı anlayışa uygundur. Öğrencilerin çeşitli bilişsel becerilerinin gelişmesine yardımcı olan ve öğrenci merkezli bir anlayışa sahiptir.

Görsel 6.24 E- Kare Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Açıkgöz, S.(2018). Ortaokul v İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara. E- Kare Eğitim Yayıncılık).

Görsel 6.24'te yer verilen öncelikle etkinlikte konuya ilişkin anahtar kelimelerin yer alması dikkat çeker. Öğrencilere anahtar kelimeler verilerek hem konu öncesi konuya yönelik beyin fırtınası yapmaları hem de konuya başlamadan öğrencilerin güdülenmeleri amaçlanır. Etkinlik doğrudan yapılandırmacı yaklaşıma uygun olup öğrencileri temel alan bir anlayışa bağlı ortaya konulan bir çalışmadır.

2018 E- Kare Yayınevine ait 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelendiğinde içerik olarak öğrenci merkezli bir anlayışa sahip olup yeterli düzeyde tüm beceri alanlarına ilişkin etkinlikler yeterli değildir. Öğrencilere metin öncesi anahtar kelimeler, hazırlık sorularına yer vermeleri sürece aktif katılım sağlarken, öğrencilerin yaparak yaşarak öğrenmelerine yönelik bir etkinlik yoktur. Etkinliklerin geneli bilişsel beceri alanlarına hitap eder. Sosyal yaşamı konu edinen ünitelerde sadece tartışma ve düşüncesele boyutta öğrenci çalışmaları yer alır.

Öğrencilerin konuyu daha iyi kavramalarını ve uzun süreli belleklerine yerleştirerek kalıcı öğrenme sağlayacak bir etkinlik çalışması yoktur. Ders kitabında dikkat çekici unsur öz ve akran değerlendirme formlarına yer verilmesidir. Tüm etkinliklerin sonunda değerlendirme formları yer alır. Öğrencilerin kendi öğrenme süreçleri hakkında fikir sahibi olmaları ve aktif sürece katılım göstermeleri bakımından değerlidir. Genel anlamda özel bir yayın olmasına karşın öğrenci merkezli anlayışa hitap eden bir ders kitabıdır. Ancak etkinlikler açısından öğrenme alanları bakımından yeterli düzeyde değildir.

6.7 Anadol Yayıncılık 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Yapılandırmacı Yaklaşımına Uygunluk Düzeylerinin Belirlenme Bulguları

Tablo 6.12 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Ünite Dağılımı Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. Anadol Yayınları).

Ünite İsimleri	Etkinlik İsimleri	Etkinlik Sayıları
Birey ve Toplum	<i>Sosyal Bilgiler Dersinden Öğrendiklerimiz, Yeni Okulum, Hak ve Sorumluluklarımız, Çocuk Hakları</i>	4
Kültür ve Miras	<i>Uygarlıkları Öğreniyorum, Çevremizdeki Güzellikler, Kültürel Zenginliğimiz, Kültürümüzü Tanıyalım, , Geçmişten Günümüze Kültürümüz</i>	5
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	<i>Yeryüzü Şekilleri, İklimin İnsan Faaliyetine Etkisi, Nüfus ve Yerleşme, Afetler ve Çevre Sorunları, Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi</i>	5
Bilim, Teknoloji ve Toplum	<i>Teknoloji ve Toplum, Doğru ve Güvenilir Bilgi, Sanal Ortamda Güvenlik, Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri, Bilimsel Etik</i>	5
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	<i>Çevremizdeki Ekonomik Faaliyetler, Ekonomik Faaliyetler Mesleki Etkileri, Ekonomik ve Sosyal Hayat, Üretim, Dağıtım ve Tüketim Ağı, Yeni Fikirler Geliştirelim, Bilinçli Tüketici</i>	6

Etkin Vatandaşlık	<i>Halkla Hizmet Veren Kurumlar, Yaşadığım Yerin Yönetimi, Temel Haklarımızı Öğrenelim, Bayrağımız ve İstiklal Marşı</i>	4
Küresel Bağlantılar	<i>Yaşadığım Yerin Ülke Ekonomisine Katkısı, Ekonomik İlişkilerde Teknoloji, Turizm ve Uluslararası İlişkiler, Ortak Mirasımız</i>	4

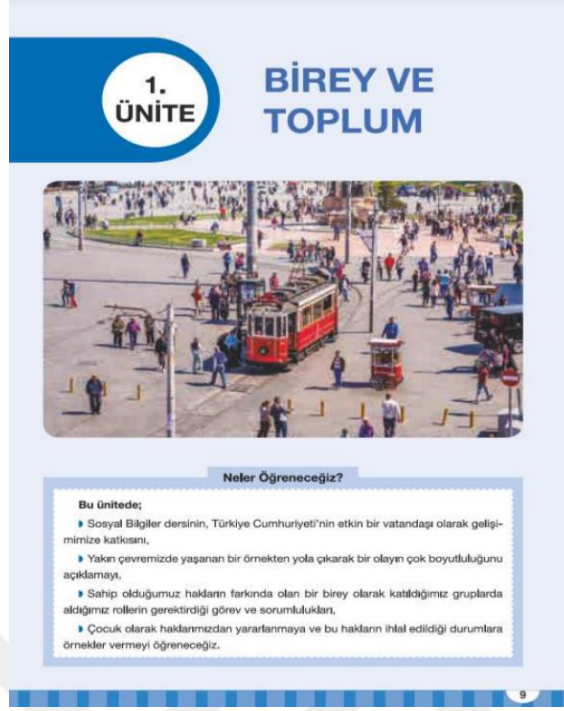
Tablo 6.12' de yer verilen 5.sınıf Anadol Yayınları Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan ünite, etkinlikler ve sayılarının dağılımları gösterilmektedir. Ders kitabında toplam 7 ünite olup bu üniteler; Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar'dır.

Ünitelerin etkinlik dağılımı ise orantılı olup ilk ünite de yer alan etkinlikler; Sosyal Bilgiler Dersinden Öğrendiklerimiz, Yeni Okulum, Hak ve Sorumluluklarımız, Çocuk Hakları, ikinci ünite de yer alan etkinlikler; Uygarlıkları Öğreniyorum, Çevremizdeki Güzellikler, Kültürel Zenginliğimiz, Kültürümüzü Tanıyalım, , Geçmişten Günümüze Kültürümüz, üçüncü ünite de yer alan etkinlikler;

Yeryüzü Şekilleri, İklimin İnsan Faaliyetine Etkisi, Nüfus ve Yerleşme, Afetler ve Çevre Sorunları, Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi, dördüncü ünite de yer alan etkinlikler; Teknoloji ve Toplum, Doğru ve Güvenilir Bilgi, Sanal Ortamda Güvenlik, Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri, Bilimsel Etik; beşinci ünite de yer alan etkinlikler; Çevremizdeki Ekonomik Faaliyetler, Ekonomik Faaliyetler Mesleki Etkileri, Ekonomik ve Sosyal Hayat, Üretim, Dağıtım ve Tüketim Ağı, Yeni Fikirler Geliştirelim, Bilinçli Tüketici, altıncı ünite de yer alan etkinlikler; Halkla Hizmet Veren Kurumlar, Yaşadığım Yerin Yönetimi, Temel Haklarımızı Öğrenelim, Bayrağımız ve İstiklal Marşı yedinci ünite de ise Yaşadığım Yerin Ülke Ekonomisine Katkısı, Ekonomik İlişkilerde Teknoloji, Turizm ve Uluslararası İlişkiler, Ortak Mirasımız etkinlikleri yer alır (Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. Anadol Yayınları).

Birey ve Toplum ünitesinde 4, Kültür ve Miras ünitesinde 5, İnsanlar, Yerler ve Çevreler ünitesinde 5, Bilim, Teknoloji ve Tasarım ünitesinde 5, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ünitesinde 6, Etkin Vatandaşlık ünitesinde 4, Küresel Bağlantılar ünitesinde de toplam 4 etkinlik vardır. Ders kitabında 7 ünite de toplam 33 etkinliğe yer verilmiştir

Görsel 25.1

Görsel 6.25 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. Anadol Yayınları).

Görsel 6.25'te verilen etkinlik öncesi bilgilendirme yapılarak öğrencilerin konu kapsamında neler öğrenecekleri haberdar edilmiştir. Öğrencileri güdüleme, hedeften haberdar etme noktasında önemli bir detaydır. Etkinlik yapılandırmacı anlayışa uygun bir etkinlik olup öğrenci merkezli bir yaklaşıma sahiptir.

Görsel 6.26 Anadolu Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. Anadolu Yayınları).

Görsel 6.26'da metin öncesi hazırlık soruları yer alır. Hazırlık soruları bir metnin önemli noktasıdır. Öğrencilerin metin ve ardından gelecek sorulara yönelik önden verilen birtakım sorular hem ön bilgilerini harekete geçirme hem de konu bağlamında dikkat, ilgi ve merak duygusunu harekete geçirmeyi sağlar. Hazırlık sorularında ayrıca öğrencilerin bilişsel becerileri de aktif kullanması gerektiğinden ötürü beyin fırtınası, tartışma gibi öğretim stratejilerinin de aktif kullanılmasına fayda sağlar. Bu etkinlik doğrudan öğrenci sürecine yönelik olup yapılandırmacı anlayışa uygun bir etkinliktir.

Sosyal Bilgiler dersi, yaşadığımız çevrenin coğrafi özelliklerini tanıtmamızı, insanlar ve doğal çevre arasındaki ilişkileri anlamamızı sağlar.

Sosyal Bilgiler dersi, milli kültürümüzü oluşturan temel öğeleri ve süreçleri kavramamıza, millet olma bilincimizin gelişmesine katkı sağlar.

Düşünelim Tartışalım

Etkin bir vatandaş olmak niçin önemlidir? Sosyal Bilgiler dersinin bu konudaki katkıları nelerdir? Düşüncelerinizi yazarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Sıra Sizde

Aşağıdaki şemada verilen noktaları uygun ifadelerle yazınız.

Sosyal Bilgiler dersinin Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaş olarak gelişimimize katkıları nelerdir?

Görsel 6.27 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara.Anadol Yayınları).

Görsel 6.27'de tartışma etkinliğine yer verildiği görülmektedir. Tartışma etkinliği ile öğrencilerin verilen konu bağlamında zihinsel süreçlerini aktif kullanarak birtakım fikirler ortaya çıkarmaları ve aynı zamanda ön bilgilerini de kullanarak konuyla ilişki kurmalarına yardımcı olur.

Bu etkinlik öğrencileri süreçte konuyu daha aktif şekilde öğrenebilme, sürecin içinde yer alarak daha kalıcı öğrenme kazanmayı sağlar. Bir sonraki etkinlikte ise bilişsel becerileri aktif kullanarak verilen konuyla alakalı neden- sonuç ilişkisi kurmaları beklenir. Bu etkinlik yapılandırmacı anlayışla hazırlanmıştır. Öğrencilerin hem bilişsel hem de süreçte aktif katılım göstermeleri bakımından önemlidir.

Görsel 6.28 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. Anadol Yayınları).

Görsel 6.28'de verilen metin öncesi çalışmada öğrencilerin araştırma yapmaları teşvik edilir. Öğrencilere verilen konu kapsamında araştırma yaparak buldukları bulguları paylaşımları beklenir. Doğrudan yapılandırmacı yaklaşıma dayalı bir etkinliktir. Öğrencilerin öğrenme sürecini kendilerinin araştırıp bulmalar bulguları edinmeleri ve bunları sunmaları öğrenci anlayışına dayalıdır.

Bu etkinlik ile verilen konuyu kendisi doğrudan araştıran, öğrenen öğrencilerin kalıcı öğrenme gerçekleştirmesine yardımcı olunmaktadır. Öğrenciler ders kitapları ve öğretmen merkezli öğretim anlayışında sunulan bilgileri daha kısa sürede unutmaktadır. Kendi yaşantı ve sürecin içine dahil oldukları durumda öğrenmenin kalıcı ve uzun süreli belleğe yerleştirilmesi kolaylaşır. Bu nedenden dolayı ders kitabında yer alan bu etkinlik öğrenci merkeze alan anlayışa uygundur.

Okul voleybol takımı kaptanıyım.

Okulda öğrenciyim.

Müzik kulübü üyesiyim.

Bireyin bir kurum içinde farklı rolleri olabilir.

Sıra Sizde

İçinde bulunduğunuz grup ve kurumlarda sahip olduğunuz roller nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Yasal veya toplumsal olarak bireylere tanınan yetki ve kazançlara **hak** denir. Toplum içinde yer aldığımız grup ve kurumlarda üstlendiğimiz rollere bağlı olarak çeşitli haklarımız vardır.

Düşünelim Tartışalım

Merhaba arkadaşlar! Ben Hande. Ben de sizler gibi 5. sınıfa gidiyorum. Okulda öğrenci olarak eğitim almak benim en doğal hakkım.

Geçen hafta hasta olduğum için okula gide-medim. Babam beni hastaneye götürdü. Doktor benimle ilgilendi. Hasta olarak sağlık hizmeti aldım. İlaçlarımı almak için eczaneye gittik. Doktorun tavsiyelerine uyduğum için kısa sürede iyileştim.

Hande, üstlendiği roller sonucunda hangi haklara sahip olmuştur? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Bireylerin ait oldukları grup veya kurumlarda çeşitli hakları vardır. Haklarımızı kullanırken yerine getirmemiz gereken görev ve sorumluluklar da vardır. **Sorumluluk**, bireylerin yaptığı

Görsel 6.29 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. Anadol Yayınları).

Görsel 6.29'da yer verilen etkinlikte öğrencilerin konu kapsamında tartışma yaparak fikirlerini sunmaları beklenir. Bu etkinlik hem öğrencilerin bilişsel süreçte aktif yer almalarına hem de konuya ilişkin farklı fikirlerin ortaya çıkmasına yönelik olmasından dolayı işbirlikli ve paylaşımsal bir sınıf ortamının oluşmasına neden olur. Bu nedenden dolayı ders kitabında kullanılan etkinlik hem öğretim stratejilerine yer verilmesi hem de öğrencilerin sürece aktif katılmasına yol açacak şekilde kullanılmasından ötürü yapılandırmacı yaklaşıma uygundur.

Bir diğerk teknolojik gelişme sayesinde devlet ile vatandaş arasında iletişim kuran Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), 2006 yılında hizmete giren bir halkla ilişkiler uygulamasıdır. <https://www.cimer.gov.tr/> Genel Ağ adresinden ulaşılabilen bu uygulama, çağın gereksinimleri de göz önünde bulundurulmak suretiyle sürekli geliştirilmekte ve vatandaşlarımızla hizmet vermektedir.

CİMER sayesinde devlet ile vatandaş arasındaki iletişim kanalları açık tutulmakta, vatandaşların kendileri ve kamuyla ilgili talep, şikâyet, ihbar, görüş ve önerileri dikkate alınmaktadır.

Düşünelim Tartışalım

Teknoloji kullanımının, toplumun devletle ilişkisi bakımından önemi nedir? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Günümüzde teknolojiiden uzak durmak neredeyse imkânsız hâle gelmiştir. Bu nedenle teknoloji kullanımında mümkün olduğunca dikkatli olunmalıdır. Hem sosyalleşme hem de teknolojiiden vazgeçmek mümkün değildir. Bu ikisi arasındaki dengeyi iyi kurabilirsek teknolojinin yaşamımız üzerindeki olumsuz etkilerinden korunabiliriz.

Sıra Sizde

Aşağıda verilen soruların cevaplarını kutucuklara yazınız.

Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki olumlu etkileri nelerdir?

Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki olumsuz etkileri nelerdir?

Görsel 6.30 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara Anadol Yayınları).

Görsel 6.30'da yer verilen etkinlikte hem bilişsel sürecin aktif kullanımı hem öğretim stratejisinin var olması hem de öğrencilerin süreç temelinde aktif şekilde yer alması bakımından yapılandırmacı anlayışa uygun bir etkinliktir. Öğrenciler ders kitabında verilen konuyu önce düşünüp ardından sınıftaki diğer akranları arasında paylaşması adına da öğrenci temeline uygundur. En son etkinlikte konuya yönelik olumlu ve olumsuz yönlerin belirlenip yazılmasında ise öğrencileri konuyla alakalı bilişsel anlamda karşılaştırma yapmaları ve bunları da ifade etmeleri istenmektedir. Doğrudan yapılandırmacı ve öğrenci sürecini aktif kullanmaya yönelik bir etkinliktir.

Ali Amca İstanbul'dayken eşini ve çocuklarını çok özler. Her sene evine dönmekten önce İstanbul'daki bir alışveriş merkezinden eş ve çocukları için hediyeler alır. Onlara sık sık telefon eder, satışlarla ilgili bilgi verir. Ali Amca uzun emeklerle baktığı hayvanlarını sattıkça kazandığı parayı, bankaya yatırır. Bankaya gittiği zaman da hayvanlarını orada tanıştığı arkadaşlarına emanet eder. Arkadaşlarının işi olduğunda ise onların hayvanlarına kısa bir süre için Ali Amca bakar. Hayvanların satışını tamamladıktan sonra yetkililere ilgi ve alakaları için teşekkür eder ve köyüne geri döner.

Bu kitap için yazılmıştır.

Düşünelim Tartışalım

Okuduğunuz metinden yararlanarak aşağıdaki soruyu cevaplayınız. Cevaplarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

► Hayvancılığın Ali Amca ve ailesinin hayatına etkileri nelerdir?

► Ali Amca'nın büyük oğlu normal zamanlarda hayvancılıkla ilgilenmezken babası İstanbul'a gittiğinde hayvanların bakımını üstlenmektedir. Böyle zamanlarda arkadaşlarıyla daha az vakit geçirmektedir. Hayvanları merada otlatırken kitap okumaya daha fazla fırsat bulmaktadır.

► Ali Amca, İstanbul'a gittiğinde eş, çocuklarının eğitim ve sağlık durumlarıyla tek başına ilgilenmektedir. Bu nedenle devlet kurumlarına daha sık gitmektedir.

► Ali Amca, İstanbul'da kaldığı süre içinde yeni alışkanlıklar edinir. Önceden parasını nakit olarak üzerinde taşıyan Ali Amca, artık ihtiyacından fazla olan parayı bankaya yatırır. Ali Amca, İstanbul'da kaldığı yerde bazen kendi yemeğini kendisi yapar, çamaşırlarını kendisi yıkar. Kurban satış noktasında tanıştığı arkadaşlarını Kars'a döndüğünde telefonla arayıp vefale davranır. Böylece kurduğu dostluk ilişkilerini unutmamaktadır.

Görseli Yorumlayalım

Aşağıdaki görsellerde verilen kişiler hangi ekonomik faaliyetleri yapmaktadır? Bu kişilerin yaptığı ekonomik faaliyetler, sosyal hayatlarına nasıl etki etmektedir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

132

Görsel 6.31 Anadolu Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. İstanbul. Anadolu Yayınları).

Görsel 6.31'de yer verilen etkinlikte hem bilişsel süreçlerin aktif kullanımı hem öğrencilere duyuşal anlamda çeşitlilik sunan etkinliğe yer verilmesi adına öğrenci süreçli bir etkinliktir. Öğrencilere sunulan metin sonrası çalışmada düşüncelerini ifade etme, tartışma gibi stratejik öğretim süreçlerini aktif kullanmaları beklenir. Etkinlik doğrudan yapılandırmacı anlayışa uygun hazırlanmıştır. Metin sonrası görsel bir etkinliğe yer verilmiştir. bu etkinlikte de öğrencilerin duyuşal yani birden fazla duyuşuna hitap ederek öğretim sürecine çeşitlilik kazandırılmıştır.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına "D", yanlış ise "Y" yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız.

1. (....) Tarihteki ilk yazılı antlaşma Hititler ile Mısırlılar arasında imzalanmıştır.
2. (....) İyonlar tarihteki ilk ticaret yolu olan Kral Yolu'nun bir kısmını yapmışlardır.
3. (....) Galata Kulesi ve Malabadi Köprüsü tarihî nesnelere örnektir.
4. (....) Ülkemiz birçok uygarlığa ev sahipliği yaptığı için çeşitli kültürel özelliklere sahiptir.
5. (....) Zeybek, Trakya yöresine ait bir halk oyunudur.
6. (....) Kültürel unsurlar; milletin kaynaşmasını, dayanışma, birlik ve beraberlik içinde yaşamasını sağlamaktadır.
7. (....) 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı mevsimlik bayramlarımızdan biridir.
8. (....) Genel Ağ kullanımının yaygınlaşması ile beraber dilimize daha fazla yabancı kelime girmeye başlamıştır.

B. Aşağıdaki cümlelerde verilen boşluktan, kutucuklarda verilen ifadelerden uygun olanlarıyla tamamlayınız. İfadelere uygun ekler getirebilirsiniz.

Frigler	Asurlar	Şamran	tarihi nesne	tarihi mekân
farklılık	horon	kültürel etki		

1. Günümüzde kullandığımız çengelli iğnelerin ilk örneğini tarihte kullandılar.
2. Urartular tanımı geliştirmek amacıyla adı verilen su kanallarını yapmışlardır.
3. Tarihteki ilk kütüphaneyi kurmuştur.
4. Geçmişte yaşamış insan toplumlarının kalıntılarının bulunduğu yapılara ve alanlara denir.
5., taşınabilir oldukları için genel olarak müzelerde koruma altına alınırlar.
6. Karadeniz yöresine ait halk oyunumuz
7. Ülkemiz genelinde kültürel özellikler bakımından benzerlikler olduğu kadar da vardır.
8. Televizyon, Genel Ağ ve akıllı telefonlar gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, hızlandırmaktadır.

C. Aşağıda verilen bilgilere göre eşleştirmeleri örnekteki gibi yapınız.

1. Fibula adı verilen çengelli iğneyi yapmışlardır.	a. Lidyalılar
2. Tarih yazıcılığının öncülüğünü yapmışlardır.	b. Sümerler
3. Parayı icat ederek değiş tokuş usulüne son vermişlerdir.	c. Babiller
4. Maden işlemeciliği, taş işçiliği ve kale yapımında ustadırlar.	ç. Frigler
5. Fenike alfabesinin batıya taşınmasını sağlayarak miladi takvimin oluşturulmasına katkıda bulunmuşlardır.	d. Asurlar
6. Astronomi alanında çalışmalar yapmış ayrıca güneşin iç açılarının toplamının 180° olduğunu hesaplamışlardır.	e. Hititler
7. Tarihte ilk anayasa olarak kabul edilen Hammurabi Yasasını yapmışlardır.	f. İyonlar
8. Mezopotamya ile Anadolu arasında ticaret yapmak amacıyla karum adı verilen ticaret merkezleri kurmuşlardır.	g. Urartular

Ç. Aşağıda verilenleri "doğal varlık", "tarihi mekân", "tarihi eser" ve "tarihi nesne" olarak sınıflandırıp defterinize yazınız.

1. Pamukkale Travertenleri	9. Karaz çanak çömleği
2. Safranbolu Evleri	10. Cumalıkızık Evleri
3. Galata Kulesi	11. Van Kalesi
4. Mermer lahit	12. Ulu Camii
5. Uludağ	13. Muradiye Şöalesi
6. Kadeş Antlaşması tablet metni	14. Damlatış Mağarası
7. Malabadi Köprüsü	15. Fatih Sultan Mehmet'in tuğrası
8. Çatalhöyük	16. Çifte Minareli Medrese

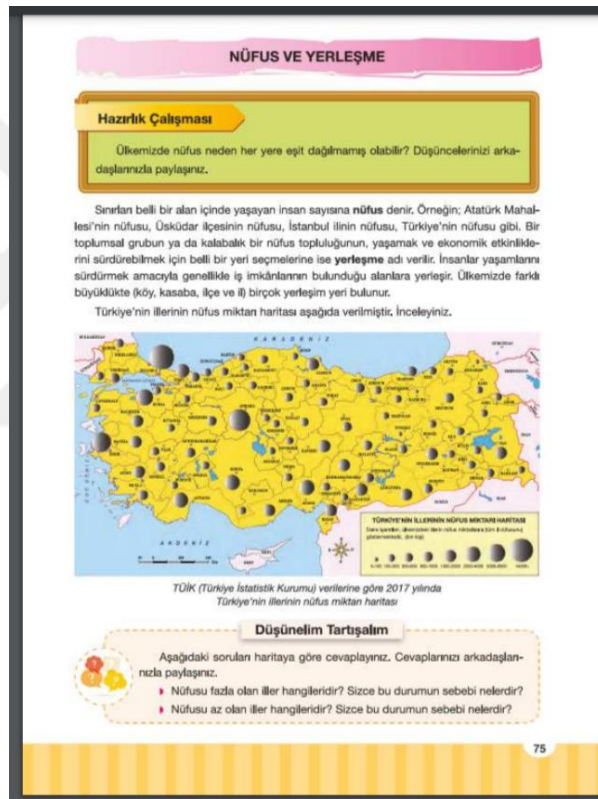
D. Aşağıda numaralandırılmış kutucuklarda kültürel öğelerimiz açıklanmıştır. Açıklamalarla kültürel öğeleri örnekteki gibi eşleştiriniz.

1. Türk mutfağı, dünyanın en zengin mutfaklarından biridir. Çağ kebabı, hamsili pıllav, mantı, baklava bunlardan birkaçıdır.	El sanatlarımız
2. Kendine özgü hareketleri olan ve genellikle müzik eşliğinde oynanan oyundur. Ülkemizin farklı yerlerinde horon, zeybek ve halay gibi türleri vardır.	Bayramlarımız
3. İnsanların duygularını yansıttığı ve becerilerini sergilediği kültürel özelliktir.	Yemeklerimiz
4. Dinî, millî ve mevsimsellik olmak üzere üpe ayrılır. Bizleri bir araya getiren önemli bir kültürel öğedir.	Geleneklerimiz
5. Evlenme veya sünnet amacıyla yapılan törendir.	Halk oyunları
6. Bir toplumun nesilden nesile aktarılan alışkanlıkları, davranışları ve yaşam tarzıdır.	Düğünlere

Görsel 6.32 Anadol Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Şahin, E. (2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Ankara. Anadol Yayınları).

Görsel 6.32'de ünite sonu çalışmalarında boşluk doldurma, çoktan seçmeli ve doğru-yanlış ve eşleştirme soruları yer almaktadır. Öğrencilere birden fazla soru tipi sunulması açısından önemli bir etkinliktir. Öğrencilere soru çeşitliliği kazandırması ve konu kapsamında farklı soru şekillerini görmeleri ve bilişsel becerilerinin gelişmesi açısından öğrenci merkezli bir etkinliktir.

Etkinliğin olumsuz yanı ise öğrencilerin kendilerini ifade etme becerilerine hitap eden açık uçlu soruların yer almamasıdır. Ders kitabında ünite sonunda edinilen konularla alakalı kendini ifade edebilen, yaratıcı düşünme becerisini geliştiren, sorgulayan, analiz eden ve tartışma durumu ortaya çıkaran soruların eksik kalmasıdır.

Görsel 6.33 Anadolu Yayınları 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, (Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara. Anadolu Yayınları).

Görsel 6.33'te yer verilen etkinlikte hazırlık sorularının metin öncesi yer alması öğrencileri metne ve konuya güdülenmesi açısından önemlidir. Öğrenciler bu sayede ön bilgilerini harekete geçirerek konuya giriş yapar. Birçok öğrenme alanına da hitap edebilmesi adına da önemli bir etkinliktir. Metin sonunda yer alan tartışma sorularında da sebep- sonuç ilişkisi kuran, analiz eden, düşünen ve tartışan bir öğretim ortamının

oluşmasına avantaj sağlar. Etkinlik genel kapsamı itibariyle doğrudan öğrenci merkezli anlayışa uygundur.

6.8 2018-2024 Yapılandırmacı Yaklaşım Göre 2018-2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Karşılaştırılma Bulguları

Tablo 6.13 2018-2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Karşılaştırması

2018	Çalışkanlık, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, duyarlılık, estetik, temizlik, vatanseverlik, saygı, adalet, tasarruf, mahremiyet, özgürlük.
2024	Bilimsellik, bilim etiği, dayanışma, çalışkanlık, estetik, aile birliğine önem verme

2018 yılında 5.sınıf sosyal bilgiler öğretim programında 15 değerler eğitimi yer alırken güncellenen öğretim programında 6 değerler eğitime yer verilmiştir. Değerler eğitimi bakımından programda sadeleştirilmeye gidilmiş olup öğrenme alanları ve kazanımlar açısından uygun değerler programda yer tutmuştur. 2024 yılında değerler eğitimi daha sade bir şekilde yer alırken 2018 yılında daha fazla değerler eğitime yer verildiği görülmektedir.

Tablo 6.14 2018-2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Yer Kazanımlarının Karşılaştırması

Öğretim programı	5. sınıf
2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	33 kazanım
2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	19 öğrenme çıktısı

2018 5. sınıf öğretim programında sırasıyla; “birey ve toplum”, “kültür ve miras”, “insanlar, yerler ve çevreler”, “bilim, teknoloji ve toplum”, “üretim, dağıtım ve tüketim”,

“etkin vatandaşlık” ve “küresel bağlantılar” kazanım olmak üzere toplam 33 kazanım bulunmaktadır.

2024 5. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında, “evimiz dünya”, “ortak mirasımız”, “yaşayan demokrasimiz”, “hayatımızdaki ekonomi” ve “teknoloji ve sosyal bilimler” olmak üzere toplam 19 öğrenme çıktısı vardır.

Tablo 6.15 2018-2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Beceri Alanlarının Karşılaştırması

2018	5. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen beceriler “sosyal katılım, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, araştırma, harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, gözlem, öz denetim, dijital okuryazarlık, iş birliği, yenilikçilik, girişimcilik” şeklinde yer alır.
2024	5. sınıf Sosyal katılım, değişim ve sürekliliği algılama, fikri eyleme dönüştürme, mekânsal düşünme konum algılama, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma, tarihsel empati, girişimcilik, kaynakları yönetme, kanıta dayalı ürün oluşturma ve paylaşma

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında beceriler başlığına ayrıntılı yer verilmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler dersi öğrenme alanlarıyla da beceriler doğrudan ilişkilendirilmiştir. 2018 5. sınıf öğretim programında beceriler öğrenme alanlarına göre ; “birey ve toplum” sosyal katılım; “üretim, dağıtım ve tüketim” iş birliği, , girişimcilik, yenilikçilik ve araştırma; “kültür ve miras” Türkçeyi güzel, doğru ve etkili konuşma ile araştırma; “bilim, teknoloji ve toplum” öz denetim ve dijital okuryazarlık; “insanlar, yerler ve çevreler” gözlem, çevre ve harita okuryazarlığı; “etkin vatandaşlık” sosyal katılım becerileri ve araştırma ve “küresel bağlantılar” yaratıcılık ve araştırma becerileri direk incelenmiştir.

2024 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında beceriler beş başlık altında verilmiştir: Kavramsal beceriler, okuryazarlık becerileri, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, beceriler arası ilişkiler, alan becerileri, 2024 5. sınıf programında; “evimiz dünya” öğrenme alanında değişim ve sürekliliği algılama (değişim ve sürekliliği neden ve sonuçlarıyla yorumlama), sosyal katılım (fikri eyleme dönüştürme), mekânsal düşünme (konum algılama); “ortak mirasımız” öğrenme alanında kanıta dayalı sorgulama ve

paylaşma, tarihsel empati; “yaşayan demokrasimiz” öğrenme alanında sosyal katılım; “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında girişimcilik (kaynakları yönetme) “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme alanında kanıta dayalı ürün oluşturma ve paylaşma becerisi direk ilişkilendirilmiştir.

6.9 2018 ve 2024 Yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Karşılaştırılma Bulguları

2018 yılında ülkede tüm 5.sınıf kademelerinde uygulanan sosyal bilgiler ders kitaplarının içerikleri oldukça yoğun ve anlam karmaşası içindedir. Ders kitabında yapılandırmacı anlayışı yansıtan, öğrencilerin ele alınan konu kapsamında çeşitli açılardan bakmalarını sağlayacak etkinliklere yer verilmesine karşılık öğrencileri yönlendirici ve bilgilendirici çalışmalara yer verilmemiştir. 2024 yılı 5. sınıf ders kitabında ise içerik sadeleştirilmiş ve öğrencilere gereksiz ayrıntılardan sıyrılarak, belirli beceri alanlarını geliştirmelerine yönelik çalışmalar sunulmuştur. Bu, öğrencilere daha odaklanmış ve anlamlı bir öğrenme deneyimi sağlamayı hedeflemektedir.

Çalışma kitaplarının müfredattan kaldırılması ile birlikte ders kitaplarında metin ve etkinlik odaklı çalışmalar, öğrencilerin bilişsel gelişimlerini destekleyici unsurlar haline gelmiştir. 2019 ders kitaplarında öğrencilere yönelik yönergeler bulunmamaktadır, bu da öğrencilerin yapmaları gereken çalışmalarla ilgili hangi noktalara dikkat etmeleri gerektiğini kavrayamamalarına yol açmaktadır. 2024 ders kitabında ise, metinden sonra eklenen ders planı ve yönergeler sayesinde öğrencilerin yapacakları çalışmanın hangi alanlarda kendilerine yardımcı olacağı, etkinliğin hitap ettiği bilişsel öğrenme alanları ve yaşantıları daha ayrıntılı bir şekilde görmelerine yardımcı olmaktadır (MEB, 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı).

2018 yılı ders kitabında yapılandırmacı yaklaşıma uygun etkinlik sayısı oldukça sınırlıdır. Öğrencilerin ezberci öğrenme biçimlerinden çıkmalarını sağlamak ve özellikle sosyal ve kültürel bağlamda yaparak yaşayarak öğrenmeye dayalı, araştırma, drama, tartışma gibi öğrenim türlerine 17 etkinlik yer verilmiştir. Ancak, bu etkinliklerin sayısının azlığı ve çeşitliliğin sınırlılığı öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerini geliştirmelerini kısıtlamaktadır.

2024 yılı güncel ders kitabında ise yapılandırmacı anlayışa uygun toplam 35 etkinlik yer almıştır. 2018 yılında uygulanan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında öğrencilerin ön

bilgilerini yansıtmaya yönelik 33, kavram yanılgılarını ortaya çıkarmaya yönelik 10, yaratıcı, yansıtıcı ve analitik üstbilişsel becerilerini geliştirmeye yönelik 17, kavram yanılgılarını yansıtmaya yönelik 18, yaratıcı, yansıtıcı üst bilişsel becerilerini geliştirmeye yönelik de toplam 22 etkinliğe yer verilmiştir.

İçerik ve yer verilen etkinlik sayısı, ölçülen öğrenme alanları bakımından oldukça farklı iki kitabın 2018 ders kitabı içerik olarak yapılandırmacı yaklaşıma uygun etkinliklere de yer vermiş olsa da genel çerçevesi itibariyle esasicilik felsefesine yönelik bir çerçeve çizerken, 2024 güncel ders kitabı ise içeriğinin sadeleştirilmesi ve yönergelerin açık şekilde verilmesi bakımından ilerlemeci ve varoluşçu felsefeye yönelik bir çerçeve çizer.

2018 sosyal bilgiler 5. Sınıf kademesinde yer verilen çalışmalar ve metinler düzey bakımından seviyeye uyumlu olsa da kitapta yer alan öğrenci etkinlikleri öğrencilerin öğrenme alanlarının yalnızca belli bir bölümüne uyumlu şekilde yer almaktadır. (MEB, 2018 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı)

Öğrencilerin analiz, değerlendirme, sorgulama gibi metabilşsel ve üstbilişsel becerilerini geliştirici unsurlar yoktur. 2024 ders kitabı içeriğın sadeleştirilmesinin yanı sıra öğrencilere sunduğu öğrenme çeşitliliği bağlamında hem metin hem görsel bağlamda yapılandırmacı yaklaşıma uyumludur. (MEB, 2025 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı)

Değerlendirme açısından, 2018 ders kitabında öğrencilerin öğrenme süreçlerini değerlendirmeye yönelik unsurlar eksiktir. Kitap, öğretmen merkezli bir yaklaşımla tasarlanmış, öğrencilere açık ve çeşitlendirilmiş değerlendirme araçları sunulmamıştır. 2024 ders kitabında ise, süreci çeşitlendiren değerlendirme unsurlarına (örneğin, kontrol listesi, bütüncül değerlendirme anahtarı, akran değerlendirme formu) yer verilerek öğrencilerin farklı açılardan değerlendirilebileceği ortamlar sunulmuştur.

7.TARTIŞMA

Bu bölümde çalışmanın bulguları kapsamında tartışma bölümüne yer verilmiştir.

Bu çalışmada 2018- 2024 yılları arasında hem MEB hem de özel yayınevlerinin uygulamış olduğu 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içerikleri yapılandırımcı anlayışa uygun olup olmaması bakımından incelenmiştir Doküman incelemesi kullanılarak alan yazında yer alan çalışmalarda incelenerek literatür genişletilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında 2018 yılında uygulanan ders kitabında öğretim programının sunduğu beceri alanlarının yeterli olmadığı anlaşılmıştır.

Özellikle bu anlamda 2018 yılında uygulanan ve okullarda öğrencilere yapılandırımcı anlayışı benimseyen bir yaklaşımla öğrencilere okutulan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yalnızca 17 etkinliğin yer alması öğrenci merkezli anlayışı tam yansıtamadığını göstermektedir. Öğrencileri çeşitli yönden geliştirmeyi, sosyal yaşantı kazandırmayı, birden fazla duyu organına hitap edecek unsura yer verilmemesi ders kitabının öğretim programına tam olarak uygun olmadığını ortaya koymaktadır. 2018 yılında uygulanan ders kitabında dikkat çekici noktalardan birisi öğrencilere sunulan metinlerin sonunda yer verilen öğrenci çalışmalarının tek tip olmasıdır.

Danabaş ve Tay (2020) tarafından ele alınan çalışmada, 2018 yılında yayımlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı içeriklerinin yapılandırımcı anlayışa yeterince yer verilmediği vurgulanmaktadır. Bu çalışmada 2018 yılında yayımlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile ele alınan özel yayınevleri ve MEB'e ait ders kitaplarının içeriklerinin benzer özellikler taşımadığı tespit edilmiştir. İncelenen ders kitapları ve öğretim programlarının, verilen amaca uygun olmadığı sonucuna varılmıştır. Ders kitaplarının tüm içerik özelliklerinin ve öğrencilere sunulan etkinliklerin öğrenci merkezli anlayışa yeterince yer vermediği belirtilmiştir. Aynı şekilde 2018 yılına ait ders kitabında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Literatürde konu ile ilgili yapılan diğer çalışmalarda da öğrenci merkezli anlayışın güncellenen yeni ders kitapları ve müfredatla ele alındığı, ancak 2024 yılı öncesinde eğitimde yapılandırımcı anlayışın benimsenmesine rağmen bu anlayışın ders materyallerine yeterince uygulanamadığı ifade edilmiştir.

Can (2019) çalışmasında, 2005 ve 2018 yıllarında yayımlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan kazanım sayıları ile bu çalışma kapsamında incelenen 2018 öğretim programının kazanım sayıları arasında paralellik olduğu belirtilmektedir.

Öğretim programının sunduğu kazanım sayısı, hedefler, öğrenme alanları, beceri alanları ve değerler gibi ders kitaplarında yansıtılacak alanların, aynı yıl uygulanan öğretim programıyla benzer özellikler taşıdığı ortaya konulmuştur. Özellikle, Danabaş ve Tay (2020) çalışmasında ders kitaplarının tüm özelliklerinin ele alınması ve içeriklerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi açısından tutarlılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Alan yazında Demir ve Atasoy'un (2018) yapmış olduğu 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı değerlendirmesinde, ders kitabında yer alan konuların sayfa sayılarının net bir şekilde belirtildiğinin, görsel ve kullanılan metinler arasında bir bütünlük olduğu belirlenmiştir. 2017 yılında yayımlanan 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının yapılandırmacı anlayışa uygun etkinliklere de yer verdiği tespit edilmiş olup bu bağlamda özellikle incelediğimiz ders kitaplarından 2018 ve 2024 yılında yayımlanan MEB'e ait 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla örtüştüğü tespit edilmiştir.

Alan yazında örnek sayılan diğer bir çalışma ise Akengin, Tuncel ve Cendek'e(2016) ait olan 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabıdır. Ders kitabı incelemesinde özellikle 2014 ve 2017 yılında yayımlanan ders kitapları karşılaştırılmış, 2014 yılında yayımlanan ders kitabında kullanılan görsel unsurların yetersizliği ifade edilmiştir. Yayımlanan ders kitabında harita sayısının azlığı ve okuryazarlık niteliğini yansıtan unsurların da öğrencilerin beceri alanına hitap etmediği vurgulanmıştır. Bu açıdan özellikle ele aldığımız çalışmayla kıyaslandığında her iki yayınevine ait ders kitaplarının da görsel unsur açısından yeterli ve seviyeye uygun olduğu söylenebilir.

Köse (2011) yılında yayımlamış olduğu çalışmasında Sosyal Bilgiler ders öğretiminde grafik ve istatistik tekniklerden yararlanmanın öğrencilerde özellikle grafik okuma, anlamlandırma ve yorumlama becerilerini geliştirdiğini ifade etmiştir. Çalışmasında görsel unsurların önemine dikkat çeken Köse (2011), öğrencilerin çoklu zekâ alanlarına hitap eden ve tek bir alanda öğretimin yapılmasının yetersiz olduğuna dikkat çekmiştir. Bu anlamda özellikle incelediğimiz ders kitapları ise Köse'nin (2011), savunduğu düşünceleri destekleyici niteliğe sahiptir.

Konu kapsamında literatüre kazandırılan bir diğer çalışma ise Egedemir'in (2017), 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabıdır. Ders kitabında dikkat çeken en temel unsur ise öğrencilere sunulan etkinliklerin öğretim programı ve kazanımları birebir yansıtmasıdır. Bu bağlamda özellikle ders kitabının içeriğinin, görsellerinin amacına hizmet ettiği söylenebilir.Egedemir (2017) 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının bu anlamda

incelediğimiz ders kitaplarıyla benzer özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Egedemir (2017) ders kitabı incelemesinde dikkat çeken unsurlardan biri de öğrenci merkezli anlayışa uygun etkinlik çeşitliliğine yer vermesi olmuştur. İncelediğimiz ders kitaplarında özellikle 2018 yılına ait ders kitaplarının tek düze ve çeşitlilik açısından etkinliklere ve soru tiplerine az yer vermesine karşın, Egedemir'in (2017), çalışmasında bir önceki yıla ait ders kitabında etkinliklerde ve soru tiplerinde çeşitlilik olması dikkat çekici bir ayrıntıdır.

Alan yazında yer alan bir diğer çalışma ise Tonga (2007) yılına ait 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabıdır. Görsel materyallerde en dikkat çekici unsurun öğrencilerin seviyelerine uygun ve kolay anlaşılabilir bir nitelik taşımasıdır. Konu bağlamında yer verilen resimlerin metin bütünlüğüne hitap edecek şekilde ders kitabında yer alması öğrencilere sunulan bir kolaylıktır. Bu ders kitabında ise en zayıf nokta ise; öğrencilere sunulan etkinliklerin seviyelerinin çok aşağısında kalması olup üstbilişsel becerilerine hitap eden etkinlik sayılarına az yer verilmesidir.

Bu açıdan hareketle özellikle ele aldığımız ders kitaplarının yanında oldukça amacına hizmet edemediği tespit edilmiştir. Bu açıdan özellikle benzer yıla ait Ünlüer (2008), yayımlanmış olduğu çalışmasında ders kitabında Sosyal Bilgiler dersine ilişkin gazete okunmasına yönelik etkinliklere yer verilmesi hem dersin temel amacına hem de öğrencilere sunulan etkinlik çeşitliliği ve öğrenme alanı açısından zengin bir yapıya sahiptir. Bu açıdan da özellikle incelediğimiz ders kitaplarında sunulan etkinliklerle kıyaslandığında 2024 son yayımlanan 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ve özel yayınevine ait 20218 yılında yayımlanan ders kitabı içeriğinin zengin olduğu tespit edilmiştir.

Sunulan etkinliklerde sadece bilgi düzeyinde etkinlikler dikkat çekmektedir. Öğrencilerin konu kapsamında araştırma, sorgulama, analitik düşünme, uygulama alanlarına yönelik herhangi bir çalışmanın olmaması ders kitabında en önemli eksikliklerden biridir. Özel yayınevlerine ait 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına bakıldığında ise dikkat çekici unsur Anadolu Yayınevine ait ders kitabının içeriği de 2018 MEB ders kitabına benzer özellik taşır. Öğrencileri sürece dahil edecek çalışmaların yetersizliği, birden fazla öğrenme alanına hitap edememesi ve somut yaşantılar kazandıracak çalışmaların var olmaması da kitabın eksikliklerden biridir.

Bunun dışında ders kitabında dikkat çeken ayrıntılardan birisi de ünite sonu değerlendirme çalışmalarında öğrencilerin bilgiyi yorumlama, sentezleme ve düşüncelerini ifade etme alanına yönelik bir çalışmanın yer almaması olmuştur. Tüm ünitelerin sonunda yer alan çalışmalar çoktan seçmeli, doğru yanlış, eşleştirme tipinde sorular olması da öğrenme alanlarında en önemli yetersizliklerden biridir. E-Kare Yayınevine ait 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına bakıldığında ise içeriğin yapılandırmacı anlayışı daha net karşıladığı, özellikle ünite sonlarında öz ve akran değerlendirme formlarının yer alması öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini değerlendirmesine ve akranlarının da gelişim süreçlerinde aktif rol alması adına öğrenci merkezli bir anlayışa sahiptir. Bunun dışında tartışma bölümlerine yer verilmesi, metin sonlarında metinlerle alakalı bilgilendirici yazıların yer alması gibi unsurlar da yapılandırmacı anlayışı yansıtan öğelerden olmaktadır.

2024 yılı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelendiğinde ise dikkat çeken ilk unsur kitabın ve öğretim programının sadeleştirilmiş olmasıdır. Kazanımların ve öğrenme alanlarının programda daha sade ve herkes tarafından anlaşılır şekilde hazırlanması en büyük avantajlardan biri olmuştur. Bunun dışında, özellikle yeni öğretim programında her kazanımın öğrenme alanıyla belirtilmesi ve öğrenme stratejileriyle eşleştirilmesi hem öğretmenlere hem de ders kitabı yazarlarına büyük kolaylık sağlamaktadır. Ders kitabı incelendiğinde ise tam olarak yapılandırmacı anlayışı yansıtan öğelerin yer aldığı gözlemlenmiştir.

Ders kitabında etkinlikler belli planlar çerçevesinde sunulmuştur. Etkinlik öncesi yer verilen planda o etkinliğe ayrılacak sürenin, hangi öğrenme alanına hitap ettiğinin, öğretim programında hangi kazanıma karşılık geldiği açıkça sunulmuştur. Bunun dışında öğrencilere araştırma, rol alma, drama, tartışma, konu bağlamında gözlem yapma, somut yaşantılar kazandırma hususunda zengin bir içeriğe sahip olduğu anlaşılmıştır. Ders kitabında etkinliklerin alt bölümlerinde yer alan öğrenci değerlendirme ölçütleri de dikkat çekmektedir. Yapılandırmacı anlayışı yansıtan kontrol listesi, öz ve akran değerlendirme formu gibi birtakım değerlendirme ölçütlerinin yer aldığı gözlemlenmiştir.

Öğrencilerin tüm bilişsel alanlarına hitap edebiliyor olması, üstbilişsel ve metabilişsel becerileri yansıtan etkinliklerin sunuluyor olması ve en önemlisi de birden fazla duyuyu yansıtan etkinliklerin var olması da 2024 yılı 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının avantajlarından biridir.

İncelenen ders kitapları ve öğretim programları bağlamından özellikle öğrenci merkezli anlayışı yansıtan en uygun ders kitabının 2024 yılında uygulanan 5.Sınıf MEB yayınevine ait Sosyal Bilgiler ders kitabı olduğu bunun dışında özel yayınevine ait E- Kare Yayınlarının da yapılandırmacı anlayışı yansıtan etkinliklere yer vermesinin öğretim sürecine zenginlik kattığı ve öğrenme alanlarının tamamına hitap edebilir nitelikte olması da ders kitabının öğretim programına ve amacına uygun hazırlandığının ortaya koymaktadır.

8.SONUÇ

Bu bölümde çalışmanın sonuç bölümüne yer verilmiştir.

Yapılandırmacı yaklaşım öğrencilerinin öğrenme alanlarında aktif, merkezde kendilerinin var olduğu bir anlayışla ders kitapları ve öğretim programlarında yer almaktadır. 5.sınıf sosyal bilgiler dersi bireylere toplumsal sorumluluk, hak ve görevlerinin verilmesinde öğretilmesinde önemli bir unsurdur. Sosyal bilgiler dersinin öğrencilere kazandırması amaçlanan hedeflerinin de içeriği öğrencilerin kendi yaşamlarına dönük yaparak yaşayarak edinmeleri gereken beceri alanlarıyla yakın ilişki içindedir. Kendi öğrenme sorumluluklarını bir öğretmen ve bir kılavuz rehberliğinde gerçekleştirilmesi beklenen öğrencilerin yenilenen öğretim programı ve ders kitapları ile çeşitli etkinlikler aracılığıyla gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmada 2018 yılında ülkede Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokullarında uygulanan 5.sınıf ders kitapları ile 2024 yılında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile genişletilen, içerik güncellemesi yapılarak öğrenme alanlarında değişiklikler yapılan 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programları detaylı şekilde incelenmiştir.

Yıllar içinde ders kitaplarında ve öğretim programlarına yansıyan farklılıklar ise oldukça dikkat çekici olmuştur. 2018 yılında uygulanan ders kitaplarında yapılandırmacı anlayışa uygun etkinlik sayısı oldukça az iken 2024 ders kitabında ise öğrencilere sunulan, onların kendi öğrenme alanlarını keşfedebilecekleri, sorgulama ve analitik düşünebilecekleri etkinliklere daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir.

Öğretim programlarının karşılaştırılmasında ise öğrenme alanlarındaki farklılıklar dikkat çekmiştir. 2018 yılında 5.sınıf sosyal bilgiler öğretim programında değerler eğitimi ve öğrenim alanları oldukça kalabalık iken 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinin uygulanmaya başlandığı öğretim programında sadeleştirme ve iyileştirmeler yapılmıştır. Ders kitaplarında yer verilen etkinlikler incelendiğinde ise hem görsel açıdan hem de öğrencilerin çeşitli kavramsal boyutta öğrenme becerilerini ölçecek etkinliklere yer verilmesi bakımından farklılıklar tespit edilmiştir.

2018 yılında uygulanan 5.sınıf sosyal bilgiler kitabında ders planı ve öğrenim alanlarına yönelik herhangi bir yönerge bulunmazken 2024 yeni ders kitabında ise etkinliklerin başında çeşitli yönerge ve etkinlik planları ile öğrenme yaşantıları, kazanımlar, ilişkili olduğu disiplinler, beceri alanı gibi öğretim yöntemini yansıtan unsurlara yer verilmiştir.

2018 yılında uygulanan ders kitabında 7 temel ünite yer alırken 2024 ders kitabında ise 6 temel üniteye yer verildiği tespit edilmiştir.

2018 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğrencilerin ön bilgilerini yansıtmaya dönük etkinlik sayısı 33, kavram yanlışlarını ortaya çıkarmaya ilişkin yer verilen etkinlik sayısı 10, yaratıcı, yansıtıcı ve analitik üstbilişsel becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklere yer verilirken kitapta öğrencilerin ön bilgilerini yansıtıcı etkinlik sayısı 17, kavram yanlışlarını yansıtan etkinlik sayısı 18, yaratıcı, yansıtıcı üst bilişsel becerilerin yansıtıcı etkinlik sayısı 22 olmak üzere etkinlikler yer almaktadır.

Ders kitaplarında ve öğretim programlarındaki en temel farklardan birisi ise yapılandırmacı anlayışa uygun etkinliklerin oranı olmuştur. 2018 yılında uygulanan ders kitabı ve öğretim programı da bir yapılandırmacı ekolün benimsendiği ve uygulandığı bir anlayışa sahipken ders kitabında sadece 17 etkinliğe yer verilmiştir. 2024 yılında yeni ve güncel ders kitabının, öğretim programının ana eksenini öğrenciler olmakla beraber yapılandırmacı yaklaşımı yansıtacak etkinliklere her üniteye fazlaca yer verilmiştir.

Yapılandırmacı yaklaşımı en iyi yansıtan ders kitabı ve öğretim programı Türkiye yüzyılı anlayışıyla hazırlanan ve içeriğinin öğrencilerin bireysel farklılıklarının ve öğrenme alanlarındaki çeşitliliğin de dikkate alınarak hazırlanmış olduğu 2024 yılı olmuştur. Öğretim programında etkinlik sürelerine ayrılacak zamanın ve diğer disiplinler arasındaki ilişkilerin de detaylı şekilde verilmesi hem öğrenciler hem de öğretmenler bakımından öğrenim sürecine önemli katkılar sunmuştur.

Özel yayınevlerine ait olan E- Kare Yayıncılık ve Anadol Yayınlarının 5. Sınıf öğrencilerinde uygulanan Sosyal Bilgiler ders kitabı da incelenmiş olup E- Kare Yayınevinin içeriğinde yapılandırmacı anlayışa uygun etkinlik sayısının fazlaca olduğu, öğrencilerin düşünme, sorgulama, analiz, eleştiri, üstbilişsel ve metabilişsel boyutta gelişimini destekleyen çalışmalara yer verildiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda ders kitabının 2018 yılında uygulamada olan öğretim programının kazanım ve değerlerine uygun olduğu tespit edilmiştir. Ders kitabında ünite sonlarında öz ve akran değerlendirme formlarına yer verilmesi de öğrenci merkezli anlayışa hitap eden bir durumdur. Anadol Yayınevinin 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise yapılandırmacı anlayışa uygun etkinlik sayısına az yer verildiği ve içeriğin biraz daha davranışçı yaklaşıma uyduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin somut yaşantılar kazanmalarına yönelik neredeyse etkinlik yoktur. Bilişsel düzeyde kalan etkinlikler yer almaktadır. Ders kitabı öğretim programıyla

uyumludur ancak ünite sonlarında yer verilen soruların tek tip olduğu, öğrencilerin sentez yapma, yorumlama becerilerini destekleyen bir soruya yer verilmediğı tespit edilmiştir.

Ders kitaplarının sunduğu içeriğin temel amaca uygun ve öğrencilere hitap ettiğı seviyeye uygun olması gereklidir. 2018 yılında uygulanmış olan ders kitabı ve öğretim programı hem içeriğı bakımından hem de öğrencilere sosyal bilgiler dersinin sunduğu amaç, ilke ve misyon yönünden yeterli gelmediğı görülmüştür. 2024 yılında uygulanmaya başlanan yeni ders kitabı ve öğretim programı ise hem birbirlerine uyum açısından hem de öğrencilere sunduğu yenilik, ilerlemeci felsefeyi temel alan bir bakış açısı ve öğrencilerin çeşitli öğrenme alanlarının, becerilerinin geliştirilmesi bakımından hem sade hem de çeşitlilik sunmuştur.

Bilginin değerli bir hale getirilmesini, öğrencilerin ders kitapları aracılığıyla gerekli alanlarda ulaşması gereken bilgi, beceri alanlarında öğrencilere rehberlik eden aynı zamanda da öğretmenlerin de kılavuzu niteliğı taşıyan ders kitabı ve öğretim programı elde edilen sonuçlara göre güncel ve içeriğı sadeleştirilmiş, öğrencilerin ihtiyaçlarına hitap eden 2024 yılı 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ve öğretim programı olmuştur.

Vatandaşlık ve bireysel temaların işlenişi bakımından öğrencilere araştırma, tartışma, rol alma gibi farklı etkinlikleri sunarak öğrencilerin hem sosyal bilgiler dersi gibi öğrencilerin çabuk sıkıldıkları öğrenim alanının daha çok yaşama dönük olduğu bir dersi yaparak yaşayarak ve gözlemleyerek öğrenebilme ve çeşitli de beceri alanlarının gelişmesine imkân tanır.

9. ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmanın sonuçlarından hareketle ileride yapılacak çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının yapılandırmacı anlayışa uygunluğu belirlenmiş ve elde edilen sonuçlar bağlamında ise özellikle özel yayınevlerine ait ders kitaplarının ve 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile hazırlanan ders kitabının öğrenci merkezli anlayışa daha uygun ve etkinlik bakımından çeşitlilik sunduğu ortaya çıkarılmıştır. Öğrencilere hem görsel açıdan hem de sunduğu teorik bilgileri yaşama uygun şekilde sunması açısından bireysel gelişimi destekleyici nitelikte olduğu anlaşılmıştır. 2018 yılında uygulanan 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının yapılandırmacı anlayışa uygun olmasına karşın içeriğinin net bir biçimde yetersiz kaldığı, öğrenme alanlarına yönelik etkinliklerin azlığı, öğrencilerin somut yaşantılar kazanmalarına, üstbilişsel becerilerinin geliştirilmesi noktasında da yetersiz kalması dikkat çekici noktalar olmuştur.

Bu bağlamda ise özellikle Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğrencilere sunduğu bilgileri sürece aktif dahil edecek şekilde sunması gerektiği, kendi öğrenme alanlarına hâkim olacak etkinliklere daha fazla ağırlık verilmesinin öğrenmeyi daha kalıcı hale getireceği anlaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar bağlamında ise alan yazında yapılacak sonraki ders kitabı inceleme çalışmalarında dikkat edilecek hususlar şu şekilde belirlenmiştir:

1. Öğrencilerin süreçte daha fazla aktif olmalarına yararlı olacak etkinlik ve çalışmalara ağırlık verilmelidir.
2. Öğrencilere sunulan etkinlikler bağlamında etkinlik öncesinde öğrencilere etkinliği anlayabilmeleri, bu etkinliği neden yapmaları gerektiği ve ne öğreneceklerine ilişkin bir yönergenin her zaman bulunması gereklidir.
3. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi gibi yaşama hazırlayan, hayatın içinde yaşanılması ve karşılaşılması mümkün olaylar bağlamında kendi deneyimlerini sunacak etkinliklere daha fazla ağırlık verilmelidir.
4. Sosyal bilgiler ders kitabında etkinlikler sonrasında değerlendirme sorularının çeşitli becerilerini ölçecek şekilde düzenlemesi gereklidir. Açık uçlu, boşluk doldurma gibi öğrencilerin kavrama, değerlendirme, analiz gibi üstbilişsel becerilerini yansıtacak değerlendirme çalışmalarına yer verilmelidir.

5. Sosyal bilgiler 5.sınıf ğretim programında öğrencilere sunulacak çalışma ve kazanımlara yönelik hem ğretmen hem de öğrencilere daha açık, yalın ve sade ifadelerle anlaşılması kolay olacak bir tarzda anlatım yapılmalıdır.

6. Sosyal bilgiler ders kitaplarında öğrenme alanlarına dönük görsellerin uyum içerisinde verilerek öğrencilerin görseller aracılığıyla da çeşitli tahminlerde bulunma, kavrama, analiz edebilme gibi noktalarda gelişim göstermelerine yardımcı olunmalıdır.

7. 2024 Öğretim programının 2018 sosyal bilgiler 5.sınıf ğretim programına göre değerler açısından eksikliği vardır. Sosyal bilgiler dersi için özellikle ortaokul kademesinin başlangıç aşamasında öğrencilerin milli bilinci, vatandaşlık görevlerini, hak ve sorumluluklarını, hayata ilişkin çeşitli becerilerini geliştirecek değerlerin daha fazla yer tutması gereklidir.

10. KAYNAKÇA

- Açıkgöz, S. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. E- Kare Eğitim Yayınları.
- Akengin, H., Tuncel, G. & Cendek, M. E. (2016). Öğrencilerde harita okuryazarlığının geliştirilmesine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (34), 61-69.
- Arslan, M. (2007). Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 41-61.
- Arslan, M. & Cengizhan, S. (2022). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşım özellikleri açısından köy enstitüleri üzerine bir derleme çalışması. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2),18-35.
- Bekdemir, Ü. & Polat, S., (2016). Sosyal Bilgiler 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında harita kullanımı. *Ekev Akademi Dergisi*, 68, 363-382.
- Can, B. (2019). *2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Cebeci Senger, H. (2007). *Yapılandırmacı eğitim yaklaşımları ve bu doğrultuda hazırlanan yeni müfredata ilişkin öğretmen görüşleri (kars ili örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Çelikkaya, T. & Kürümlüoğlu, M. (2018). Yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (11), 104-112.
- Danabaş, F. (2020). *1968, 2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarına göre hazırlanan ders kitaplarının karşılaştırılması ve kavramlar açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Dündar, Ş. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğrenme ortamlarının yapılandırmacı özellikler açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eğedemir, M, P. (2017). *7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının görsel-metin ilişkisi açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Erdem, A. (2013). Eğitimde yapılandırmacı yaklaşım. *Journal of Education and Future* 1(3),61-78.
- Erdem, E. & Demirel, Ö. (2002). Program geliştirmede yapılandırmacılık yaklaşımı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 81-87.
- Ertürk, M. & Güler, E. (2017). 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Muğla ili örneği). *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi (UTEB)*, 8, 64-76.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J. Öztürk S. & Özduval, Z. (2017). *Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Bilnet Matbaacılık.

- Gömleksiz, M.N. & Kan, A.Ü. (2006). Yeni sosyal bilgiler dersi öğretim programının eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırmadaki etkililiğinin belirlenmesi (Diyarbakır ili örneği). *Marmara Üniversitesi Dergisi*, 1(2), 34-56.
- Güneş, F. (2002). *Ders kitaplarının incelenmesi*. Ocak Yayınları.
- Güneş, F. (2007). *Sınıf yönetimi/yapılandırıcı yaklaşımlar*. Nobel Yayınları.
- Karadağ, E., Deniz, S., Korkmaz, T. & Deniz, G. (2008). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı: sınıf öğretmenleri görüşleri kapsamında bir araştırma. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 383-402.
- Kızılçelik, S. & Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Atilla Yayınevi.
- Korkmaz, T. & Karadağ, E. (2007). *Kuramdan uygulamaya yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı*. Kök Yayıncılık.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2024). *Türkiye yüzyılı maarif modeli sosyal bilgiler dersi öğretim programı*.
- Ocak, K. & Kocaman, B. (2021). 2018 yılı 5.sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *International Journal of Field Education*, 7(2)1-24.
- Ol, C.G., Yılmaz, F.G., Demirezer, H. Polat, M. Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, S.T. & Yabansu, Y. (2024). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. MEB Yayınları.
- Özenç, M. (2009). *Sınıf öğretmenlerinin yapılandırmacı yaklaşım ile ilgili yeterlik düzeylerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, C. & Deveci, H. (2020). *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi*. C. Öztürk (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları içinde* (s. 1-42). Pegem Akademi.
- Polat, M. (2020). *2005 ve 2017 sosyal bilgiler öğretim programlarına göre yayınlanmış 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Savaş, B. (2011). Yapılandırmacı öğrenme, eğitim psikolojisi. *Pegem Dergisi*, 12(2), 787-804.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Anı Yayıncılık.
- Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Anadolu Yayınları.
- Şaşan, H. (2002). Yapılandırmacı öğrenme. *Yaşadıkça Eğitim*, 75, 49-52.
- Şentürk, C. (2002). *Yapılandırmacı öğretim yaklaşımı*. Erkoç Yayınları.
- Tonga, D. (2007). İlköğretim 5.sınıf M.E. sosyal bilgiler ders kitabında yer alan görsel materyallerin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünlüer, G. (2008). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi. (Yayımlanmamış doktora tezi), Eskişehir

Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Ütkür Güllühan, N. & Bekiroğlu, D. (2022). *Sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye örneği*.

Watson, R. (2008). Yapılandırmacı eğitim ve öğrenme zorlukları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 357-369.

Yalçın, A. & Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(3), 842-873.

Yılmaz, B. (2006). Beşinci sınıf öğretmenlerinin fen ve teknoloji dersinde yapılandırmacı öğrenme ortamı düzenleme becerileri. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yurdakul, B. (2015). *Yapılandırmacılık eğitimde yeni yönelimler*. Pegem Yayıncılık.

11.EKLER

11.1 Özgeçmiş

Adı Soyadı: Atakan ATA

Mezun Olduğu Üniversite: Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Mezuniyet Bölümü: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği/ Polis Akademisi Güvenlik Yönetimi

Yabancı Dil: İngilizce